

Irvikissa vai Hangon kisu?

Rakkaalla hahmolla on monta nimeä

Hahmonnimet Lewis Carrollin *Alice's Adventures in Wonderland*
-teoksen eri suomennoksissa

Hannele Mäenpää

Pro gradu -tutkielma

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus, suomen kieli

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Turun yliopisto

Maaliskuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos / Humanistinen tiedekunta

MÄENPÄÄ, HANNELE: *Irvikissa vai Hangon kisu?* Rakkaalla hahmolla on monta nimeä. Hahmonnimet Lewis Carrollin *Alice's Adventures in Wonderland* -teoksen eri suomennoksissa

Pro gradu -tutkielma, 104 s., 4 liites.

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus, suomen kieli

Maaliskuu 2019

Tutkin pro gradu -tutkielmassani Lewis Carrollin *Alice's Adventures in Wonderland* -teoksen neljässä suomennoksessa esiintyvää hahmonnimistää. Aineiston jaottelen kirjallisuusnimien nimityyppien mukaan autenttisiin, realistisiin mutta epäautenttisiin, keinotekoisiiin ja lainanimiin. Erittelen nimistön semanttisia sisältöjä ja funktioita ja analysoin suomentajin käyttämiä käännösstrategioita. Kirjallisuusnimien funktiot ovat identifioiva, fiktionaalistava, lokalisoiava, sosiaalinen, deskriptiivinen, assosiatiiivinen, affektiivinen, ideologinen, luokitteleva, narratiivinen ja humoristinen. Mahdollisia käännösstrategioita ovat laina, käännös, mukaelma ja korvaaminen.

Tutkimusaineistoni kattaa 73 Lewis Carrollin alkukielistä hahmonnimeä ja kunkin nimen neljä käännösversiota Anni Swanilta, Kirsi Kunnakselta ja Eeva-Liisa Mannerilta, Alice Martinilta sekä Tuomas Nevanlinnalta. Käännökset on julkaistu vuosina 1906–2000. Yhteensä tutkittavia nimiä on noin 350 kappaletta. Suurin osa aineistostani on keinotekoisia nimiä. Realistisia mutta epäautenttisia nimiä on aineistostani noin neljännes, autenttisia nimiä ja lainanimiä vain murto-osa.

Tutkimuksen tulokset vastaavat niitä oletuksia, joita minulle oli Carrollin teoksesta ja sen käännöksistä tehdystä tekstintutkimuksesta syntynyt. Anni Swanin vuoden 1906 käännöstyö on suoraviivaista ja Carrollin tarinaa sensuroimatonta, ja Swanin käännösnimistön tutkimus tukee tätä ajatusta. Kirsi Kunnaksen ja Eeva-Liisa Mannerin käännösteksti vuodelta 1972 on mielikuvituksellista ja lapsilukijoita kiinnostavaa kerrontaa, joka saattaa poiketa alkuperäistarinaa hyvinkin paljon, eikä nimistö riitele tämän käsityksen kanssa. Alice Martinin vuoden 1995 suomennoksessa on pyritty säilyttämään alkukielisen tekstin brittiläinen ilmapiiri, eikä tarinan tapahtumia ole muutettu. Myös Martinin käännösnimistö on hyvin lähellä alkukielistä tekstiä. Tuomas Nevanlinnan käännös vuodelta 2000 kertoo tarinaa modernista nykyajan tytöstä, ja myös nimistö on uusimassa suomennoksessa päivitetty 2000-luvulle sopivaksi.

Tutkimukseni päämääränä oli vertailla, millaisia hahmonnimiä eri suomentajat ovat valinneet omiin käännösversioihinsa Lewis Carrollin klassikosta. Pyrkimyksenäni oli kartoittaa suomennosteosten hahmonnimiä. Kirjallisuusnimistön tutkimus on toistaiseksi ollut vielä marginaalista, ja tällä tutkielmalla tavoiteltiin kirjallisuusnimistön tutkimuksen lisäämistä suomalaisessa onomastiikassa.

Asiasanat: fiktiivinen nimistö, kirjallisuusnimistö, käännösnimistö, nimistöntutkimus, onomastiikka

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
1.1 Tutkimuksen taustaa	3
1.2 Tutkimustehtävä	4
1.3 Tutkimusaineisto	5
2 ALICE'S ADVENTURES IN WONDERLAND JA SEN NELJÄ SUOMENNOSTA	6
2.1 Lewis Carroll ja <i>Alice's Adventures in Wonderland</i>	6
2.1.1 Lewis Carroll	6
2.1.2 <i>Alice's Adventures in Wonderland</i>	7
2.2 Anni Swan ja <i>Liisan seikkailut ihmemaailmassa</i>	9
2.3 Kirsi Kunnas ja Eeva-Liisa Manner sekä <i>Liisan seikkailut ihmemaassa</i>	10
2.4 Alice Martin ja <i>Alicen seikkailut ihmemaassa</i>	11
2.5 Tuomas Nevanlinna ja <i>Liisa Ihmemaassa</i>	11
3 NIMET JA NIMISTÖNTUTKIMUS	13
3.1 Nimet ja nimeäminen	13
3.2 Nimistöntutkimus ja nimien luokittelu	14
4 KIRJALLISUUDEN JA KIRJALLISUUSNIMIEN KÄÄNTÄMINEN	18
4.1 Kaunokirjallisuuden kääntäminen	18
4.2 Kaunokirjallisuuden nimien kääntäminen	19
5 HAHMONNIMET TEOKSESSA ALICE'S ADVENTURES IN WONDERLAND	20
5.1 Autenttiset nimet	20
5.2 Realistiset mutta epäautenttiset nimet	24
5.2.1 Naisennimet	25
5.2.2 Muut realistiset mutta epäautenttiset nimet	35
5.3 Keinotekoiset nimet	48
5.3.1 Suoraan eläinlajien yleisnimistä tehdyt nimet	51
5.3.2 Eläinlajin nimen ja jonkin lisämääreen muodostamat nimet	65
5.3.3 Muut keinotekoiset nimet	78
5.4 Lainanimet	88
6 LOPUKSI	92
LÄHTEET	97

LIITE Taulukko tutkittavista nimistä

-- Thus grew the tale of
 Wonderland:
 Thus slowly, one by
 one,
 Its quaint events were
 hammered out –
 And now the tale is
 done,
 And home we steer, a
 merry crew,
 Beneath the setting
 sun.

 Alice! a childish story
 take,
 And with a gentle hand
 Lay it where
 Childhood's dreams
 are twined
 In Memory's mystic
 band,
 Like pilgrim's wither'd
 wreath of flowers
 Pluck'd in a far-off
 land.
 - Lewis Carroll (1865)

-- Niin eteemme kasvoi
 satu,
 vähä vähältä Ihmemaan,
 sen hassut ja kiehtovat
 paikat,
 joihin puoliksi uskoa
 saa.
 Ja sitten käännyimme
 kotiin
 päin päivää laskevaa.

 Oi pikkuinen Liisa
 avaa
 ovi tarinaasi näin
 ja lapsuuden unta
 pitkin
 käy muistojen taikaa
 päin:
 taas kukat Olipa-
 kerran-maan
 ovat edessä yllättäin.
 - Kirsi Kunnas (1972)

-- Näin kerran satu
 Ihmemaan
 kerrottiin taivasalla,
 ja saatiin loppuun –
 loppuhan
 on joka tarinalla;
 nyt kotiin mennään
 iloiten
 auringonlaskun alla.

 Saat, Alice, tämän
 tarinan,
 kannan sen unikuvat
 sinne missä lapsen unet
 muistiin punoutuvat,
 kuin kukat kaukaa
 poimitut
 ja kohta lakastuvat.
 - Alice Martin (1995)

-- Näin siis kasvoi
 Ihmemaan:
 hitaasti ja vähittäin
 juoni esiin taottiin.
 Tarina on tässä näin.
 Ja iloisina suuntaamme
 iltaveessä rantaan
 päin.

 Tässä, Liisa, tarina!
 Vie se silkkihansikkain
 sinne missä
 lapsuusunet
 kera muistikudelmain
 punotaan kuin
 seppeleet
 pyhimpien kaukomain.
 - Tuomas Nevanlinna
 (2000)

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Pro gradu -tutkielmani kuuluu nimistöntutkimuksen tieteenalaan, ja tarkoitukseni on tutkia Lewis Carrollin *Alice's Adventures in Wonderland* -klassikon eri-ikäisiä suomennoksia ja niissä esiintyvää hahmonnimistöä. Tavoitteenani on selvittää, millaisia hahmonnimiä kukin suomentaja on valinnut ja miten ne eroavat muiden suomentajien tekemistä ratkaisuksista. Aineistonani toimii paitsi Carrollin alkukielinen *Alice's Adventures in Wonderland* (1865) myös sen neljä olemassa olevaa suomennosta: *Liisan seikkailut Ihmemaailmassa* (suom. Anni Swan, 1906), *Liisan seikkailut ihmemaassa* (suom. Kirsi Kunnas ja Eeva-Liisa Manner, 1972), *Alicen seikkailut Ihmemaassa* (suom. Alice Martin, 1995) ja *Liisa Ihmemaassa* (suom. Tuomas Nevanlinna, 2000). Pysin kartoittamaan alkukielisessä teoksessa ja sen eri suomennoksissa esiintyvää nimistöä ja vertailemaan teosten toisistaan poikkeavia nimiratkaisuja keskenään. Tutkimukseni on luonteeltaan kielitieteellistä ja kuuluu suomen kielen oppiaineeseen, mutta haen siihen vaikutteita ja tukevia näkökulmia myös kirjallisuus- ja käännöstieteestä.

Nimistöntutkimuksen alalla kaunokirjallisuuden nimistön tutkimus on ollut viime vuosiin asti marginaalisessa asemassa henkilön- ja paikannimitutkimukseen nähden. Tämän takia on mielestäni tärkeää tutkia aihetta, jota ei ole vielä yhtä kokonaisvaltaisesti kartoitettu. Valtaosa tähän mennessä tehdystä nimistöä koskevasta tieteellisestä tutkimuksesta on keskittynyt ennen kaikkea autenttisten paikkojen ja henkilöiden nimiin; kaunokirjallisiin teoksiin sisältyvien nimien ja nimijärjestelmien systemaattinen tarkastelu on ollut vasta vähäistä (Ainiala, Saarelma & Sjöblom 2008: 332). Mielestäni kulttuurihistoriallisen perinnön kattavaksi kartoittamiseksi on pyrittävä ottamaan huomioon mahdollisimman laaja kirjo ihmisen nimeämiä kohteita myös maantieteen ja väestön ulkopuolelta, eikä taiteita ole sopivaa jättää huomiotta nimistöntutkimusta tehtäessä. Se, että tutkimuksessani yhdistän fennistiikkaan eri tieteenaloja, kuten käännöstiedettä, on pyrkimys kohti mahdollisimman ajankohtaista tutkimusotetta. Akateeminen maailma muuttuu yhä poikkitieteellisemmäksi, ja mielestäni uuden tutkimuksen on tärkeää pysyä mukana tässä kehityksessä olemalla pitäytymättä tarpeettoman puhtaasti yhdessä oppiaineessa.

1.2 Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa *Alice's Adventures in Wonderlandin* neljässä eri suomennoksessa esiintyviä hahmonnimiä. Olisi mielenkiintoista tutkia henkilönnimien lisäksi kaikkia muitakin teoksissa esiintyviä nimityyppisiä, mutta henkilöhahmojen suuren määrän vuoksi olen päättänyt rajaamaan tutkimusaineistoni tähän yhteen nimikategoriaan. Olen koonnut aineistolähteistäni kaikki ihmishahmoon tai inhimillistettyyn ihmisen kaltaiseen hahmoon viittaavat propriit eli erisnimet sekä näiden lisäksi myös appellatiivit eli yleisnimet, joita on käytetty proprinomaisesti. Proprinomaisella käytöllä viitataan ennen kaikkea tilanteeseen, jossa alkukielisessä teoksessa henkilöön tai hahmoon viitataan proprilla (*White Rabbit, Duchess, Dodo*), mutta käännöksessä ilmaus saattaa olla appellatiivinen (*valkoinen kani, herttuatar, dronttilintu*). Käsittelen tässä tutkimuksessa näitä proprinomaisia appellatiiveja erisniminä, sillä alkuperäisteoksessa viite on selvästi propri, eikä viittaussuhde käännöksissä ole muuttunut nimen appellatiivistamisesta huolimatta. Propriin tunnuspiirre on, että propriit ovat yksiviitteisiä eli niillä on vain yksi tarkoite. (Ainiala ym. 2008: 13).

Tutkimukseni päämääränä on eritellä ja tarkastella Lewis Carrollin *Alice's Adventures in Wonderland* -klassikossa ja sen suomennoksissa esiintyviä hahmonnimiä. Tavoitteenani on selvittää, millaisia nimiä kukin suomentaja on valinnut, millaisen kokonaisuuden ne muodostavat ja miten ne eroavat muiden suomentajien tekemistä valinnoista. Haluan myös selvittää, millaisia semanttisia sisältöjä nimistä löytyy. Näitä asioita tarkastelen kaunokirjallisuuden nimille erikseen määriteltyjen funktioiden, nimityyppien ja käännösstrategioiden kautta. Päämääräni on ennen kaikkea luoda mahdollisimman selkeä yleiskuva *Alice's Adventures in Wonderland* -käännösten henkilönnimistöstä teoksen koko suomennoshistorian ajalta.

Tarkoituksenani on myös pohtia eri suomentajien eri aikoina tekemiä nimivalintoja historiallisesta näkökulmasta. Riitta Oittisen aiemmin tekemä käännösvertailu osoittaa, että suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet suomennoksiin ja näkyvät muun muassa valituissa käännösstrategioissa (Oittinen 1997, Stöckell 2007: 457). Tutkin *Alice in Wonderland* -teoksen eri suomennoksia kulttuurihistoriallisesta kontekstista pohtimalla eri aikakausina tehtyjen käännösten eroja. Kaunokirjallisuuden nimiä tutkimalla haluan antaa panokseni suomalaiselle

nimistöntutkimukselle tarkastelemalla sellaista nimenantoa, jota alalla ei vielä ole kovin laajasti käsitelty. (Ks. suomalaisesta nimistöntutkimustyöperinteestä ja -linjoista esim. Ainiala, Saarelma & Sjöblom 2008.)

1.3 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni eli varsinaiset tutkittavat nimet olen kerännyt itse käymällä systemaattisesti läpi sekä alkuperäisteoksen *Alice's Adventures in Wonderland* (1865) että kaikki sen neljä suomennosta *Liisan seikkailut Ihmemaailmassa* (suom. Anni Swan 1906), *Liisan seikkailut ihmemaassa* (suom. Kirsi Kunnas ja Eeva-Liisa Manner 1972), *Alicen seikkailut Ihmemaassa* (suom. Alice Martin 1995) ja *Liisa Ihmemaassa* (suom. Tuomas Nevanlinna 2000). Olen valinnut tutkittavat nimet alkukielisen julkaisun pohjalta. Olen ensin kerännyt englanninkielisestä alkuperäisteoksesta kaikki hahmoon viittaavat propriit, ja tämän jälkeen olen etsinyt kaikista neljästä suomennoksesta näille propreille käännösvastineet.

Kerätessäni aineistoa englanninkielisestä alkuperäismateriaalista olen määritellyt proprin sen kahden ominaispiirteen avulla. Tämä tarkoittaa, että olen tulkinut propreiksi ne sanat, jotka sekä alkavat isolla kirjaimella että ovat tunnistettavissa erisnimiksi kontekstinsa eli esiintymisympäristönsä perusteella. Nämä ovat kaksi piirrettä, joiden avulla tavallisen kielenkäyttäjän on kirjoitetussa kielessä melko helppo erottaa propriit appellatiiveista. (Ainiala ym. 2008: 13.) Tässä tapauksessa propriin viittaava konteksti on se, että sanalla on selvästi nimetty jokin teoksen hahmoista.

Aineistoni sisältää yhteensä 73 englanninkielistä henkilönnimeä ja näiden nimien neljä käänösversiota. Yhteensä tutkittavia nimiä pitäisi siis olla 365 kappaletta, mutta koska jokaiselle alkukieliselle nimelle ei löydy suomennosta kaikista neljästä käännöksestä, tutkittavien nimien määrä todellisuudessa on noin 350 kappaletta. Määrittelen henkilönnimiksi kaikki nimet, joilla teoksessa viitataan inhimilliseen hahmoon. Henkilönnimiä tutkimuksessani ovat myös eläinhahmojen ja kuvitteellisten olentojen nimet, sillä nämä hahmot ovat Carrollin tarinassa lähes poikkeuksetta inhimillistettyjä.

2 ALICE'S ADVENTURES IN WONDERLAND JA SEN NELJÄ SUOMENNOSTA

2.1 Lewis Carroll ja *Alice's Adventures in Wonderland*

2.1.1 Lewis Carroll

Lewis Carroll syntyi Cheshiren Daresburyssa Englannissa 27. tammikuuta 1832. Hän oli oikealta nimeltään Charles Lutwidge Dodgson, ja koko maailman tietoon myöhemmin noussut nimi Lewis Carroll oli Dodgsonin itselleen luoma taiteilijanimi.¹ (Cohen 1995: 3.) Lewis Carroll oli 11-lapsisen perheen kolmas lapsi ja vanhin poika, ja hän viihdytti seitsemää siskoaan keksimällä erilaisia pelejä, leikkejä, arvoituksia ja pulmia. Hän oli lahjakas paitsi kirjallisesti myös matemaattisesti ja suoritti loppututkinnon Oxfordin Christ Church -collegessa matematiikasta, historiasta ja filosofiasta vuonna 1857. Varsinaiselta ammatiltaan Carroll olikin paitsi kirjailija myös matemaatikko, opettaja, pappi ja harrastelijavalokuvaaja. (Koski 2011: 167–169.)

Jo elinaikanaan Carroll tunnustettiin uuden lastenkirjallisuuden lajin, nonsensen, luojaksi (Koski 2011: 167). Nonsense-kirjallisuudelle on tyypillistä matka, jonka aikana päähenkilö löytää minuutensa: matka tajuntaan ja pois arkitodellisuudesta psyyken järjestymättömiin syövereihin, joissa vallitsee täysin omalakinen piilologiikkansa (mts. 170–171). Nonsense on nykyäänkin keskeinen fantasiakirjallisuuteen kytkeytyvä lastenkirjallisuuden ilmiö, jota jotkut tutkijat pitävät kirjallisuuden tyylipiirteenä, toiset taas kokonaan omana lajinaan. Nonsensea voisi kuvailla leikiksi merkityksellisyyden ja merkityksettömyyden välillä. (Suojala 2001: 37.)

Lewis Carroll oli tunnettu lukuisista lapsiystävistään, ja tärkeimmäksi ystävyysuhteeksi muodostui yhteys Carrollin ja Alice Liddellin välillä. Liddellin perheen isä oli Carrollin kollega, ja Carroll viihtyi Liddellien luona perheen lasten kouluhuoneessa kertomassa tarinoita lähes päivittäin. Alice Liddell on sittemmin kertonut, että Lewis Carrollin tarinavarasto oli loputon, ja kerran perheen souturetkellä Thames-joella Carroll keksikin

¹ Selkeyden vuoksi viitataan kuitenkin systemaattisesti tässä tutkielmassani kirjailijaan hänen pseudonyymillään eli salanimellään Lewis Carroll.

tarinan Alicen seikkailuista maan uumenissa. (Koski 2011: 170.) Oli kesä 1862, ja tuolloin kymmenenvuotias Alice Liddell vaati Carrollia kirjoittamaan muistiin tuon tarinan, jossa Alice putoaa alas kaninkoloon maan uumeniin. Lopulta kaksi ja puoli vuotta myöhemmin jouluna 1864 Carroll antoi Alicelle lahjaksi käsinkirjoitetun ja itse kuvittamansa kirjan *Alice's Adventures Under Ground*. (Cohen 1995: 125–126.)

2.1.2 *Alice's Adventures in Wonderland*

Carroll ei alun perin suunnitellut *Alice's Adventures Under Ground* -teosta julkaistavaksi:

there was no idea of publication in my mind when I wrote this little book: *that* was wholly an afterthought, pressed on me by the 'perhaps too partial friends' who always have to bear the blame when a writer rushes into print (Cohen 1995: 126).

Julkaisupäätöksen tehtyään ja kustannusyhtiön löydettyään Carroll halusi etsiä kuvittajan teokselleen, ja lopulta hän valitsi taiteilija John Tennielin tehtävään. Tennielin kuvittama seikkailu julkaistiin lopulta vuonna 1865 nimellä *Alice's Adventures in Wonderland*. (Cohen 1995: 126–128.)

John Tennielin kuvitusta teokseen *Alice's Adventures in Wonderland*.

Tässä Lewis Carrollin tunnetuimmassa teoksessa päähenkilö Alice seikkailee maanalaisessa ihmemaassa, johon hän päätyy pudottuaan alas kaninkoloon. Tarinan kehyskertomuksessa Alice istuu sisarensa kanssa joen rannalla pitkästyneenä, kunnes

yhtäkkiä näkee valkoisen, vaaleanpunasilmäisen kanin juoksevan ohi. Alice lähtee seuraamaan kania ja tätä seuratessaan putoaa alas ihmemaahan. Ihmemaassa hän kasvaa ja kutistuu jatkuvasti, kohtaa sisiliskon, kaalimadon, herttuattaren, irvikissan ja herttakuningattaren sekä löytää itsensä hulluilta teekutsuilta. Oittinen kuvaa tarinan etenemistä niin, että Alice siirtyy eräänlaisena tasohyppelynä tilanteesta toiseen ja kohtaa samalla monia mielikuvituksellisia hahmoja. Tarinan lopussa palataan lähtötilanteeseen, kun Alice herää unesta ja kertoo sisarelleen kokemastaan. Lopulta sekä Alice että lukija jäävät epätietoisuuteen siitä, tapahtuiko kaikki todella vai oliko se vain unta. (Oittinen 1997: 20.)

Carroll kirjoitti Alicen seikkailuille myös jatko-osan, *Trough the Looking-Glass and what Alice Found There* (1871). Myös suurin osa tästä tarinasta oli alun perin kerrottu Alice Liddellille ja hänen sisarilleen erilaisina kertomuksina. Tällä kertaa kirjan rakenne seuraa shakkipelin kulkua, ja peilimaassa kuljetaan loikkimalla purojen yli shakkiruudusta toiseen. Siirrot ovat nonsense-henkisesti epäloogisia ja johdattavat Alicen aivan muualle kuin voisi olettaa, ja tällä matkallaan hän kohtaa muun muassa puhuvia kukkia ja lentäviä keinuhevoskärpäsiä. (Koski 2011: 171.)

Alicen tarina tunnetaan nykyään kaikkialla maailmassa, ja seikkailut on käännetty noin viidellekymmenelle eri kielelle. Carrollin klassikko on myös suomennettu jopa yllättävän usein siihen nähden, miten vastahakoisesti Suomessa on aiemmin suhtauduttu brittiläiseen fantasiaan (Heikkilä-Halttunen 2007: 482). Erityisen kuuluisa on myös Disney-yhtiöiden tekemä piirretty *Alice in Wonderland* vuodelta 1951. (Koski 2011: 175.) Elokuva on sekoitus sekä ensimmäistä että toista *Alice*-kirjaa, sillä siitä löytyy ensimmäisen kirjan hahmojen ja tapahtumien lisäksi yksityiskohtia myös kirjasta *Trough the Looking-Glass and what Alice Found There*. Ensimmäisestä kirjasta tutujen hahmojen kuten *Cheshire Catin* ja *Hatterin* lisäksi elokuvasta löytyvät esimerkiksi alkujaan vasta toisessa kirjassa esiteltyt kaksoset *Tweedledum* ja *Tweedledee*. (Walt Disney Productions 2001 [1951].) Viimeisimpiä *Alice*-mukaelmia ovat Tim Burtonin ohjaamat filmit *Alice in Wonderland* vuodelta 2010 sekä *Alice Trough the Looking Glass* vuodelta 2016. Burtonin tulkinnat poikkeavat jonkin verran Carrollin alkuperäistarina, sillä molemmat elokuvat kertovat aikuisen Alicen palaamisesta lapsena vierailemaansa ihmeellisen maahan. Burtonin ihmemaa on synkkä paikka, jonka nimi on muuttunut *Wonderlandista Underlandiksi*.

2.2 Anni Swan ja *Liisan seikkailut ihmemaailmassa*

Anni Swan syntyi vuonna 1875 kielitaistelujen jälkeiseen Suomeen. Kuten useimmat suomenkieliset sivistyskodit tuohon aikaan, oli myös Swanin perhe kaksikielinen, ja Anni Swanin oma äidinkieli oli ruotsi. Swanin isä oli kuitenkin omistanut elämänsä suomalaisuusaatteelle, ja hänen perheensä omaksui suomen kielen erinomaisesti. (Oittinen 1997: 27.)

Swanin kotitausta vaikutti huomattavasti hänen uraansa, ja kulttuurikodin jälkeläisenä Swan alkoi nuoresta pitäen kirjoittaa ja tuottaa tekstejä eri julkaisuihin. Swanin oma tuotanto käsittää noin kolmekymmentä satu- ja tarinakokoelmaa, näytelmää ja nuortenromaania. Hän on myös kääntänyt useita teoksia suomen kielelle, muun muassa Grimmin satuja ja Jules Vernen tuotantoa. (Oittinen 1997: 27.)

Vuonna 1906 Anni Swan suositteli Werner Söderströmille kuulopuheiden perusteella jo vuonna 1870 ruotsinnettua fantasiateosta *Alice's Adventures in Wonderland*, ja kustantaja otti teoksen heti käännösohjelmaansa (Hellemann 2007: 336–337). Kirja ilmestyi Swanin suomentamana vielä vuonna 1906 kääntäjän itsensä ollessa 31-vuotias (Heikkilä-Halttunen 2007: 473; Oittinen 1997: 27). *Liisan seikkailut ihmemaailmassa* -nimellä ilmestyneen teoksen sanotaan ilmentävän kääntäjän omaa tapaa kuvata maailmaa. Swan ei moralisoi eikä tee pahoista lapsista varoittavia esimerkkejä eikä ole alkanut sensuroida Carrollin tarinan hahmojen häijyyttä tai auktoriteetteihin kohdistuvaa satiiria. (Oittinen 1997: 28.) Swanin tekstiin kirjoittuvaa päähenkilöä Liisaa kuvaillaan "viattomaksi ja kiltiksi maalaistytöksi" (Oittinen 2007: 492).

Mielenkiintoinen seikka on, että Swanin suomennos on ilmestynyt myöhemmin myös toisella, hienoisesti muutetulla nimellä. Esimerkiksi Tove Janssonin kuvittama laitos vuodelta 1966 on julkaistu nimellä *Liisan seikkailut ihmemaassa*. Teoksen nimen muokkaaminen on mitä ilmeisimmin tapahtunut kustannusyhtiö WSOY:n toimesta, sillä kääntäjä itse kuoli jo useita vuosia aiemmin vuonna 1958 (Oittinen 1997: 27). Nimi onkin mahdollisesti haluttu yhdenmukaistaa sopimaan Walt Disney Companyn vuoden 1951 elokuvaan *Liisa Ihmemaassa*.

2.3 Kirsi Kunnas ja Eeva-Liisa Manner sekä *Liisan seikkailut ihmemaassa*

Kirsi Kunnas syntyi vuonna 1924. Hän on opiskellut Helsingin yliopistossa ja toiminut muun muassa kustannusvirkailijana, mainospäällikkönä ja teatteriarvostelijana. Ennen kaikkea Kunnas tunnetaan kuitenkin lyyrikkona ja nonsense-kirjailijana. Kunnas on myös suomentanut noin kuusikymmentä teosta, joista huomattavimpana pidetään englanninkielisen lorukirjan *Mother Goose Storiesin* käännöstä. *Hanhiemon iloinen lipas* -nimellä 1950-luvun puolivälissä ilmestynyt suomennos toi lastenrunojen kääntämiseen aivan uudenlaisen näkökulman: käännösrunon tarkoite voi poiketa täysin alkuperäisestä runosta. *Hanhiemo*-suomennos vaikutti myös Kunnaksen muuhun tuotantoon olemalla poikkeuksellisen uskollinen ennen kaikkea lapsilukijoitaan kohtaan. (Oittinen 1997: 31.)

Eeva-Liisa Manner (1921–1995) kasvoi Viipurissa Savosta ja ruotsinkieliseltä Uudeltamaalta lähtöisin olevien isovanhempiensa hoivissa, ja hän kuuli perhepiirissään paitsi suomea myös ruotsia ja saksaa. Evakoiduttuaan Helsinkiin 1940-luvulla hän hakeutui työelämään, ja ponnahduslautana tulevalle suomentajan ja kirjailijan työlle toimi ennen kaikkea työskentely kustannusliike Suomen kirjassa vuosina 1944–1946. Vuonna 1946 Manner jäi vapaaksi kirjailijaksi ja suomentajaksi, ja hän ehti urallaan kääntää noin 150 kirjailijan tekstejä. Läpi uran jatkuneen lastenkirjallisuuden käännöstyön Manner aloitti jo 1950-luvulla. Hän tuotti urallaan myös mittavan määrän omaa lyriikkaa, draamaa, proosaa, esseitä ja kritiikkejä. Häntä pidetään kaikkiaan hyvin moniulotteisena kirjailijana. (Hökkä 2007: 488.)

Kirsi Kunnaksen ja Eeva-Liisa Mannerin *Alice*-suomennoksen historia on varsin monivaiheinen. Vuonna 1970 käännöstyötä tarjottiin yksinomaan Kunnakselle, joka oli kuitenkin liian kiireinen ja ehdotti proosaosuuksien suomentamisen tarjoamista Mannerille tarkoituksenaan suomentaa itse vain teoksen runo-osuudet. Vuonna 1971 Manner kuitenkin sairastui, ja Kunnas sai työstettäväkseen Mannerin tekemän raakakäännöksen Carrollin kirjasta. Todellisuudessa valmis suomennos on lähes kokonaisuudessaan Kirsi Kunnaksen käsialaa, sillä hän muokkasi tekstin kauttaaltaan uudelleen, lisäsi puuttuvia sanoja ja tekstinosia ja työsti käännöksen kieliasun lauserytmitään yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. *Liisan seikkailut ihmemaassa* ilmestyi vuonna 1972, ja myös teoksesta myöhemmin ilmestynyt tarkistettu laitos on Kunnaksen viimeistelemä. (Oittinen 1997: 30–31.) Kunnaksen ja Mannerin Liisa-hahmo on Swanin Liisan vastakohta, sillä kiltin ja viattoman maalaistytön sijaan Liisa on nyt "omapäinen ja

suorasukainen lapsi". Tämä muutos selittyy suomentajien erilaisella tavalla mieltää kohdeyleisönsä. Kaikki kääntäjät ovat tehneet suomennosvalintansa oman lapsikäsitelmänsä pohjalta. (Hökkä 2007: 492.)

2.4 Alice Martin ja *Alicen seikkailut Ihmemaassa*

Alice Martin syntyi vuonna 1959 suomalais-englantilaiseen perheeseen. Martin opiskeli Helsingin yliopistossa aluksi kumpaakin äidinkieltään, englantia ja suomea, mutta huomasi pian olevansa kiinnostunut nimenomaan kääntämisestä ja erikoistui englannin kieleen. Työurallaan freelance-kääntäjänä Martin on suomentanut muutamia nuorisoromaaneja, kuvakirjoja, kuunnelmia ja runoja. Martin on myös opettanut kääntämistä ja toiminut käännetyn kaunokirjallisuuden kustannustoimittajana. (Oittinen 1997: 34.)

Martin aloitti *Alice in Wonderland* -käännöstyönsä vuonna 1987, jolloin WSOY pyysi häntä suomentamaan Carrollin teoksen ja sen jatko-osan. *Alicen seikkailut ihmemaassa* ilmestyi kahdeksan vuotta myöhemmin, vuonna 1995. (Oittinen 1997: 34–35.) Martinin käännös poikkeaa huomattavasti kahdesta edellisestä muun muassa siinä, että hän on pyrkinyt säilyttämään useimmat erisnimet ennallaan, ja esimerkiksi *Alice* on *Alice* eikä *Liisa*. Martin on myös pitäytynyt aiempaa tarkemmin lähtötekstissä ja pyrkinyt säilyttämään vitsit ja sanonnat mahdollisimman alkuperäisinä, toisin kuin esimerkiksi Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa, jossa etusijalle on laitettu lapsilukijan viihdyttäminen ja jossa käännös voi suurestikin poiketa alkuperäistekstistä. (Oittinen 1995.) Kääntäjänä Martin poikkeaa aiemmista Carroll-suomentajista siinä, että hän ei ole toiselta (tai ensimmäiseltä) ammatiltaan kirjailija (Oittinen 1997: 35).

2.5 Tuoman Nevanlinna ja *Liisa Ihmemaassa*

Tuomas Nevanlinna on yksi Suomen tunnetuimmista ajattelijoista. Hän on julkaissut useita kolumneja, esseitä ja artikkeleita, ja hän on kirjoituksissaan erikoistunut kulttuurikritiikkiin ja taiteen filosofiaan. Nevanlinna on myös työskennellyt sekä radiossa että televisiossa ja toiminut Kriittisen korkeakoulun toiminnanjohtajana. Tämän lisäksi hän on suomentanut joukon teoksia, muun muassa Lewis Carrollin klassikon *Alice's*

Adventures in Wonderland. (Sisättö & Halme 2013: 96.)

Neljäs *Alice*-suomennos on tehty nimenomaan Helen Oxenburyn kuvitusta varten. Siinä missä kolme aiempaa suomennosta on kuvitettu John Tennielin klassisilla 1800-luvun lopun piirroksilla, on Nevanlinnan *Liisa Ihmemaassa* tuotu 2000-luvulle Oxenburyn kuvituksen siivittämänä. Vuonna 2000 ilmestyneessä teoksessa Liisan pikkutyttömäisyys ja arkisuus korostuvat niin kuvituksessa kuin käännösvalinnoissakin, ja kirja kertoo ennen kaikkea iloisesta tämän aikakauden työstä. Nevanlinna on myös palauttanut päähenkilön nimen takaisin *Liisaksi* Martinin käännöksen jälkeen, ja tarina on muutoinkin tuotu takaisin suomalaiseen ympäristöön. Martinin tavoin Nevanlinna on kuitenkin pyrkinyt noudattamaan alkuperäisteosta mahdollisimman tarkasti, ja muun muassa vitsit ovat säilyneet alkuperäisillä paikoillaan. Uudemmat suomennokset ovat tältä osin lähempänä alkutekstiä kuin Swanin sekä Kunnaksen ja Mannerin käännökset. (Oittinen 2001.)

Helen Oxenburyn kuvitusta teokseen *Alice's Adventures in Wonderland*.

3 NIMET JA NIMISTÖNTUTKIMUS

3.1 Nimet ja nimeäminen

Kaikissa kulttuureissa ja kielissä käytetään nimiä, ja ne ovat tehokkaan kielenkäytön kannalta välttämättömiä sanoja. Nimien avulla yksilöidään henkilöitä, paikkoja, esineitä ja asioita. Ne ovat myös sanoja, joihin sisältyy paljon tunteita, ja niihin liittyy sellaisia tunnetasolla tärkeitä asioita kuin esimerkiksi identiteetti, historia, perinne, sukulaisuus, omistus ja valta. (Ainiala ym. 2008: 9.) On myös sanottu, että nimi on enne, sillä tietty etu- tai lempinimi voi luoda kulttuurin muokkaaman ennakkokäsityksen kantajansa luonteesta, ikäluokasta tai asemasta (ks. yksityiskohtaisemmin esim. Vilkuna 2005 [1976]).

Nimet ovat osa kulttuuria, ja ne syntyvät aina osana ihmisen, kieliyhteisön ja ympäristön vuorovaikutusta. Ihminen antaa nimiä niille tarkoitteille, jotka hän kokee nimeämisen arvoisiksi. Nimen saanut henkilö, paikka, esine tai asia on aina jollain tavalla merkityksellinen. (Ainiala ym. 2008: 15.) Perinteisesti nimen saanut tarkoite on ollut henkilö tai paikka, mutta yksilöimisen eli identifioimisen ja inhimillistämisen eli personifioimisen tarve on saanut ihmisen antamaan nimiä myös muille tarkoitteille kuten eläimille, autoille tai leluille (mts. 2008: 20).

Nimeämisperinne ulottuu myös kirjallisiin teksteihin. Ei-fiktiivisissä aineistoissa erisnimien tehtävä on yksinkertainen: niiden avulla viitataan erilaisiin reaali maailmassa olemassa oleviin tarkoitteisiin, kuten todellisuuden henkilöihin ja paikkoihin, aivan kuin kielessä muutoinkin. Fiktiivisessä tekstissä esiintyvien erisnimien tehtävä sen sijaan on monisyisempi, eikä niitä voi tulkita ainoastaan viittaussuhteestaan käsin. (Ainiala ym. 2008: 332.) Reaali maailman henkilöitä nimitessä nimi yleensä valitaan jo olemassa olevasta nimivalikoimasta, mutta fiktiivisten hahmojen nimet tulevat usein muualta kuin valmiista nimisysteemistä. Kaunokirjallisten hahmojen nimeäminen on yleensä reaali maailman henkilöiden nimeämisestä luovempi ja innovatiivisempi prosessi, jossa luodaan täysin uutta nimistöä. (Bertills 2003: 41–42.)

Itse sanana *nimellä* on kaksi keskeistä merkitystä. Yksilöityyn henkilöön, olioon, asiaan

tai esineeseen viittaavasta sanasta tai sanojen yhdistelmästä (esim. *Eero*) käytetään nimitystä erisnimi eli propri, ja sana tai sanojen yhdistelmä, joka viittaa henkilöön, olioon, asiaan tai esineeseen lajinsa edustajana (esim. *poika*) tunnetaan yleisnimenä eli appellatiivina. Nimistöntutkimus alana keskittyy erisnimien tutkimukseen, ja nimistöntutkimuksessa sanalla *nimi* viitataan nimenomaan propriin. Appellatiivista puhuttaessa käytetään yleisimmin sanaa *nimitys*. Propriin ja appellatiivin keskeisin ero on ilmausten erilaisissa tehtävissä eli funktioissa. Propriit ovat yksiviitteisiä eli monoreferentiaalisia, mikä tarkoittaa sitä, että propreilla on vain yksi ulkomaailman tarkoite eli referentti. Nimet yksilöivät tarkoitteensa eli kohteensa erottamalla sen kaikista muista samanlajisista tarkoitteista. (Ainiala ym. 2008: 12.)

Proprien määrittely on kielikohtaista, sillä eri kielissä käsite *nimi* ymmärretään eri tavoin, ja esimerkiksi monet saksalaiset tutkijat pitävät kielten ja kansallisuuksien nimityksiä erisniminä (Ainiala ym. 2008: 25–26). Suomen kielessä puolestaan niin kielet, kansallisuudet, arvonimet kuin ajankohdatkin luokitellaan appellatiiveiksi (KO 2010: 51–53). Englannin kielessä erisnimen eli 'proper nounin' alle luokitellaan suomen kielestä poikkeavasti muun muassa juhlapyhät, uskonnot ja tittelit (K12 Readers 2014A). Englannissa myös propriista johdetut adjektiivit eli 'proper adjectives' kirjoitetaan isolla alkukirjaimella ja niitä muutoinkin kohdellaan propriin tavoin (K12 Readers 2014B). Englannin kielen suomesta poikkeava propriin määrittely on oman tutkimukseni kannalta merkittävää, sillä kerätessäni aineistoa englanninkielisestä alkuperäismateriaalista olen määrittellyt propriin enemmän englannin kuin suomen kielen kautta. Tämä tarkoittaa, että olen tulkinnut propreiksi ne englanninkieliset sanat, jotka alkavat isolla kirjaimella ja joilla on selvästi nimetty jokin teoksen hahmoista, vaikka merkitykseltään vastaavat suomenkieliset sanat olisivatkin appellatiiveja.

3.2 Nimistöntutkimus ja nimien luokittelu

Nimistöntutkimus eli onomastiikka on ollut valtaosin paikan- ja henkilönimistön tutkimusta, ja tämä on luonnollista, sillä juuri paikkoja ja ihmisiä on eri kielissä ja kulttuureissa historian kuluessa yksilöity eniten. Muun nimistön tutkimus on sekä suomalaisessa tutkimuksessa että kansainvälisesti ollut marginaalisessa asemassa tähän verrattuna, mutta 1900-luvun lopulta lähtien esimerkiksi kaupan ja kirjallisuuden

nimistöä on alettu tutkia systemaattisesti. (Ainiala ym. 2008: 60.)

Nykyaikainen onomastiikka kehittyi muotoonsa 1960-luvulla, ja olemassa oleva teoria keskittyy pääasiassa viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana tehtyyn tutkimustyöhön, sillä 1800-luvulle asti nimistön selvitystyö oli melko satunnaista ja jopa mielivaltaista. Yksittäinen onomastinen tutkimus keskittyy harvoin vain yhteen tutkimuskysymykseen tai tutkimuslinjaan; tämän sijaan eri tutkimukset sisältävät pieniä, eri tavalla painotettuja kokonaisuuksia. Eri painotuksia ovat muun muassa etymologinen, kulttuurihistoriallinen, sosiolingvistinen ja typologinen tutkimus sekä lainanimistöntutkimus. (Ainiala ym. 2008: 60–77.)

Kirjallisuusnimistön tutkimus on pitkään ollut onomastiikassa melko laiminlyöty tutkimusalue (Bertills 2003: 1). Kirjallisuusnimistön tutkimuksella tarkoitetaan yleensä kaunokirjallisuuden nimistön tutkimusta, vaikka erisnimiä esiintyykin luonnollisena osana niin fiktiivisiä kuin ei-fiktiivisiäkin tekstejä. Eri kirjailijoiden romaaneissa, novelleissa ja runoissa esiintyviin erisnimiin on jo pitkään kiinnitetty huomiota kirjallisuudentutkimuksessa, mutta tällaiset huomiot ovat olleet pääasiassa hyvin satunnaisia ja vailla systemaattista otetta. Kaunokirjallisiin teoksiin sisältyvien nimien ja nimisysteemien järjestelmällisempi tutkimus on kuitenkin lisääntynyt viime vuosina niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa, ja esimerkiksi kansainvälisissä nimistöntutkimuskongresseissa on nykyään kokonaan omat sektionsa kirjallisuusnimistön tutkimukselle. (Ainiala ym. 2008: 332.)

Viimeisimmissä nimistöntutkimuskongresseissa esimerkiksi Charlotte Brontën kirjojen hahmonnimet ovat herättäneet kiinnostusta (Barry 2009). Kirjallisuusnimistön tutkimuksen kohteina ovat tähän mennessä olleet myös muun muassa Samuel Beckettin, Charles Dickensin, James Joycen ja William Shakespearen teoksissa esiintyvät nimet. Tutkijoita ovat myös kiinnostaneet kansansatujen ja lastenkirjallisuuden nimistö sekä kirjallisuusnimien kääntäminen. (Ainiala ym. 2008: 332–333.) Esimerkiksi Åbo Akademiassa on valmistunut Yvonne Bertillsin väitöskirja *Beyond Identification* (2003), jossa tutkitaan Tove Janssonin *Muumi*-kirjojen, Mauri Kunnaksen *Koiramäki*-tarinoiden ja A. A. Milnen *Nalle Puh* -teosten nimistöä. Tämän lisäksi Turun yliopiston suomen kielen oppiaineeseen on valmistunut joitakin pro gradu -tutkielmia, joissa tutkimuksen kohteena ovat kirjallisuuden ja satujen nimistö. Tällaisia esimerkiksi Mikko Mentulan (2006) *Klonkku, Reppuli ja Hallavaharja – Fiktiivisten erisnimien muodostus*,

merkitykset ja funktiot J. R. R. Tolkienin teoksessa Taru sormusten herrasta, Leonard Pearlman (2007) *Hahmonnimet hahmottumassa: Disney-piirroselokuvissa esiintyvien suomenkielisten henkilönnimien sananmuodostus, rakenne ja merkityssuhteet* ja Maria Raivon (2001) *Henkilönnimet Kirsi Kunnaksen lastenkirjoissa*. Tampereen yliopistossa valmistunut Anne-Maaret Vilénin (2009) saksan käännöstieteen pro gradu *Hogwartsista Tylypahkaan – Harry Potter -kirjojen erisnimien kääntäminen suomeksi ja saksaksi* tutkii *Harry Potter* -kirjojen nimistöä saksan- ja suomenkielisten käännösten näkökulmasta.

Eniten tutkitut nimet, henkilönnimet eli *antroponyymit*, ovat kulttuurisia universaaleja, mikä tarkoittaa sitä, että kaikissa maailman kulttuureissa annetaan ihmisille nimiä identifioimaan eri yksilöitä (Ainiala ym. 2008: 162). Henkilönnimet ja ennen kaikkea etunimistö on elävä kokonaisuus, joka muuttuu aikojen saatossa. Aineistoni kattaa nimistöä yli sadan vuoden säteeltä, joten tutkimukseni heijastelee voimakkaasti nimistön kehityksen kulttuurihistoriallista puolta. Kustaa Vilkuna kirjoittaa etunimistön olevan ”kuin aarniometsä, jossa on sammaltuneita kantoja, keloja, lakkapäpetäjiä ja honkia, nuoria rehevästi kasvavia näreitä, taimikkoa ja viljejä juuriversoja” (2005 [1976]: 16). Tällä Vilkuna kuvaa, kuinka nimistö kehittyy ja muuttuu vuosien kuluessa.

Nykyisen nimisysteemin ihmisyksilöihin viittaavat henkilönnimet voidaan jakaa karkeasti kolmeen ryhmään: etunimiin, sukunimiin sekä epävirallisiin lisänimiin (Ainiala ym. 2008: 24). Jako ei kuitenkaan päde sellaisenaan kaunokirjallisuuden henkilönnimiin, sillä yksilöihin viittaavat henkilönnimet on jaettu suomalaisen nimistöntutkimusperinteen mukaan kahtia ihmisyksilöihin viittaaviin nimiin ja muihin ihmisen kaltaisiin yksilöihin viittaaviin nimiin. Jälkimmäinen jakautuu edelleen kahtia mytologisten olentojen nimiin ja fiktiivisten henkilöhahmojen nimiin. (Mts. 170.) Oma tutkimukseni keskittyy pääasiassa ihmisen kaltaisten yksilöiden nimiin. Tutkimusaineistoni sisältää kuitenkin paljon ihmisyksilöihin viittaavien nimien kaltaista nimistöä, joten tarkastelen aineistoani myös vertaamalla sitä vastaaviin ihmisyksilöiden nimiin. Jaottelen aineistossani esiintyvät henkilönnimet kuitenkin seuraavaksi esittelemieni kirjallisuusunimistön nimityyppien perusteella, sillä tämä luokittelumalli palvelee parhaiten kaunokirjallisuuden fiktiivisten nimien tutkimusta.

Jokaisen kirjallisen teoksen nimet muodostavat oman nimimaisemansa, jota vasten niitä tulee tarkastella. Usein yksittäinen nimi saa merkityksensä vasta suhteessa toisiin teoksessa esiintyviin nimiin. Kirjallisuudessa esiintyvät nimet voidaan jakaa kahteen

pääryhmään: fiktiivisiin ja ei-fiktiivisiin nimiin. Fiktiiviset nimet viittaavat tarkoitteisiin, jotka ovat olemassa ainoastaan reaalimaailman ulkopuolella, esimerkiksi kirjailijan teokseensa luomat henkilöahmot ja paikat (*Alice, Wonderland*). Ei-fiktiiviset eli autenttiset nimet puolestaan viittaavat todellisen maailman henkilöihin, paikkoihin ja muihin tarkoitteisiin (*Pariisi, Shakespeare*). Useille romaaneille onkin tyypillistä, että päähenkilö ja tämän lähipiiri edustavat fiktiivistä maailmaa, kun taas tarinan laajempi kehys muodostuu reaalimaailman ympäristöstä. (Ainiala ym. 2008: 333–335.)

Suhteessaan reaalimaailmaan ja sen nimistöön kirjallisuusnimet² voidaan luokitella seuraaviin nimityyppihin:

1. Autenttiset nimet eli nimet, joilla on reaalimaailmassa olemassa oleva tarkoite, johon niillä teoksessakin viitataan (esim. *Shakespeare, William the Conqueror*)
2. Realistiset mutta epäautenttiset nimet, jotka ovat mahdollisia reaalimaailmassa mutta viittaavat fiktiivisiin tarkoitteisiin (esim. *Alice, Bill*)
3. Keinotekoiset nimet eli kirjailijan itsensä luomat nimet, jotka viittaavat fiktiivisiin tarkoitteisiin ja jollaisia ei esiinny reaalimaailman nimistössä (esim. *Cheshire Cat, March Hare*)
4. Lainanimet eli muusta kirjallisesta perinteestä lainatut fiktiivisiin tarkoitteisiin viittaavat nimet, joita ei esiinny reaalimaailman nimistössä (Esim. *Queen of Hearts, Gryphon*)

(Ainiala ym. 2008: 334.)

Kaunokirjallisuuden nimillä on tämän luokittelun lisäksi myös ei-fiktiivisistä nimistä poikkeavat funktiot, ja tulen käsittelemään jokaisen alkukielisen nimen ja sen käänkösvastineiden kohdalla paitsi nimityyppiä myös nimen funktiota tai funktioita.

Ainiala, Saarelma ja Sjöblom määrittelevät funktiot seuraavanlaisiksi:

1. Identifioiva funktio: nimi viittaa fiktiiviseen tai ei-fiktiiviseen henkilöön, paikkaan tai muuhun tarkoitteeseen ja erottaa sen muista saman lajin edustajista
2. Fiktionaalistava funktio: nimi tekee tarkoitteestaan fiktiivisen henkilön, paikan tai muun tarkoitteen
3. Lokalisoiva eli paikallistava funktio: nimi viittaa tiettyyn ajankohtaan tai paikkaan
4. Sosiaalinen funktio: nimi viittaa yhteiskuntaluokkaan tai yksilön identiteettiin ja rooliin yhteisössään
5. Deskriptiivinen funktio: nimi kuvailee henkilöä, paikkaa tai muuta tarkoitetta ja antaa siten lisäinformaatiota kyseisestä tarkoitteesta
6. Assosiativinen funktio: nimeen liitetään tarkoituksellisia, teoksen sisältöä tukevia assosiaatioita reaalimaailmassa olemassa oleviin tai fiktiivisiin henkilöihin, paikkoihin tai asioihin
7. Affektiivinen funktio: nimet heijastavat erilaisia tunnetiloja ja luovat teoksen tunneilmastoa

²Viitataan tässä tutkielmassani termillä 'kirjallisuusnimet' aina fiktiivisissä teksteissä esiintyvään nimistöön jättäen ei-fiktiiviset tekstit viittauksen ulkopuolelle.

8. Ideologinen funktio: nimi viittaa kyseiseen tarkoitteeseen liittyvään ideologiaan tai tukee teoksen ideologista sanomaa
9. Luokitteleva funktio: teoksen henkilöitä, paikkoja tai asioita luokitellaan erilaisiin alaryhmiin sisällöllisesti tai rakenteellisesti samantyyppisten tai vastakkaisten nimien avulla
10. Narratiivinen funktio: nimet toimivat olennaisina elementteinä tarinan kerronnassa
11. Humoristinen funktio: lukijaa viihdytetään ja hauskuutetaan nimiin liittyvän kielellisen leikkittelyn avulla

(Ainiala ym. 2008: 339.)

Kun kirjailija ryhtyy nimeämään teoksensa hahmoja, paikkoja ja muita tarkoitteita, taustalla ovat hänen oman äidinkieltensä sekä muiden hänen tuntemiensa kielten nimisysteemit. Näin kirjailija luo teokseensa nimistön, joka saattaa muistuttaa olemassa olevia nimisysteemejä tai poiketa niistä hyvin merkittävästi. Tyypillisesti sekä nimen semantiikka että rakenne ovat vahvasti motivoituja, ja nämä tekijät vaikuttavat nimen funktioon. Esimerkiksi henkilönnimien semanttisen läpinäkyvyyden avulla kirjailijan on helppo profiloida henkilöhahmojaan tuomalla esiin esimerkiksi fyysisiä tai mentaalaisia ominaisuuksia. (Ainiala ym. 2008: 335–338.)

4 KIRJALLISUUDEN KÄÄNTÄMINEN

4.1 Kaunokirjallisuuden kääntäminen

Tekstiä käännettäessä tavoitteena on ilmaista tulokielen keinoin se, mikä on jo lähtökielen keinoin ilmaistu. Kaunokirjallisuuden kääntämisessä ei kuitenkaan ole kyse vain kielen kääntämisestä, vaan kääntäjän tehtävä on välittää käännökseen myös sisältö ja merkitys. (Vehmas-Lehto 1999: 12.) Kaunokirjallisuuden kääntäminen ymmärretään perinteisesti jonkin muun kuin asiatekstin kääntämiseksi, eli käytännössä se on jonkin lapsille tai aikuisille suunnatun romaanin, näytelmän, novellin tai esimerkiksi kuvakirjan kääntämistä (Oittinen 2008: 165).

Kaunokirjallisuutta käännettäessä kääntäjä pohtii esimerkiksi muotoa ja ilmaisua tasavertaisesti sisällöllisten seikkojen ohella (Oittinen 2008: 169). Kaunokirjallisuuden kääntämiseen vaikuttaa suuresti se, että kääntäminen tapahtuu aina jossakin tietyssä

aikaan ja paikkaan sidotussa kontekstissa. Käännös on myös aina suunnattu jonkinlaisille lukijoille, mikä samoin vaikuttaa kääntäjän tekemiin ratkaisuihin ja syntyvään lopputulokseen. Samalla kun teos siirretään ajasta ja paikasta toiseen, aikuisten kirjallisuudesta saattaa esimerkiksi tulla lastenkirjallisuutta tai toisin päin. (Oittinen 2008: 165.) Teos ja sen sisältö siis elävät kääntyessään kielestä, ajasta ja paikasta toiseen.

4.2 Kaunokirjallisuuden nimien kääntäminen

Suomenkielisissä asiateksteissä nimet jätetään pääsääntöisesti kääntämättä. Fiktiivisten teosten nimien kääntäminen on kuitenkin monimutkaisempi kysymys, ja usein kääntäjä itse ratkaisee sen, onko käännös tarpeen vai ei. (Ainiala ym. 2008: 339–340.)

Kirjallisuusnimien kääntämisessä on neljä mahdollista strategiaa:

1. Laina eli alkuperäisen vieraskielisen nimen lainaaminen sellaisenaan kohdekieleen (esim. *Alice* → *Alice*)
2. Käännös eli alkuperäisen vieraskielisen nimen kääntäminen kohdekielelle (esim. *White Rabbit* → *valkoinen kani*)
3. Mukaelma eli alkuperäisen vieraskielisen nimen äänteellinen mukauttaminen kohdekieleen (esim. *Alice* → *Liisa*)
4. Korvaaminen eli alkuperäisen vieraskielisen nimen korvaaminen jollakin toisella nimellä tai appellatiivisella ilmauksella (esim. *Cheshire Cat* → *Mörökölli*)
(Ainiala ym. 2008: 340.)

Jos nimi koostuu useammasta kuin yhdestä osasta, ovat mahdollisia myös osalaina, osakäännös, osamukaelma ja osakorvaaminen. Monissa kaunokirjallisissa teoksissa käytetään kaikkia edellä mainittuja strategioita vaihtelevasti. Kääntäjän tulee myös punnita nimiä kääntäessään, tuleeko suomennoksessa säilyttää nimen tyyli, semanttinen merkitys ja kulttuurinen konteksti (Ainiala ym. 2008: 340.)

Kaunokirjallisuudessa jätetään usein kääntämättä autenttiset nimet eli nimet, jotka viittaavat reaalimaailmassa olemassa oleviin tarkoitteisiin (*Shakespeare*, *Edgar Atheling*). Fiktiivisiin tarkoitteisiin viittaavat nimet sen sijaan käännetään useammin. Näistä kuitenkin realistiset mutta epäautenttiset nimet jätetään helposti kääntämättä, sillä ne toimivat usein kantajansa kansallisuuden tai sosiaaliluokan ilmaisijoina. Kirjailijan itsensä luomat keinotekoiset nimet tulevat usein käännettyiksi etenkin silloin, kun ne ovat semanttisesti läpinäkyviä ja teoksen tulkinnan kannalta merkityksellisiä (*Pippi Långstrump* → *Peppi Pitkätossu*). Jos alkuperäinen nimi ei ole semanttisesti läpinäkyvä mutta on tietynlaisia assosiaatioita herättävä, kääntäjä saattaa pyrkiä muokkaamaan nimeä niin, että halutut assosiaatiot heräävät myös kohdekielen lukijassa. Lainanimet eli

muusta kirjallisesta perinteestä lainatut nimet (*Hamlet*, *Odysssea*) jätetään yleensä kääntämättä, sillä ne ovat yleisesti tunnettuja nimiä. Näistä tosin voidaan käyttää kohdekielellä vakiintunutta nimiasua (*Orlando Furioso* → *Raivoisa Roland*). (Ainiala ym. 2008: 341–342.)

Lastenkirjallisuuden ja satujen nimet käännetään huomattavasti useammin kuin aikuisten kirjallisuudessa esiintyvä nimistö (Ainiala ym. 2008: 342). Bertills korostaa, että lastenkirjallisuuden nimiä kääntäessä on tärkeää pyrkiä kunnioittamaan alkukielisen nimen piirteitä ottamalla huomioon esimerkiksi nimen etymologia, sillä usein nimi sitoo kantajansa tiettyyn aikaan ja paikkaan. Bertills toteaa myös, että käännösnimen tulee sopia omalle kohderyhmälleen kuten alkuperäinen nimi sopii omalleen: alkuperäistekstillä ja käännöstekstillä on eri lukijat, jotka kokevat tekstin omissa konteksteissaan. Myös aikuis- ja lapsilukijat kiinnittävät huomiota eri asioihin nimessä, ja lapsi esimerkiksi kiinnittää huomiota hahmon nimen ja ulkonäön yhteneväisyyksiin toisin kuin aikuinen, joka voi poimia nimestä paljon monimutkaisempiakin asiayhteyksiä. (Bertills 2003: 152).

5 HAHMONNIMET TEOKSESSA *ALICE'S ADVENTURES IN WONDERLAND*

5.1 Autenttiset nimet

Tässä luvussa käsittelen niitä aineistossani esiintyviä henkilönnimiä, jotka voidaan erotella autenttisiksi nimiksi. Autenttisella nimellä tarkoitetaan nimeä, jolle löytyy reaali maailmasta tarkoite, johon teoksessakin viitataan (Ainiala ym. 2008: 334). Olen tehnyt luokittelun tässä tutkimuksessani nimenomaan alkukielisen teoksen nimistön perusteella, ja tutkin käännösvastineita tätä pohjaa vasten. Autenttisia henkilönnimiä on aineistossani näillä perustein seitsemän kappaletta (Taulukko 1).

Taulukko 1. Autenttiset henkilönnimet.

Carroll	Swan	Kunnas & Manner	Martin	Nevanlinna
Edgar Atheling	Edgar Atheling	Edgar Atheling	Edgar Atheling	Edgar Atheling

Carroll	Swan	Kunnas & Manner	Martin	Nevanlinna
Edwin	Edwin	Edwin	Edwin	Edwin
Morcar	Morcar	Morcar	Morcar	Morcar
Pope	paavi	paavi	paavi	paavi
Shakespeare	X	X	Shakespeare	korvattu sanalla <i>nerot</i>
Stigand	Stigand	Stigand	Stigand	Stigand
William the Conqueror	Vilhelm Valloittaja	Vilhelm Valloittaja	Vilhelm Valloittaja	Vilhelm Valloittaja

Autenttisia henkilönnimiä on *Alice in Wonderland* -teoksessa vain vähän, sillä nämä nimet kattavat noin 9,6 prosenttia³ koko aineistosta. Nämä nimet esiintyvät kaikki teoksen samassa luvussa, ja kuusi seitsemästä myöskin samassa kohtauksessa. Teoksen hahmot ovat kastuneet Alicen kyynellammikossa ja miettivät, miten kuivata itsensä. Yksi heistä lupaa kuivattaa toverinsa kertomalla tarinan, joka on Nevanlinnan suomennosta mukailleen ”kuivinta mitä tietää”. Tarina keskittyy keskiajan Englantiin, sillä siinä mainitut nimet *Edgar Atheling*, *Edwin*, *Morcar*, *Pope*, *Stigand* ja *William the Conqueror* viittavat kaikki todellisiin historian hahmoja, jotka ovat ajoitettavissa keskiaikaan 1000-luvun Englantiin. Näillä nimillä ja autenttisilla henkilönnimillä kaunokirjallisuudessa ylipäättään on identifioiva funktio, eli ne viittaavat ei-fiktiivisiin henkilöihin ja erottavat ne muista saman lajin edustajista (Ainiala ym. 339).

Edgar Atheling oli Englannin kuningas, joka hallitsi maata lokakuusta joulukuuhun vuonna 1066 (The Official Website Of The British Royal Family 2016A). Häntä seurasi valtaistuimelle William I eli ”the Conqueror”, jonka hallintokausi kesti vuoteen 1087 asti (The Official Website Of The British Royal Family 2016B). Edwin ja Morcar puolestaan olivat veljekset, jotka kantoivat Mercian ja Northumbrian jaarlien arvonimiä 1000-luvun lopulla (English Monarchs 2016). Carrollin tekstissä Stigandin taas mainitaan olleen Canterburyn arkkipiispa, ja tätä virkaa hän todellisuudessakin hoiti vuoteen 1070 asti (National Archives 2016).

Pope eli *paavi* on nykyäänkin voimassa oleva titteli ja yleisnimi, jolla viitataan katolisen

³ Esittämäni prosenttiluvut ovat lähimpään desimaaliin pyöristettyjä lukemia ja niiden yhteenlaskettu arvo saattaa näin poiketa sadan prosentin kokonaismäärästä.

kirkon päämieheen (PS), mutta koska Carrollin tekstissä henkilö kytketään kontekstiin ilmauksella ”William the Conqueror, whose cause was favoured by the Pope (...)”, on luultavaa, että nimen tarkoitteena on vuosina 1061–1073 vaikuttanut paavi Aleksanteri II, joka tosiaan antoi tukensa Williamin valtaannousulle 1060-luvulla (Encyclopædia Britannica 2016A). Näin aineiston nimi *Pope* on myös luettavissa identifioivaksi propriiksi sekä yksilöivän funktiona että ison alkukirjaimensa vuoksi, ja autenttisen nimen siitä tekee reaali maailman henkilö, johon sillä viitataan.

Shakespeare on ainoa *Alice in Wonderland* -teoksessa mainittu autenttinen henkilönnimi, jonka reaali maailman tarkoite ei elänyt 1000-luvulla. Nimellä viitataan Englannissa vuosina 1564–1616 eläneeseen kirjailijaan ja runoilijaan William Shakespeareen, joka mielletään usein Englannin kansallisorunilijaksi ja yhdeksi aikamme suurimmista näytelmäkirjailijoista (Encyclopædia Britannica 2016B). Carrollin tekstissä Shakespeareen viitataan, kun eräs hahmoista istuu asennossa, jota kertoja kuvaa sanoin ”the position in which you usually see Shakespeare, in the pictures of him”. Hän siis istuu asennossa, jollaisessa Shakespeare yleensä poseeraa kuvissa.

Tutkimusaineiston autenttisista henkilönnimistä neljä seitsemästä (*Edgar Atheling*, *Edwin*, *Morcar*, *Stigand*) on käännetty jokaiseen suomenkieliseen teokseen lainaamalla alkuperäinen vieraskielinen nimi sellaisenaan kohdekieleen. Tämä on varsin tavallista, sillä kaunokirjallisuudessa jätetään usein autenttiset nimet kokonaan kääntämättä (Ainiala ym. 2008: 341). Nimet säilyttävät alkuperäisen, autenttisen nimityyppinsä myös suomennosten nimistössä.

Edellisistä poiketen *William the Conqueror* on kuitenkin suomalaistettu jokaisessa neljässä käännöksessä *Vilhelm Valloittajaksi*, mikä selittyy jo paljon ennen käännöstyötä suomen kieleen sopeutuneella nimellä. Tämä englantilaisen kuninkaan suomalainen nimi pohjautuu aiempaan käytäntöön suomalaistaa eurooppalaisten hallitsijoiden nimet; tästä menettelytavasta on pyritty pois vasta vuodesta 2002 alkaen (Kotimaisten kielten keskus 15.4.2002). Käännösstrategiana tämän nimen kohdalla on mukaelman ja käännöksen sekoitus. Etunimi *William* on mukautettu äänteellisesti kohdekieleen käännösvastineella *Vilhelm*, kun taas lisänimi *Conqueror* on käännetty suoraan kohdekielelle *Valloittajaksi*. (Ks. kirjallisuusnimistön käännösstrategiat Ainiala ym. 2008: 340.) Näin tämä nimi säilyy autenttisena nimenä myös käännöstyön jälkeen ja viittaa samaan tarkoitteeseen kuin alkukielinen vastineensakin, aivan kuin edellä käsittelemäni nimetkin.

Myös nimi *Pope* on suomennettu samalla tavoin jokaisessa neljässä käännöksessä: se on korvattu appellatiivilla *paavi*. Tämän nimen kohdalla käännösstrategia on puhdas käännös, sillä nimi on käännetty suoraan englannista suomeksi (Ainiala ym. 2008: 340). Vaikka *paavi* on suomen kielessä appellatiivi ja tulee kirjoittaa pienellä alkukirjaimella kuten virka- ja arvonimet yleensäkin (KO: 52), on se tulkittavissa tässä yhteydessä proprin kaltaiseksi yksiköksi, koska nimen reaalia maailman tarkoitteita, paaveja, on maailmassa vain yksi kerrallaan. Paavi eli Rooman piispa välittää tehtävänsä aina seuraajalleen, eivätkä he siis toimi virassa yhtä aikaa (Katolinen kirkko Suomessa 2016). Näin nimi *paavi* yksilöi tarkoitteensa ja on monoreferentiaalinen eli sillä on kerrallaan vain yksi ulkomaailman tarkoite (Ainiala ym. 2008: 12). Etenkin ajalliseen kontekstiin sidottuna, kuten Carrollin tekstissä, nimi *paavi* on selvästi yksiviitteinen. Näin nimi säilyttää autenttisen nimityyppinsä myös käännöksessä huolimatta sen muodollisesta muuttumisesta proprista appellatiiviksi.

Shakespeare-nimi on autenttisista henkilönnimistä ainoa, jonka käännöksissä esiintyy eri suomentajilla laajaa variaatiota. Kahdessa vanhimmassa käännöksessä nimi on jätetty tekstistä kokonaan pois, eli sille ei ole käännösvarianttia ollenkaan. Oittisen (1997: 57) mukaan poistoissa on kyse alkuperäistekstin sidonnaisuudesta brittiläiseen kulttuuriin, jota ei ehkä ole vielä pidetty suomalaisille lukijoille tai lapsilukijoille tarpeeksi tutuna. Sekä Anni Swan että vuoden 1972 käännöksestä vastuussa ollut Kirsi Kunnas ovat sanoneet kirjoittavansa ennen kaikkea juuri lapsiyhteisölle (mts. 38), mikä selittää brittiläisen näytelmäkirjailijan mainitsematta jättämisen käännöstekstissä. Alice Martinin käännöksessä nimeä *Shakespeare* kuitenkin vastaa nimi *Shakespeare*, eli suomennustyössä on käytetty suoraa lainaa käännösstrategiana. Tämä mukailee sitä käytäntöä, jossa kaunokirjallisuudessa jätetään autenttiset nimet kääntämättä lähdekielestä kohdekielelle (Ainiala ym. 2008: 341). Martin itse on tähdentänyt halunneensa säilyttää käännöksessään mahdollisimman paljon alkuteoksesta (Oittinen 1997: 132), ja tämä selittää myös suomennoksen nimistön säilymisen alkuperäisen kaltaisena. Tuomas Nevanlinnan käännöksessä Carrollin ilmaus ”the position in which you usually see Shakespeare, in the pictures of him” on käänntynyt muotoon ”asento, jossa nerot yleensä esiintyvät kuvissa”. Nevanlinna on kääntänyt nimen *Shakespeare* käyttäen sanaa *nerot*, ja näin Nevanlinnan käyttämä käännösstrategia on korvaaminen, kun alkuperäinen vieraskielinen nimi on korvattu appellatiivisella ilmauksella (mts. 340). *Shakespeare*-nimen kohdalla siis vain yhdessä tapauksessa neljästä nimen alkuperäinen

nimityyppi ja propriisuus on säilynyt, ja kolmessa muussa käänösvariantissa nimi on kadonnut kokonaan tai vaihtunut appellatiiviksi.

5.2 Realistiset mutta epäautenttiset nimet

Seuraavaksi tarkastelen niitä nimiä, jotka alkuperäistekstin pohjalta olen luokitellut realistisiksi mutta epäautenttisiksi nimiksi. Realistisilla mutta epäautenttisilla nimillä viitataan nimiin, jotka ovat mahdollisia reaalimaailmassa, mutta joilla viitataan fiktiivisiin tarkoitteisiin (Ainiala ym. 2008: 334). Realistiksi mutta epäautenttisiksi katsomiani henkilönnimiä on aineistossani 17 kappaletta (Taulukko 2).

Taulukko 2. Realistiset mutta epäautenttiset nimet.

Carroll	Swan	Kunnas & Manner	Martin	Nevanlinna
Ada	Eeva	Aila	Ada	Anna
Alice	Liisa	Liisa	Alice	Liisa
Bill	Ville	Pilli	Ville	Ville
Dinah	Mirri	Killi	Dinah	Tiinu
Elsie	Liina	Milla	Lotta	Elli
Father William	isä Tom, Tom ukko	isäukko, ukko	Vilho-pappa	vaari
Fury	Murre	eräs, Se	Hurta	juoppo
Lacie	Tiina	Malla	Liisa	Salli
Mabel	Ella	Maila	Mabel	Maila
Mary Ann	Anna-Maija	Annamari	Anna Maria	Miia-Liina
Pat	Pekka	Paavo	Panu	Petteri
Prima	<i>nimen sisältävä runo jätetty pois</i>	Valtias Vanhin	[p]rinsessa Prima	[y]ksi
Secunda	<i>nimen sisältävä runo jätetty pois</i>	Toinen	Secunda	[t]oinen

Carroll	Swan	Kunnas & Manner	Martin	Nevanlinna
Tertia	<i>nimen sisältävä runo jätetty pois</i>	Kolmas tyttö	Tertia	[k]olmas
Tillie	Siina	Molla	Matilda	Lilli
your Majesty (king)	teidän majesteettinne, Teidän Majesteettinne	Teidän Majesteettinne	teidän majesteettinne	Teidän majesteettinne
your Majesty (queen)	armollinen majesteetti	Teidän Majesteettinne, Majesteetti	teidän majesteettinne, majesteetti	Teidän majesteettinne

Realistiset mutta epäautenttiset nimet muodostavat toisiksi suurimman kokonaisuuden tutkielmusaineistostani: niitä on 17 kappaletta eli noin 23,3 prosenttia kaikista hahmonnimistä. Valtaosa näistä nimistä on feminiinisiä nimiä. Aineistoni epäautenttisista nimistä vain viisi on muita kuin perinteisiä naisennimiä tai viittaa muuhun kuin naispuoliseen tarkoitteeseen. Olen kategorisoinut nimet realistisiksi mutta epäautenttisiksi nimiksi ja jakanut ne naisen- ja miehennimiin ja muihin realistisiin nimiin olemassa olevan etunimi- ja tietokirjallisuuden perusteella. Aineiston tähän kategoriaan olen valinnut alkukielisen teoksen perusteella, ja käännösvastineet saattavat varsin voimakkaastikin poiketa realistisen mutta epäautenttisen nimen kriteereistä.

5.2.1 Naisennimet

Tässä kategoriassa nimien käännöksissä esiintyy laajaa variaatiota, ja lähes joka nimen kohdalla kunkin kääntäjän käännösvariantti poikkeaa muiden käännösten nimisuomennoksista. Ainoa selvä poikkeus tästä trendistä on päähenkilön nimi *Alice*. *Alicen* on kolme neljästä suomentajasta kääntänyt *Liisaksi* ja yksi jättänyt *Aliceksi*, eikä variaatiota juurikaan esiinny kyseisen nimen kääntämisessä. Alkuperäisteoksessa esiintyvä nimi *Alice* voidaan katsoa funktioltaan sekä identifioivaksi että assosiativiseksi, sillä nimi viittaa sekä fiktiiviseen kuin myös ei-fiktiiviseen henkilöön erottaen sen muista saman lajin edustajista mutta siihen on myös liitetty tarkoituksellinen assosiaatio reaali maailman henkilöön (Ainiala ym. 2008: 339). Tämä kaksoisfunktio juontuu

Carrollin valinnasta nimetä teoksensa fiktiivinen päähenkilö juuri *Aliceksi*; kirjailija sepitti tarinan alun perin nimenomaan nuorelle ystävälleen Alice Liddellille (Koski 2011: 170).

Englannin kielen nimi *Alice* on alkujaan supistettu variantti ranskankielisestä nimestä *Adelaide*, joka puolestaan on sopeutettu ranskaan vanhasta germaanisesta *Adalheidis*-nimestä (Hanks & Hodges 1992: 6). Nimen alkukielinen, germaaninen variantti tarkoittaa 'aatelisessa asemassa olevaa naista', ja *Alice* oli hyvin suosittu nimi keskiajan Englannissa. 1700-luvulla nimen suosio hiipui, mutta elpyminen tapahtui heti seuraavalla vuosisadalla jatkuen aina 1900-luvun alkuun asti. 1900-luvun viimeisellä vuosikymmenellä nimi alkoi jälleen nousta suosioon. (Room 2002: 51.) *Alicen* voi näin katsoa olevan varsin perinteinen, jo useita vuosisatoja sitten vakiintunut nimi englanninkielisessä nimeämisperinteessä.

Realistinen mutta epäautenttinen nimi jätetään helposti kääntämättä, sillä se toimii usein esimerkiksi nimenkantajan kansallisuuden tai sosiaaliluokan ilmaisijana (Ainiala ym. 2008: 342). Erisnimiä käännettäessä suomentaja kuitenkin joutuu pohtimaan kohdeyleisöään ja nimen lausuttavuutta sekä sitä, miten lukija reagoi kyseiseen nimeen. Oudot nimet saattavat jopa aiheuttaa vieraantumisen tunteen ja vaikeuttaa etenkin lapsilukijan samastumista hahmoon. (Oittinen 1997: 52.) Aina kun nimi käännetään vieraasta kielestä suomen kieleen, saa nimi myös erilaisen, lokalisoivan tarkoituksen, kun nimi viittaa suomenkieliseen ympäristöön ja sitoo tapahtumat näin lähemmäksi lukijaa (Ainiala ym. 2008: 339). Ensimmäinen *Alice*-suomentaja Anni Swan oli lasten- ja nuortenkirjailija, joka piti kirjallisuutta merkittävänä tekijänä lapsen kehityksessä (Oittinen 1997: 27). On oletettavaa, että Swan halusi kääntää myös *Alice's Adventures in Wonderlandin* palvelemaan mahdollisimman hyvin juuri lapsiyleisön tarpeita ja taipumuksia. Swan teki nimiratkaisunsa aikansa konventioita mukailleen ja suomensi realistisen mutta epäautenttisen *Alicen Liisaksi* (mts. 52).

Suomen kielen naisennimi *Liisa* on yleinen suomalainen muoto *Elisabetista*. *Liisa* esiintyi jo vuonna 1879 H. A. Reinholmin nimiehdokasluettelossa, ja nimi on todennäköisesti vakiintunut suomenkieliseen nimeämisperinteeseen jo hyvin varhaisessa vaiheessa. (Vilkuna 2005 [1976]: 142.) *Liisa* on hyvin yleinen etunimi Suomessa, sillä se on suosituimpien etunimien tilastossa 8. sijalla ja se on annettu nimeksi hieman yli 102 000 henkilölle (Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu 2019). Nimenä *Liisa* on siis

hyvin paljon *Alicen* kaltainen, eli oman kieliyhteisönsä sisällä suosittu ja jo hyvin varhaisessa vaiheessa vakiintunut. Nimi myös heijastaa oman aikansa kulttuurimaisemaa ja nimisysteemiä. Käännösstrategiana Swanin voidaan katsoa käyttäneen mukaelmaa, jossa alkuperäinen nimi on äänteellisesti mukautettu kohdekieleen ja tuotu lähemmäs lapsilukijaa (Ainiala ym. 2008: 340–342). Kunnaksen ja Mannerin sekä myöhemmin myös Nevanlinnan tapa kääntää *Alice Liisaksi* liittyy samalla tavoin suomennoksen kohdeyleisöön: tarina on käännetty osaksi suomenkielistä lastenkirjallisuutta, ja koska Liisan hahmo on tullut Suomessa 1970-luvulla jo hyvin tunnetuksi, on ollut luontevaa käyttää hahmon tuttua ja vakiintunutta nimeä (Oittinen 1997: 52).

Poikkeuksen *Alicen* suomentamiseen tekee Alice Martinin käännös, sillä Martin on käyttänyt käännösstrategiana lainaamista, eli nimi on tuotu lähdekielestä kohdekieleen sellaisenaan (Ainiala ym. 2008: 340). Martin onkin suomentanut *Alice's Adventures in Wonderlandin* muita kääntäjiä aikuisemmalle yleisölle ja halunnut säilyttää alkuteoksen brittiläisyyden mahdollisimman tarkasti (Oittinen 1997: 52–53). *Alice* on kyllä olemassa suomalaisessakin nimisysteemissä, mutta vain ruotsalaisessa almanakassa, eikä ole kovinkaan vakiintunut suomenkieliseen nimenantoon (Vilkuna 2005 [1976]: 39). *Alice*-nimen säilyttämisen voidaankin katsoa johtuvan ennen kaikkea halusta säilyttää alkuperäisteoksen nimimaailma mahdollisimman tarkkaan sen sijaan, että sitä olisi mukautettu suomalaiseen kulttuuriin.

Carrollin nimi *Alice* on käännetty suomenkieliseen kirjallisuuteen sekä mukauttamalla että lainaamalla. Nimen alkuperäisen funktion voi katsoa säilyneen osittain: kun alkuperäisteoksessa nimen voi tulkita funktioltaan sekä identifioivaksi että assosiativiseksi, on funktio kuitenkin niissä suomennoksissa, joissa se on käännetty *Liisaksi*, enää vain identifioiva. Nimi menettää assosiaationsa Alice Liddelliin, kun se muutetaan *Alicesta Liisaksi*, eli nimi edelleen yksilöi mutta ei enää sisällä assosiaatiota reaalimaailman henkilöön. Näin nimi ja sitä kantava hahmo myös tulevat lähemmäs suomalaista lukijaa, kun ne otetaan pois englanninkielisestä maailmasta. Poikkeuksen tässä tekee Martinin käännös, jossa brittiläisyys on nimenomaan haluttu säilyttää ja *Alice* tuotu suomennokseen sellaisenaan assosiaatioineen kaikkineen (Oittinen 1997: 52–53).

Muiden realististen mutta epäautenttisten nimien kohdalla suomentajien linja ei ole yhtä yhtenäisen kuin *Alicea* käännettäessä. On kuitenkin luonnollista, että päähenkilö ja tutuksi tullut hahmo halutaan säilyttää sellaisenaan. Koska lähes kaikki muut tämän

kategorian nimistä kuuluvat melko merkityksettömille hahmoille (tai eivät kuulu hahmoille ollenkaan, vaan ovat vain mainintoja hahmojen välisessä dialogissa), voi kääntäjien katsoa ottaneen enemmän vapauksia nimien suomentamisen suhteen. Näiden nimien kääntämisessä muut suomentajat eivät ole mukailleet Swanin alkuperäiskäännöstä juurikaan, vaan ovat väljemmin muokanneet nimet omiin tarkoituksiinsa sopiviksi.

Esimerkiksi luvussa, jossa Alice pohtii omaa olemistaan ja identiteettiään, hän miettii, onko hänen nimensä mahdollisesti *Ada* tai *Mabel*: ”I’m sure I’m not Ada, (...) and I’m sure I can’t be Mabel”. Englannin kielen naisennimet *Ada* ja *Mabel* ovat hyvin samankaltaisia, sillä nimiä yhdistää niiden sijoittuminen tiettyyn ajanjaksoon nimeämisperinteessä. Molemmat nimet olivat suosittuja 1800-luvulla, eli aikana, jolloin Carroll kirjoitti *Alice’s Adventures in Wonderlandin*. 1900-luvulle tultaessa molempien nimien suosio kuitenkin tippui, ja nimien anto väheni harvinaisuuteen asti. (Room 2002: 37, 418.) Nimet ovat siis paitsi identifioivia myös lokalisoivia funktioltaan, sillä ne yksilöinnin lisäksi viittaavat tiettyyn hetkeen ajassa ollessaan tyypillisiä juuri tietyille ajanjaksolle (Ainiala ym. 2008: 339).

Swan on kääntänyt nimet *Eevaksi* ja *Ellaksi* käyttäen käännösstrategiana sekä äänteellistä mukauttamista että korvaamista. Alkukielinen nimi *Ada* lausutaan [ˈeɪ.də]⁴ (EPD: 6), eli ääneen lausuttuna nimi alkaa e-kirjaimella ja sen voi katsoa äänteellisesti muistuttavan *Eeva*-nimeä. Nimi *Mabel* puolestaan lausutaan [ˈmeɪ.bəl] (EPD: 299) muistuttaen hyvin paljon nimen kirjoitusasua, eikä se näin näytä tai kuulosta käännösvastineeltaan kovinkaan paljoa. Nimet *Eeva* ja *Ella* nimet poikkeavat toisistaan huomattavasti käytöltään, sillä *Eevan* suurin suosio suomalaisessa nimenannossa on ollut 1900-luvun alkupuoliskolla kun taas *Ella* on noussut suosituksi vasta 1900-luvun lopun ja 2000-luvun alun puolella (Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu 2019). *Eeva* on nimenä suoraan raamatullista alkuperää, kun *Ella* puolestaan on lyhentymä *Elinasta*, joka palautuu edelleen kreikkalaiseen *Helenaan* (Vilkuna 2005 [1976]: 67, 71). Nimet ovat eri-ikäisiä eivätkä ole lähtöisin samalta aikakaudelta samalla tavoin kuin alkukieliset *Ada* ja *Mabel*. Nimien identifioiva funktio säilyy Swanin käännöksessä, mutta aikaan lokalisoiva funktio näyttää säilyneen vain *Ada/Eeva*-nimiparin osalta. *Eeva* on ollut tyypillinen naisennimi juuri siihen aikaan, kun Swan on käännöstyönsä tehnyt, mutta *Ella* ei ole 1900-luvun

⁴ Nimet on esitetty foneettisin aakkosin pohjautuen teoksen ’Cambridge English Pronouncing Dictionary’ lausumisohjeisiin. Sijoitan selkeyden vuoksi foneettiset kuvaukset tutkimuksessani hakasulkeiden sisään. Tämä on International Phonetic Assosiationin suosittelema merkintätapa. (EPD.)

alussa ollut ajanjaksolle millään tavoin tyypillinen.

Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa *Ada* ja *Mabel* on käännetty *Ailaksi* ja *Mailaksi*. Tässä suomennoksessa käännöstrategiana voi pitää mukaelmaa, mutta sillä erikoispiirteellä, että nimi on mukautettu suomen kieleen kirjoitusasunsa eikä ääntämyksensä pohjalta. *Aila* ja *Maila* eivät muistuta *Adaa* ja *Mabelia* niinkään alkukieliseltä vaan suomalaiselta ääntämykseltään. Jos nimet *Ada* ja *Mabel* luetaan suomalaisen tapaan niin kuin ne kirjoitetaan eikä käytetä englanninkielistä lausumistapaa, on yhdenmukaisuus käännösvastineiden kanssa huomattava (*Ada* → *Aila*, *Mabel* → *Maila*). Naisennimi *Aila* on suomalais-lappalaisen *Ailin* inarinlappalainen toisinto, ja molemmat versiot nimestä olivat suosittuja koko Suomessa etenkin 1940- ja 1950-luvuilla (Vilkuna 2005 [1976]: 34). *Maila* puolestaan oli suosionsa huipulla hieman aikaisemmin, sillä nimi tuli tunnetuksi jo 1800-luvun lopussa, ja useimmat *Mailat* ovat saaneet nimensä 1920- tai 1930-luvulla (mts. 148). Carrollin teoksen pääosin kääntänyt Kirsi Kunnas itse on syntynyt vuonna 1924 (Oittinen 1997: 31). Tässä suomennoksessa alkukielisten nimien lokalisoiva funktio näyttäisi säilyneen identifioivan funktion rinnalla, koska suomentaja on antanut hahmoille nimiä, jotka ovat olleet hänen omalle sukupolvelleen tyypillisiä. *Ailalla* ja *Mailalla* on tämän lisäksi vielä kolmaskin, alkuperäisistä nimistä poikkeava funktio. Lapsilukijoille teoksen kääntänyt Kunnas on tehnyt nimistä loppusoinnallisesti yhteensopivat, ja tästä riittelystä syntyy nimille humoristinen funktio, joka tarkoittaa lukijan viihdyttämistä nimiin liittyvän kielellisen leikittelyn avulla (Ainiala ym. 2008: 339).

Alice Martinin suomennoksessa *Ada* ja *Mabel* ovat säilyneet *Adana* ja *Mabelina*. Martin on alkukielisen teoksen nimimaisemaa kunnioittavalle käännöstyölleen tyypillisesti käyttänyt käännöstrategiana lainaamista, ja nimet on tuotu lähdekielestä kohdekieleen sellaisenaan (Ainiala ym. 2008: 340). Nimien funktiot säilyvät identifioivana ja lokalisoivana, mutta jälkimmäinen funktio kokee muutoksen siirtymässä englannista suomeen. Kun Carrollin teoksessa nimet sitoivat teoksen tapahtumat ennen kaikkea tiettyyn aikaan, toimivat ne Martinin suomennoksessa paikkaan kytkevinä elementteinä. Martin on halunnut säilyttää tarinan brittiläisyyden mahdollisimman tarkasti (Oittinen 1997: 52–53). Tämän menettelyn avulla alkukielisiksi jätetyt nimet sitovat tapahtumat tiiviisti englanninkieliseen maailmaan.

Tuomas Nevanlinna on suomentanut vuoden 2000 käänöksessään *Adan* ja *Mabelin*

Annaksi ja *Mailaksi*, ja käännöksessä voi huomata paljon samanlaisuutta Kunnaksen ja Mannerin suomennoksen kanssa. Myös Nevanlissa on mukauttanut *Adan* suomeen nimen kirjoitusasuun ja suomalaisen lausumistavan perusteella, ja *Mabelista* mukautettu *Maila-*nimi on täysin sama vuosien 1972 ja 2000 käännöksissä. *Anna* on Suomen käytetyimpiä nimiä, ja se on kaikkien aikojen yleisimpien naisennimien listassa 7. sijalla ja ollut erittäin suosittu etenkin 1900-luvun taitteessa ja 1980–90-luvuilla (Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu 2019). Nimen suosio on jatkunut jo useita vuosisatoja (Vilkuna 2005 [1976]: 42). *Anna* on *Mailan* tavoin jo kauan sitten kieleen vakiintunut nimi, joka on ollut suosionsa huipulla ennen käännöstyötä, eikä näin ole yhtä sidonnainen aikaan kuin alkukieliset nimet ovat. Käännösnimet säilyttävät identifioivan funktionsa, mutta lokalisoiva funktio muuttuu lähinnä suomalaiseen ympäristöön liittäväksi kadottaen ajallisen näkökulmansa.

Realistisia mutta epäautenttisia nimiä ovat myöskin Carrollin teoksessa esiintyvät *Elsie*, *Lacie* ja *Tillie*. Kuten edellä mainitut *Ada* ja *Mabel*, myöskään nämä nimet eivät kuulu tarinassa esiintyville konkreettisille hahmoille, vaan ovat nimiä, jotka mainitaan kirjan kehyskertomuksen sisällä kerrottavassa toisessa tarinassa. *Elsie*-, *Lacie*- ja *Tillie*-nimiä kantavat siskokset, joiden tarinan kertojan mukaan tiedetään asuvan kaivon pohjalla. Englannin kielen naisennimi *Elsie* on yksinkertaistettu *Elspie*-nimestä, joka puolestaan on diminutiivimuoto *Elspethistä*. Nimi on peräisin Skotlannista, jossa se oli hyvin ahkerassa käytössä 1700-luvulta 1920-luvulle asti. (Room 2002: 213.) *Lacie* puolestaan on vaihtoehtoinen kirjoitustapa nimestä *Lacey*, joka on siirtynyt etunimikäyttöön oltuaan alun perin normannilaisen paronisuvun sukunimenä. Laceyyn suku oli erityisen merkittävä varhaiskeskiajan Irlannissa. (Hanks & Hodges 1992: 131.) *Tillie* taas on vaihtoehtoinen muoto *Tilly*-nimestä, joka on lyhentynyt *Matildasta*. Nimi oli laajassa käytössä englantia puhuvassa maailmassa 1800-luvulla, mutta on sittemmin harvinaistunut. (Room 2002: 614.) *Elsien*, *Lacien* ja *Tillien* yhdistävä tekijä on, että ne ovat olleet käytössä hyvin pitkään, jopa vuosisatoja, ja että ne ovat tulleet lopullisiin muotoihinsa muutosten kautta lyhentymällä tai siirtymällä sukunimikäytöstä etunimikäyttöön. Käyttö Brittein saarilla on ollut levinnyttä alueen eri osiin aina Skotlannista Irlantiin, joten sisaruksille annettujen nimien funktio tuskin on ensisijaisesti lokalisoiva; nimet sijoittuvat kulttuurisesti eri puolille Britanniaa ja Irlantia, eikä lokalisoiva funktio näin sovi tähän nimisarjaan, jolla yksilöidään sisaruskolmikkoa. Näkyvimmin nimiä yhdistääkin niiden sointuminen yhteen: nimien ääntämysasuja ['el.si], ['lei.si] ja ['tl.i] yhdistää loppusointu (EPD: 162, 281, 494). Nimien funktiot ovat näin tulkittavissa sekä identifioivaksi että humoristiseksi

eli lukijaa kielellisen leikkittelyn avulla hauskuuttavaksi, mikä tässä tapauksessa syntyy nimien loppusoinnillisuudesta.

Kolme neljästä suomentajasta on tarttunut juuri *Elsien*, *Lacien* ja *Tillien* äänteelliseen yhteensointumiseen nimiä kääntäessään. Anni Swanin suomennoksessa nimet on käännetty korvaamisen käännostrategialla *Liinaksi*, *Tiinaksi* ja *Siinaksi*. Kaikki kolme nimeä ovat olleet käännohetkellä 1900-luvun alussa varsin harvinaisia etunimiä, sillä *Liina*-nimisiä on Suomessa ollut vuoteen 1919 mennessä alle kaksisataa, *Tiina*-nimeä on kantanut vähemmän kuin tuhat henkilöä ja *Siina* annettu nimeksi alle sadalle ihmiselle (Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu 2019). *Liina* ja *Tiina* ovat tulleet almanakkaan vasta 1950-luvulla, eikä *Siinaa* puolestaan löydy suomenkielisestä nimipäiväkalenterista vielä nykyäänkään (Vilkuna 2005 [1976]: 142, 210, 229 & Yliopiston nimipäiväalmanakka 2018). Koska suuri osa Swanin yksittäisistä nimikäännöksistä on selvästi käännoksen ajalle tyypillisiä nimivalintoja, joilla on lokalisoiva funktio, ovat nämä kolme nimeä selvästi poikkeavia. *Liina*, *Tiina* ja *Siina* eivät ole 1900-luvun alulle tyypillisiä naisennimiä, vaan ensisijaisesti toisiinsa sointuvia nimiä. Näiden nimien funktio ei ole lokalisoiva vaan alkukielisen teoksen tavoin humoristinen. Etusijalla on lukijan viihdyttäminen ja nimien rimmaaminen toisiinsa.

Kunnaksen ja Mannerin käännoksessä *Elsie*, *Lacie* ja *Tillie* on korvattu *Millalla*, *Mallalla* ja *Mollalla*. Myös tässä suomennoksessa on keskitytty nimien korvaamiseen sellaisilla käännosvarianteilla, jotka sointuvat toisiinsa alkukielisten nimien tavoin. Tässä käännoksessa on pelkän loppusoinnun lisäksi tuotu nimikolmikkoon mukaan kuitenkin myös alkusointu. Nimet sekä alkavat samalla kirjaimella että sointuvat viimeisiltä tavuiltaan toisiinsa, ja nimet on tuotu jopa niin lähelle toisiaan, ettei niitä erota kuin yksi vaihtuva kirjain. Näistä nimistä ainoastaan *Milla* on levinnyt laajaan käyttöön suomenkielisessä nimenannossa. Sen yleisyys on alkanut nousta 1960-luvun jälkeen, ja suurimmillaan suosio on ollut 1980- ja 1990-luvuilla. *Mallaa* ja *Mollaa* on annettu nimeksi vain harvoin, sillä *Malla* on annettu alkuvuoteen 2019 mennessä hieman yli 750:lle ja *Molla* vain noin 50 henkilölle. (Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu 2019.) *Mallaa* ja *Mollaa* ei liioin löydy suomalaisista nimipäiväalmanakoista (Yliopiston nimipäiväalmanakka 2018). Nimistä ainoastaan *Milla* on ollut yleistymässä 1970-luvulla, eikä näin nimien voi ajatella kovinkaan vahvasti peilaavan aikaa, jona käänno on syntynyt. Nimien funktio siis säilyy käännoksessa alkukielisen kaltaisena eli humoristisena. Tämä ensisijainen funktio on pääteltävissä nimien viihdyttävästä

yhteensointumisesta, jolla lukijaa pyritään huvittamaan. Tämä sopii Kunnaksen ja Mannerin missioon tuottaa käännöstekstiä nimenomaan lapsiyleisölle ja pyrkiä tekemään käännöskielestä mahdollisimman lapsiystävällistä (Oittinen 1997: 38).

Kuten monessa muussakin nimessä, myös *Elsien*, *Lacien* ja *Tillien* suomennoksessa Alice Martin poikkeaa muista *Alice*-kääntäjistä. Hän on kääntänyt *Elsien* *Lotaksi*, *Tillien* *Matildaksi* ja *Lacien* varsin mielenkiintoisesti *Liisaksi* ilman nimien silmiinpistävää soinnuttamista yhteen. *Tillie* ja *Lacie* on suomennettu mukauttamalla alkukieliset nimet äänteellisesti suomeen *Matildaksi* ja *Liisaksi*. Kuten aiemmin olen maininnut, on *Tillie*-nimi lyhentymä *Matildasta* (Room 2002: 614). Nimi on näin suomennettu käyttäen sen alkuperäistä muotoa, joka löytyy myös suomalaisesta nimisysteemistä. Suomalainen naisennimi *Matilda* on ollut suosittu 1900-luvun taitteessa ja tullut sittemmin uudestaan muotiin 1980-luvulta alkaen. Nimestä on käytössä myös lyhyempi, läheisesti *Tillie*-nimeä muistuttava *Tilda* (Vilkuna 2005 [1976]: 155, 229 & Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu 2019.) Suomennetulla *Matilda*-nimellä on *Tillien* humoristisen funktion sijaan lokalisoiva funktio, kun nimi ei niinkään viihdytä lukijaa, vaan tuo hahmon 1900-luvun lopulle aikaan sopivalla muotiniimellä. *Lacie*-nimi on mukautettu äänteellisesti suomeen mukailemalla nimen *l*- ja *s*-äänteitä, jolloin nimestä on saatu suomalainen naisennimi *Liisa*. Kuten olen jo aiemmin teoksen päähenkilön nimeä ja sen käännöksiä tarkastellessani todennut, suomalaisen *Liisa*-nimen on syytä uskoa vakiintuneen suomenkieliseen nimeämisperinteeseen jo varsin aikaisessa vaiheessa ja nimi on hyvin yleinen etunimi suomalaisessa kieliyhteisössä (Vilkuna 2005 [1976]: 142 & Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu 2019). Martinin *Liisa*-nimen funktio on melko läpinäkymätön, sillä se ei ole ollut erityisen muodikas 1990-luvulla, toisin kuin esimerkiksi edellä mainittu *Matilda*. Nimi ei myöskään toista mitään erityistä riimiä tai muutenkaan leikittele kielellisesti kontekstissaan. Kiinnostavaa *Lacien* kääntämisestä *Liisaksi* tekee se, että Martin on päättänyt käyttää nimeä, jonka kaikki kolme muuta suomentajaa ovat antaneet teoksen päähenkilölle. Näyttää siltä, että Martin on sulkenut kaikki muut Carroll-käännökset oman työnsä ulkopuolelle ja puhtaasti mukauttanut *Lacien* lähimpään suomenkieliseen nimeen, *Liisaan*. Kolmannen sisaren *Elsie*-nimen Martin on korvannut suomalaisella *Lotalla*. Tämä on myöskin mielenkiintoista, sillä *Lotta* ei mukaile äänteellisesti *Elsie*-nimeä, vaikka *Matildan* ja *Liisan* Martin on kääntänyt mukailemalla alkukielisiä *Tillie*- ja *Lacie*-nimiä. Suomalainen naisennimi *Lotta* on vanhaa nimikantaa, mutta nousi suurimpaan suosioonsa ja muotiniimeksi 1990-luvulla (Vilkuna 2005 [1976]: 144). 1980- ja 1990-lukujen aikana se annettiin nimeksi hieman

yli 4 000 henkilölle (Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu 2019). Näyttääkin siltä, että *Matildan* tavoin Martinin *Lotta*-nimen funktio on lokalisoiva, koska se asettaa nimen konteksteineen tiiviisti 1990-luvulle, jolloin suomennoskin on tehty.

Tuomas Nevalinna on vuoden 2000 suomennoksessaan kääntänyt *Elsien*, *Lacien* ja *Tillien Elliksi*, *Salliksi* ja *Lilliksi*. Tässä Nevalinna on toteuttanut samanlaista käännöslinjaa kuin Swan sekä Kunnas ja Manner suomennoksissaan, eli nimet on käännetty alkukielisten nimien tapaan sointumaan toisiinsa. Nevalinna kuitenkin poikkeaa edellä mainituista käännöksistä siinä, että hän ei ole vain korvannut alkukielisiä nimiä, vaan on myös osittain mukauttanut ne äänteellisesti suomeen. *Elsie*-nimestä on *Elliin* tuotu nimen *el*-alkutavu, ja kaikkiin suomennosvariantteihin on loppusoinnuksi valikoitunut *Tillien* lopputavu *-li*. *Tillie*-nimen ääntämys [ˈtɪl.i] muistuttaa suuresti etenkin käännösmuotoaan *Lilliä*, sillä nimet eroavat toisistaan vain ensimmäiseltä äänteeltään. Myös *Sallin* voi katsoa muistuttavan äänteellisesti alkukielistä varianttiaan *Lacieä*, sillä molemmissa nimissä toistuvat selvät *s*- ja *l*-äänteet. Kaikki kolme käännösnameä ovat vanhoja nimiä, joita on käytetty yhtäjaksoisesti 1800-luvulta lähtien (Vilkuna 2005 [1976]: 71, 142–143, 202). Suurin suosio kaikilla nimillä on ollut 1920- ja 1930-lukujen aikana, mutta nimiä yhdistää myös se, että ne kuuluvat hieman ennen 2000-luvun taitetta uudestaan muotiin tulleisiin vanhoihin nimiin. Esimerkiksi *Ellin*-nimi annettiin 1980–1990-luvuilla noin 1 500 ihmiselle, ja vuoden 2000 jälkeen nimen on saanut jo yli 5 000 henkilöä. Vielä vuosina 1960–1979 nimi annettiin yhteensä vain 270 kertaa. *Lilli* ja *Salli* ovat tulleet muotiin samaan aikaan *Ellin* kanssa, sillä niiden noususuhdanne on myös alkanut 1980-luvulta jatkuen tähän päivään *Lillin* reilulla 1 600 kantajalla (1960–1970-luvuilla annettu vain 179 kertaa) ja *Sallin* noin 600 nimensaajalla (1960–1979 nimen saanut 95 ihmistä). *Ellin* on nimistä suosituin, mutta tasapuolisesti kaikki kolme nimeä osoittavat kiistattoman trendin olemassaolon 2000-luvun nimenannossa. (Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu 2019.) Kuten Oittinen vuoden 2001 artikkelissaan kirjoittaa, Nevalinnan *Liisa Ihmemaassa* kertoo ”iloisesta oman aikamme työstä”. Kääntäjä on siis tuonut teoksen nimenomaan 2000-luvulle, mikä on myös proprien käännöksistä havaittavissa: kääntäjä on valinnut hahmoille nimiä, jotka sopivat tämän vuosituhanen lapsilukijan suuhun ja kielikorvaan. Nimien funktio on säilynyt humoristisena, koska suomentaja on kunnioittanut alkukielistä teosta niiden soinnuttamisella toisiinsa. Nimillä on kuitenkin myös lokalisoiva funktio, koska ne sijoittavat tarinan tapahtumat käännöksen aikalaismaisemaan.

Realistinen mutta epäautenttinen nimi on myöskin Carrollin *Mary Ann*. Hahmo ei näyttäydy teoksessa ollenkaan, mutta käy ilmi, että hän on sisäkkö, joksi Alicea erehdytään luulemaan. Englantilainen yhdysnimi *Mary Ann* on hyvin yleinen, ja yleisimmin naisennimi *Mary* liitetäänkin yhdysnimeksi juuri *Annin* kanssa (Room 2002: 443). Carrollin *Mary Ann* -nimen funktio on ennen kaikkea sosiaalinen, sillä hyvin tavanomaisen nimen antaminen hahmolle korostaa tämän työläisasemaa. Swan on suomennoksessaan onnistunut luomaan saman semanttisen piirteen nimikäännökselleen, sillä naisennimi *Anna-Maija* on yhtä lailla yleinen nimi Suomessa. Etenkin yhdysnimen *Anna*-osa on yleinen, ja se on ollut suosituimpien naisennimien joukossa jo vuosisatoja (Vilkuna 2005 [1976]: 42–43). *Annaa* kantaa nimenään jopa noin 119 000 suomalaista, *Maija* on annettu hieman yli 41 000 henkilölle ja yhdysnimeä *Anna-Maijakin* esiintyy melkein 4000 kantajalla (Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu 2019). Näin Swan säilyttää käänöksessään alkukielisen nimen sosiaalisen funktion, kun palvelushenkilölle on annettu varsin arkipäiväinen nimi. Käänösstrategiana Swanin voi katsoa käyttäneen mukaelmaa. *Anna* on äänteellisesti lähes identtinen *Annin* kanssa, ja *Maija* puolestaan on yleisin kansanomainen muoto nimestä *Maria*, joka taas on suoraan suomalaistettu *Marysta* (Vilkuna 2005 [1976]: 148, 151).

Mukaelman kautta *Mary Annin* ovat kääntäneet myös Kunnas ja Manner sekä Martin, edellä mainitut *Annamariksi* ja jälkimmäinen *Anna Mariaksi*, ja äänteellisesti kaikki kolme edellä mainittua nimisuomennosta muistuttavatkin toisiaan. Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa nimen sosiaalinen funktio kuitenkin katoaa, sillä yhdysnimi *Annamari* ei ole suomenkielisessä nimenannossa kovinkaan yleinen. Nimi kuitenkin saa lokalisoivan funktion, sillä nimi on noussut suurimpaan suosioonsa juuri 1960–1970-lukujen aikana. Ennen vuotta 1960 nimi *Annamari* oli annettu yhteensä vain 70–80 henkilölle, mutta vuosien 1960–1979 aikana nimen on saanut 440 naista. 1960- ja 1970-luvuilla annetut nimet kattavat lähes 50 prosenttia nimen *Annamari* kokonaismäärästä Suomessa. (Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu 2019.) Näin nimi sijoittuu juuri käänöksen ilmestymisaikaan ja sitoo tarinan tapahtumat tiettyyn ajanjaksoon. Martinin suomennos puolestaan on funktioltaan hyvin lähellä alkukielistä nimeä, sillä nimiliitto *Anna Maria* sisältää kaksi naisennimeä, jotka molemmat ovat kaikkien aikojen suosituimpien suomenkielisten nimien joukossa (mt.). Näin nimien funktio voidaan yhdistää sosiaaliseen asemaan, kun sisäkölle on annettu alkuperäisteoksen tyyliä mukaillen varsin tavanomainen nimi. Mukaelman käänösstrategiasta on ainoana suomentajana poikennut Nevanlinna, joka on korvannut *Mary Annin* *Miia-Liinalla*. Nimi

ei muistuta äänteellisesti tai kirjoitusasultaan alkukielistä nimeä, eikä niillä voi muullakaan tavoin tulkita olevan yhteyttä. Näin käännösstrategia on yksiselitteisesti korvaaminen. Yhdysnimenä *Miia-Liina* on Suomessa varsin harvinainen, ja se on annettu nimeksi alle kymmenelle henkilölle. Erikseen *Miia* ja *Liina* ovat kuitenkin olleet melko suosittuja nimenannossa. *Miia* on annettu melkein 10 000 nimenkantajalle, ja *Liina* on nimenä hieman yli 2 400 henkilöllä. Merkittävintä nimissä on kuitenkin niiden sitoutuminen aikakauteen, sillä sekä *Miian* että *Liinan* suosio on noussut huippuunsa 1900-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa. (mt.) Näin nimi *Miia-Liina* on hyvin tyypillinen Nevanlinnan käännöksen ilmestymisajankohdalle, ja nimen funktio on Kunnaksen käännöksen tavoin lokalisoiva, sillä se ilmentää ennen kaikkea 2000-luvun taitteen nimenantokulttuuria.

5.2.2 Muut realistiset mutta epäautenttiset nimet

Valtaosa *Alice's Adventures in Wonderlandin* inhimillistetyistä eläinhahmoista on nimetty käyttäen suoraan kyseisen eläinlajin appellatiivisesta nimestä tehtyä propria (*Dodo*, *Rabbit*, *Mouse*) tai eläinlajin nimestä ja jostakin lisämääreestä muodostettua nimeä (*Cheshire Cat*). Tästä eroaa neljä eläinhahmoa, joille on poikkeavasti annettu realistiset mutta epäautenttiset nimet: Alicen kissa nimeltä *Dinah*, White Rabbitille työskentelevät *Bill*- ja *Pat*-nimiset eläinhahmot sekä *Fury*-niminen koira, joka mainitaan eräässä kirjan runossa. *Dinah* on vanha raamatullinen nimi, jonka suurin suosio englanninkielisessä nimenannossa on ollut 1800-luvulla (Room 2002: 185). Nimi on näin paitsi identifioiva myös lokalisoiva ajoittaen kirjan tapahtumat juuri sen julkaisuaikaan. *Pat* ja *Bill* puolestaan ovat molemmat ensisijaisesti virallisessa käytössä olevia lyhennyksiä tai hypokoristisia lisänimiä⁵, *Pat* ollen karsittu muoto *Patrickista* tai *Patriciasta* ja *Bill* *Williamista* (Hanks & Hodges 1992: 23, 177–178). Molempia nimiä on alkanut esiintyä virallisessa käytössä ensimmäisen kerran 1800-luvulla (Room 2002: 104, 506). Näillä nimillä on sekä identifioiva että lokalisoiva funktio, mutta näiden lisäksi katson nimillä olevan myös sosiaalista merkitystä. Nimellä on sosiaalinen funktio silloin, kun se viittaa yhteiskuntaluokkaan tai kantajan rooliin yhteiskunnassa (Ainiala ym. 2008: 339). Näille työväenluokan edustajille on annettu hypokoristiset nimet, joiden voi tulkita ilmentävän alemmaa asemaa yhteiskunnassa. Carrollin hahmonnimi *Fury* puolestaan on siitä

⁵ Hypokoristinen lisänimi on henkilön etu- tai sukunimen hypokorismiin pohjautuva lisänimi. Hypokorismilla viitataan kantanimestä johdettuun nimiasuun, joka on voinut saada virallisen statuksen (*Johannes* → *Jussi*) tai vaihtoehtoisesti olla puhtaan epävirallinen (*Heikki* → *Hese*). (Ainiala ym. 2008: 174.)

erikoinen, että se ei ole laajassa käytössä englanninkielisessä nimeämisperinteessä, mutta on kuitenkin olemassa sekä muinaiskreikkalaisen jumaltaruston raivottariin pohjautuvana etunimenä että irlantilaisena klaaninimestä johdettuna sukunimenä (BabyNamesPedia 2016; Green 2016). Nimen funktio voi deskriptiivinen, jolloin nimi kuvailee kantajaansa ja antaa tästä lisäinformaatiota (Ainiala ym. 2008: 339). *Fury* funktio on identifioivan lisäksi deskriptiivinen, sillä englannin appellatiivi *fury* kääntyy suomeksi *raivoksi* ja näin propri *Fury* kuvailee tarkoitettaan raivokkaaksi (MPE).

Swanin suomennoksessa *Dinahista* on tullut *Mirri*, *Billistä Ville*, *Patista Pekka* ja *Furysta Murre*. Sekä *Dinahin* että *Fury* kohdalla käännostrategiana on käytetty korvaamista ja alkukieliset nimet on korvattu täysin alkuperäisestä poikkeavilla suomenkielisillä käännosvastineilla. Muutos käännoksen ja alkuperäistekstin välillä on huomattava, sillä siinä missä Carroll on antanut kissa- ja koirahahmoilleen jokseenkin inhimilliset nimet, on Swan korvannut ne hyvin stereotyyppisillä kissan- ja koiranimellä. *Mirri* on varhaisessa vaiheessa vakiintunut ja perinteinen kissanimi, jonka käytöstä löytyy näyttöä jo 1900-luvun alusta (Saarelma 2012: 13). *Murre* taas on vakiintunut suomenkielisessä nimenannossa koiranimeksi ja esiintyy suomalaisessa koirien nimipäiväkalenterissa (Saarelma 2011: 49). Nimien funktio muuttuu käännoksen myötä, sillä nimet eivät enää niinkään lokalisoivat vaan ne luokittelevat. Luokittelevalla funktiolla tarkoitetaan nimen käyttöä hahmon sijoittamisessa erilaisiin alaryhmiin, tässä tapauksessa eläinlajeihin (Ainiala ym. 2008: 339).

Billin ja *Patin* Swan on suomentanut mukaelmaa käyttäen: englannin kielen *Billistä* on käännetty *Ville* ja *Patista Pekka*. Alkukielinen nimi *Bill* lausutaan [bil], eli se lausutaan niin kuin se kirjoitetaankin (EPD: 53). Suomennostyössä on palattu *Billin* kantamuotoon *Williamiin*, ja nimestä on mukautettu suomen kielen miehennimi *Ville*. *Ville*-nimen lähtökohtana on saksan *Willhelm* ja englannin *William*, ja nimi on alun perin puhuttelumuoto esimerkiksi *Vilhelmistä* ja *Viljamista* (Vilkuna 2005 [1976]: 250). Myös *Patin* ääntämys muistuttaa suuresti sen kirjoitusasua, ja nimi lausutaan [pæt] (EPD: 368). On oletettavaa, että nimi on mukautettu käännokseen *Pekaksi* alkusoinnun avulla *Patin* ja *Pekan* toistaessa samaa alkukirjainta. *Pekka* eroaa *Villestä* siinä, että se on ollut suosittu nimi aina 1800-luvulta asti, kun taas *Ville* on tullut suosituksi virallisessa käytössä vasta 1970- ja 1980-luvuilla (Vilkuna 2005 [1976]: 180, 250). Näistä nimistä *Ville* ei kovinkaan pitävästi säilytä alkuperäistä, lokalisoivaa funktiotaan identifioivan funktion rinnalla, sillä sen suosion huippu on tullut vasta paljon Swanin käännoistyön jälkeen. *Pekka*

voidaan kuitenkin ajoittaa 1900-luvun alkuun ja 1800-luvun puolelle, joten sen voidaan katsoa säilyttäneen alkuperäiset funktionsa *Villeä* paremmin.

Kunnaksen ja Mannerin käännöksessä *Dinah* on kääntynyt *Killiksi*. *Killi*, kuten Swanin käyttämä *Mirrikin*, on suomen kieleen vakiintunut kissan nimi, joka viittaa eläimen kissamaisuuteen. Nimi on muodostettu suoraan vanhasta suomen kielen kissaa tarkoittavasta appellatiivista *killi*. (Saarelma 2012: 17.) Tämä suomennos on siis ominaisuuksiltaan hyvin samankaltainen Swanin käännösvariantin kanssa. Käännösstrategiana on korvaaminen, ja nimi ennen kaikkea luokittelee kantajansa tietyn eläinlajin edustajaksi sen sijaan että sijoittaisi hahmon tiettyyn aikaan. Carrollin koiran nimen *Fury* Kunnas ja Manner ovat niin ikään päätyneet suomentamaan korvaamalla, mutta kyseinen nimi on päädytty poikkeavasti korvaamaan appellatiivisillä ilmauksilla *eräs* ja *Se*. Poikkeavuus selittyy nimen esiintymiskontekstilla, sillä nimi esiintyy Carrollin tarinassa luettavassa runossa, joka Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa on hieman erilainen alkuperäisteokseen verrattuna. Carrollin runo kertoo *Fury*-nimisestä koirasta, joka haastaa tapaamansa hiiren oikeudenkäyntiin, jossa sanoo itse toimivansa sekä tuomarina että valamiehistönä. *Fury* uhkaa hiirtä jopa kuolemantuomiolla. Vuoden 1972 suomennokseen runo on muuntunut kertomaan hahmosta, jota kuvaillaan sanoin ”eräs, joka hiiriä keräs”. Myös tässä runossa hiirtä odottaa oikeussalissa julma kuolemantuomio, mutta hiiri anelee armoa, toisin kuin Carrollin versiossa, jossa hiiri vain huomauttaa oikeudenkäynnin olevan ajanhaaskausta. Carroll tuntuu painottavan *Fury*n hahmoa, kun taas Kunnaksen ja Mannerin runossa saa hiiri enemmän painoarvoa. Ehkä tasapainon vuoksi myös *Fury*n hahmolta on suomennoksessa otettu proprinen nimitys pois. Suomen kielessä sanat *eräs* ja *Se* tarkoittavat molemmat jotakuta tai jotakin, jonka puhuja tietää, mutta jota ei ilmaise tarkemmin (PS). Kunnas ja Manner ovat kuitenkin valinneet nimityksen *Se* kohdalla ison alkukirjaimen, minkä voi katsoa olevan osoitus esimerkiksi kohteliaisuudesta tai kunnioituksesta. Eri kirjallisissa yhteyksissä voidaan poikkeuksellisesti käyttää isoa kirjainta normaalisti pienikirjaimisen henkilöön viittaavan sanan kohdalla, jos halutaan painottaa kunnioitusta ja juhlallisuutta. (Eronen & Moilanen 2003.) Merkittävää on myös, että suomennoksesta ei käy ilmi *Sen* laji tai rotu, eikä hahmo siis ole enää koira. Carrollilla ja Swanilla koiruus jopa korostuu. Nimi menettää käännöksessä oikeastaan kaikki aiemmat funktionsa, sillä se ei juuri identifioi tai luokittele. Käännösvariantti *eräs* ei ole ollenkaan luettavissa propriksi, ja *Se* puolestaan toteuttaa lähinnä sosiaalista funktiota. Sosiaalisella funktiolla tarkoitetaan viittausta yksilön identiteettiin tai rooliin

yhteiskunnassa (Ainiala ym. 2008: 339). Tässä yhteydessä hahmon sosiaalista asemaa on haluttu korostaa ison alkukirjaimen avulla; hahmoa kohtaan halutaan osoittaa kunnioitusta, vaikka sille ei ole annettu varsinaista propria nimeksi.

Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa *Bill* ja *Pat* ovat kääntyneet *Pilliksi* ja *Paavoksi*. Näiden nimien käännösstrategia on hyvin samanlainen kuin saman käännöksen *Aila-* ja *Maila-*nimissä, sillä myös ne on suomennettu mukauttaen alkukielisen nimen kirjoitus-eikä äänneasua. *Pilli* ei ole suomen kielessä käytetty henkilönnimi, eikä nimeä ei ole koskaan annettu etunimeksi suomessa (Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu 2019). *Pilli* kuitenkin on tunnettu nimi suomalaisessa kissannimisysteemissä ja on tullut yleiseen käyttöön ruotsalaisten *Pekka Töpöhäntä* -kirjojen suosion saattelemana. Kirjoissa esiintyvät ilkeät ja tyhmät *Bill-* ja *Bull-* nimiset kissat, joiden nimet ovat suomeksi *Pilli* ja *Pulla*. Ensimmäinen *Pekka Töpöhäntä* -kirja on ilmestynyt Ruotsissa vuonna 1939 ja julkaistiin suomennettuna pian sen jälkeen. (Saarelma 2012: 54.) Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa *Bill*-liskon eläimellisyyttä on korostettu antamalla hahmolle eläimen-eikä ihmisennimi. Näin alkukielisen nimen identifioivan ja lokalisoivan funktion rinnalle asettuu suomennoksessa luokitteleva funktio, kun nimi korostaa hahmon sijoittumista eläinkuntaan. Nimen funktio on katsottavissa lokalisoivaksi sen perusteella, että *Pilli*-nimen käyttö on tullut suosituksi juuri siihen aikaan, kun suomentajat itse ovat olleet aikuisuuden kynnyksellä ja nuortenkirjallisuuden kohderyhmässä. Nimen omaksumisen on ollut juuri heidän sukupolvelleen erityisen otollista. *Patista* kääntynyt *Paavo* on *Pillistä* poiketen hyvin yleinen miehennimi suomessa, ja siitä on löydetty esiintymiä eri muodoissa jo keskiajalta lähtien. Nimi on ollut *Paavo*-muotoisena käytössä 1800-luvulta asti, ja eniten sitä on annettu etunimeksi 1900–1940-luvuilla. (Vilkuna 2005 [1976]: 177.) *Paavon* voi alkukielisen *Patin* tavoin katsoa toteuttavan sekä identifioivaa että lokalisoivaa funktiota, sillä nimi on ollut tyypillinen juuri suomentajien omalle sukupolvelle ja näin juuri heille tuttu jokapäiväisessä käytössä.

Alice Martin on vuoden 1995 käännöksessään suomentanut *Dinahista*, *Furysta*, *Patista* ja *Billista* vain *Dinahin* käännöstyölleen tyypillisellä lainaamisstrategialla, jolla on pyrkinyt säilyttämään käännöstekstissä alkuperäisteoksen brittiläisen ilmapiirin. *Dinah* on lainaamisen käännösstrategialla suomennettu *Dinahiksi*, ja nimi toimii aiempien nimien tapaan ennen kaikkea identifioivana sekä lokalisoivana kytkien nimen englanninkieliseen maailmaan ja alkuperäisteokseen. *Furyn*, *Patin* ja *Billin* kohdalla Martin ei kuitenkaan ole käyttänyt lainaamisstrategiaa, vaan on kääntänyt nimet

mukauttamisen ja korvaamisen avulla. Alkukielisen *Fury*n Martin on korvannut *Hurtalla*, joka on Swanin *Murren* tavoin hyvin perinteinen ja tyypillinen koirannimi, joka korostaa eläimen koiramaisuutta (Saarelma 2011: 23). Voikin ajatella, että Martinin käännöksen *Hurtta* on ominaisuuksiltaan kuin Swanin käännöksen *Murre*, joka on funktioltaan paitsi identifioiva myös luokitteleva määrittäessään nimenkantajan juuri tietyn eläinlajin edustajaksi. Suomen kielen appellatiivi *hurttu* on halventava muoto, jota käytetään isosta ja pelottavasta koirasta (PS), ja näin nimellä on siis myös deskriptiivinen funktio hahmon kantaessa semanttisesti läpinäkyvää nimeä.

Patin ja *Billin* Martin on tuonut suomennokseen mukauttamalla ne *Panuksi* ja *Villeksi*. Niin *Panu* kuin Swanin *Pekka* sekä Kunnaksen ja Mannerin *Paavokin* muistuttavat äänteellisesti alkukielistä *Patia*. Suomen kielen miehennimi *Panu* on verraten uutta nimikantaa, sillä se on esiintynyt etunimenä vasta 1900-luvun puolella ja ollut yleisimmillään 1960–1980-luvuilla (Vilkuna 2005 [1976]: 177). *Panu* on muiden *Patin* käännösvarianttien tavoin tulkittavissa sekä identifioivaksi että lokalisoivaksi, koska nimi sijoittuu juuri tiettyyn aikaan ja on tässäkin tapauksessa tyypillinen nimenomaan kääntäjän omalle ikäluokalle⁶. *Billin* Martin on päätyntä kääntämään täysin samaksi nimeksi kuin Swankin, eli Bill on suomennettu *Villeksi*. Kuten olen aiemmin todennut, nimi *Ville* palautuu *Billin* kantamuotoon *Williamiin* (Vilkuna 2005 [1976]: 250). Erona Swaniin kuitenkin on, että kun 1900-luvun alussa *Ville* oli vielä nimenä harvinainen, on Martinin käännöstyön aikaan *Ville*-nimeä kantanut jo noin kolmekymmentätuhatta henkilöä (Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu 2019). Nimi on siis Martinin käännöstyössä aikaan lokalisoiva, vaikka Swanin *Villestä* tämä perspektiivi puuttuu ja nimi on Swanilla lähinnä vain identifioiva.

Myös Tuomas Nevanlinna on vuoden 2000 käännöksessään mukauttanut Carrollin *Billin* *Villeksi*. *Ville* on *Billin* käännösvariantti kolmessa tapauksessa neljästä, ja tästä voidaan päätellä, että nimi on tosiaan mukautettu suomennoksiin *Billin* alkuperäisestä muodosta *Williamista*, johon myös *Ville* on palautettavissa. *Ville* on myös ollut 1990- ja 2000-luvuilla suosittu nimi kymmenillätuhansilla kantajillaan, joten se on lisäksi sopinut aikalaisnimistöön myöhempiä käännöksiä tehtäessä. Aikalaisnimistöön sopii myös *Petteri*, jonka Nevanlinna on mukauttanut *Patin* suomennokseksi. *Petterin* suosio on ollut suurinta 1960–1990-luvuilla, ja näin nimi on tuttu vuonna 1960 syntyneen kääntäjän

⁶ Kuten olen aiemmin tässä tutkielmassani maininnut, on Alice Martin syntynyt vuonna 1959.

sukupolvelle. Kuten Swan, Manner ja Kunnas sekä Martinkin on myös Nevanlinna kääntänyt *Patin* suomen kieleen mukaelman käännösstrategialla. Niin *Petteri* kuin *Pekka*, *Paavo* ja *Panukin* ovat *Patin* suomennettuja mukaelmia. Kaikki nimet ovat myös funktioltaan identifioivan lisäksi lokalisoivia, sillä ne ovat olleet tyypillisiä juuri tietyille ajalle ja tukevat näin suomennoksen asemaa ilmestymisaikansa kuvaajana.

Dinahin Nevanlinna on kääntänyt *Tiinuksi*. Tämä suomennos poikkeaa muiden kääntäjien tekemistä nimivalinnoista, sillä sekä Swan että Kunnas ja Manner ovat kääntäneet nimen korvaamalla sen tyypillisellä kissanimellä (*Mirri*, *Killi*). Martin taas on lainannut suomennokseensa alkukielisen nimen *Dinah*, ja Nevanlinnan käännösvariantti *Tiinu* on mukaelma tästä alkukielisestä nimestä. Nimi *Dinah* äännetään [ˈdai.nə], eli nimen alussa *d*-kirjain kuuluu selkeänä (EPD: 139). *T*- ja *d*-äänteet ovat läheisiä keskenään, sillä suomen kielen astevaihtelussa *d* on useimmiten *t*:n heikko aste (esim. *mahtaa* : *mahdat*) (Ikola 2001: 16). Tästä voidaan päätellä, että *Tiinu* ja *Dinah* ovat äänteellisesti lähellä toisiaan, ja ensimmäinen näin jälkimmäisen suomennettu, äänteellinen mukaelma. Henkilönimenä *Tiinu* ei ole suomalaisessa kieliyhteisössä yleinen, sillä se on annettu ensimmäiseksi tai toiseksi nimeksi yhteensä noin 35 kertaa vuosien 1960 ja 2019 välillä. Ennen vuotta 1960 nimestä ei löydy ainoatakaan mainintaa väestörekisteristä. (Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu 2019.) Myöskään kissojen tai koirien nimipäiväkalenterista nimeä ei löydy (Saarelma 2011 & 2012). Nimi on kuitenkin tuttu suomalaisille populaarikulttuurista, sillä *Aku Ankka* -lehestä ja -sarjakuvista on noussut tunnetuksi Ines Ankan sisarentytärkolmikko, jonka ankkasisaret kantavat nimiä *Leenu*, *Liinu* ja *Tiinu* (Aku Ankka 2016). *Tiinu*-nimen funktio voidaankin tulkita identifioivan lisäksi sekä lokalisoivaksi että myös fiktionaalistavaksi. Nimi sijoittuu selvästi 1900-luvun loppupuolelle, ja lisäksi se on ennen kaikkea tunnettu fiktiivisestä maailmasta.

Furyn Nevanlinna on kääntänyt kaikista suomentajista omaleimaisimmalla tavalla, sillä hän on korvaamisstrategialla suomentanut nimen appellatiiviksi *juoppo*. Nevanlinnan käännöksen runo, jossa nimi esiintyy, on hyvin paljon alkuperäisteoksen kaltainen. Carrollin teoksessa *Fury*-niminen koira haastaa hiiren oikeuteen toimien itse tuomarina, ja Nevanlinnan käännöksen *juoppo* tekee aivan samalla tavoin. Onkin oletettavaa, että Nevanlinnan suomennoksessa *juoppo*-nimen funktio on ennen kaikkea humoristinen, sillä sen avulla lukijaa viihdytetään kielellisen leikittelyn ja riimittelyn avulla. Nimi sointuu runossa esiintyvän *tuomari*-sanana kanssa, kun se on myöhemmin muutettu hieman eri muotoon: ”[m]inä olen *tuomari*, vastas vanha *juomari*”. Sekä *juoppo* että

juomari ovat semanttisesti läpinäkyviä ja voimakkaita appellatiiveja, jotka tarkoittavat samaa asiaa eli alkoholista (PS). Onkin varsin eriskummallista, että Nevanlinnan suomennoksessa esiintyy näin tunneväritteistä ja pejoratiivista nimeämistä. Nevanlinnan suomennos on erityisesti lapsilukijoille suunnattu kuvaus 2000-luvun pikkutyöstä, ja tässä valossa nimivalinta on hyvin erikoinen (Oittinen 2001). Nevanlinnan antaman nimen funktio ei enää ole appellatiivin käytön myötä identifioiva. Sen sijaan funktio on humoristinen, deskriptiivinen ja jopa sosiaalinen, sillä se paitsi viihdyttää ja kuvailee myös viittaa eräänlaiseen yhteiskuntaluokan tyyppiseen kansanosaan.

Carrollin teoksen muita realistisia mutta epäautenttisia nimiä edustavat arvostusta ja perhesuhdetta osoittavien määreiden avulla rakennetut *your Majesty* ja *Father William*. Englannin kielen ilmausta *your Majesty* käytetään yleisesti, kun viitataan monarkkiin tai monarkin puolisoon. Usein myös ilmauksen ensimmäisen osan possessiivipronomini esiintyy proprisessa muodossa, jolloin viittaus ilmenee asussa *Your Majesty* (Collins English Dictionary 2009). Carrollin teoksessa nimi esiintyy useaan otteeseen viitaten sekä kuninkaaseen että kuningattareen, mutta aina muodossa *your Majesty*. Nimi on kuitenkin pienestä alkukirjaimesta huolimatta selvästi proprinen kokonaisuus, jolla puhutellaan henkilöä toisessa persoonassa ja jota tulee näin tarkastella kaksiosaisena nimikokonaisuutena. Englannin kielessä myös isään viittaava sana *father* voidaan kirjoittaa isolla alkukirjaimella muodossa *Father*, kun viitataan omaan perheenjäseneen ja nimitystä käytetään proprin tavoin viittaamassa kyseiseen henkilöön. Tällöin nimi myös käyttäytyy proprin tavoin, ja Carrollin nimi *Father William* on proprisena kokonaisuutena osa tutkimusaineistoani. (Biber, Conrad & Leech 2013: 59.) Nimikemääritteen *Father* lisäksi nimessä esiintyy englannin kielen miehennimi *William*. Olen jo aiemmin tässä tutkielmassani tarkastellut Carrollin teoksessa käytettyä *William*-nimeä, mutta kyseisessä tapauksessa nimi oli realistisen mutta epäautenttisen sijaan autenttinen, sillä se sisälsi *William*-nimen lisäksi määreen *the Conqueror*, jolla saatiin syntymään viittaus todelliseen historialliseen hahmoon Vilhelm Valloittajaan. Nyt kuitenkin tarkastelen *Williamia* realistisena mutta epäautenttisenä nimenä. Roomin mukaan Englannin kielen miehennimi *William* pohjautuu muinaissaksalaiseen nimeen, joka on muodostettu sanoista *willo* ('halu') ja *helm* ('suojelu') tarkoittaen 'henkilöä, joka haluaa suojella'. Nimi on ollut suosittu englantia puhuvissa maissa keskiajalta lähtien, ja sen toi Englantiin jo mainittu William the Conqueror eli Vilhelm Valloittaja. *William* onkin pitkään ollut kuninkaallinen nimi Englannissa ja muualla Euroopassa, ja neljä kuningasta on kantanut nimeä tultaessa 1000-luvulta tähän päivään. Myös nykyinen

Englannin kruununprinssi on nimeltään *William*. *William* on ollut erityisen suosittu nimi myös tavallisen kansan keskuudessa, ja se oli suosituimmillaan Englannissa 1900-luvun taitteessa. (Room 2002: 647.) Teoksessa esiintyvät *your Majesty* -nimet ovat funktioltaan selvästi sosiaalisia eli ne viittaavat yksilön yhteiskuntaluokkaan ja rooliin yhteisössä. *Father Williamin* funktio on hieman monisyisempi, sillä sekä *Fatherilla* että *Williamilla* on nähdäkseen omat funktionsa. Nimen ensimmäinen osa *Father* on funktioltaan deskriptiivinen, sillä se kuvailee kantajaansa isähahmoksi. On kuitenkin tulkittavissa, että nimi on myös affektiivinen. Isolla alkukirjaimella kirjoitettua *Father*-nimeä käytetään nimenomaan viittaamaan puhujan omaan perheenjäseneseen, johon puhujalla on jokin tunneside. Nimen toinen osa *William* taas on lokalisoiva, koska se ajoittaa tarinan hahmot aikaan, jolloin teos on kirjoitettu: 1900-luvun taitteessa nimi *William* on ollut laajimmassa käytössä. Nimellä voi olla tämän lisäksi vielä assosiatiivinenkin funktio, jos nimellä tulkitsee olevan assosiaatioita Englannin kuninkaallisiin Williameihin.

[Y]our Majesty kohdalla suomentajat ovat tehneet melko samankaltaisia käännösratkaisuja teksteissään. Anni Swanin käännöksessä kuninkaaseen viittaavat *your Majesty* -ilmaukset ovat kääntyneet muotoihin *teidän majesteettinne* ja *Teidän Majesteettinne*, ja kuningattareen viittaavan *your Majesty* Swan on päätenyt suomentamaan *armolliseksi majesteetiksi*. Kunnaksen ja Mannerin sekä Martinin suomennoksissa käännösvariantit ovat täysin samat alkukirjaimia lukuunottamatta, sillä Kunnaksen ja Mannerin käännöksessä kuninkaaseen viitataan ilmauksella *Teidän Majesteettinne* ja Martinin tekstissä sanoilla *teidän majesteettinne*, ja kuningattareen viittaavat vastaavat ilmaukset puolestaan ovat *Teidän Majesteettinne/Majesteetti* (Kunnas ja Manner) sekä *teidän majesteettinne/majesteetti* (Martin). Nevanlinnan suomennoksessa sekä kuninkaaseen että kuningattareen viittaava *your Majesty* -nimi on käännetty *Teidän majesteettinne* -ilmauksella. Jokaisella neljällä suomentajalla käännösstrategiana on käännös, eli alkukielinen nimi on suoraan käännetty kohdekielelle. Vaikka ison ja pienen alkukirjaimen käytössä on variaatiota eri suomentajien välillä, on se kuitenkin sopusoinnussa kunkin suomentajan oman yleisen käännösmenettelyn kanssa: ison tai pienen alkukirjaimen käyttö appellatiivitaustaisissa hahmonnimissä on systemaattista läpi tekstin, ja tämä näkyy etenkin keinotekoisissa nimissä, joihin perehdyn tutkielmani seuraavassa luvussa. Kieliopillisesti kaikkien edellä mainittujen muotojen voi katsoa olevan oikein, sillä vaikka Suomen ulkoministeriö (2016) suosittaa kuninkaallisia puhuteltaviksi ilmaisulla ”Teidän Majesteettinne”, on kunnioitusta osoittavan tittelin ilmaiseminen mahdollista kirjoittaa aina myös pienillä alkukirjaimilla ilman, että se on

epäkohteliasta (KO: 50). Isojen kirjainten käyttäminen on nykypäivänä jopa melko harvinaista (mts. 78). Tavan vanheneminen näkyy myös suomennoksissa. Variantti *Teidän Majesteettinne* löytyy sekä Swanin että Kunnaksen ja Mannerin suomennoksesta, mutta Martinin käännöksessä molemmat sanat on kirjoitettu pienellä, ja Nevanlinnan käännöksessä vain ensimmäinen osa *Teidän* on kirjoitettu isolla alkukirjaimella.

Father Williamin kääntämisessä suomentajien linjat ovat jakautuneet kahtia. Swanin ja Martinin käännöksissä nimi ilmenee kaksiosaisena, proprin sisältävänä ja sukulaisuutta indikoivana sanaliittona (*isä Tom, Tom ukko*) tai yhdysnimenä (*Vilho-pappa*), kun taas Kunnaksen ja Mannerin sekä Nevanlinnan teksteissä nimi on käännetty pelkkään sukulaissuhdetta ilmaisevaan yksittäiseen appellatiiviin (*isäukko, ukko/vaari*). Swanin suomennoksessa on käytetty kahta varianttia, *isä Tomia* ja *Tom ukkoa*. Nykysuomessa etenkin *Tom ukko* ei olisi asianmukainen, sillä erisnimen selittävä jälkiosa tulee erottaa proprista yhdysmerkin avulla. Yleensä, jos yhdysosan osana on propri, on se hyvä erottaa muusta sanasta yhdysmerkillä. Näin paras muoto olisi ”*Tom-ukko*” tai ”*isä-Tom*”. (KO: 173, 247.) Oittinen (1997: 108) kuitenkin huomauttaa, että Swanin käännöstyössä näkyy paljon vaikutteita suomentajan äidinkielestä eli ruotsista ja siitä, että Swan omaksui suomen nimenomaan vieraana kielenä. Ruotsiksi käännettynä alkukielinen nimi *Father William* voisikin olla esimerkiksi ”*far William*”. Ruotsin kielessä ei yhdysmerkkiä tässä yhteydessä käytetä samalla tavoin kuin suomessa. Myös Swanin käyttämä miehennimi *Tom* viittaa ruotsinkieliseen kieliyhteisöön, sillä se on lyhentymä ruotsinkielisestä *Tomas*-nimestä, ja Suomessa nimeä on käytetty ensisijaisesti kaksikielisillä alueilla (Vilkuna 2005 [1976]: 231). Nimen kääntämisessä Swan on käyttänyt strategiana sekä käännöstä että korvaamista, sillä nimenosa *Father* on käännetty suomeen *isäksi* ja *ukoksi*, mutta *William*-osa on korvattu täysin toisella nimellä (*Tom*). Näin nimen alkuperäisistä funktioista säilyy etupäässä deskriptiivisyys, sillä nimi on edelleen kuvaileva mutta ei niinkään affektiivinen. Alkukielinen nimi oli myöskin lokalisoiva, mutta käännösvariantti on enemmänkin sosiaalinen, sillä se kertoo enemmänkin kantajansa identiteetistä (suomenruotsalaisuus) kuin ajasta tai paikasta.

Martinin käännösvariantti *Vilho-pappa* on funktioiltaan hyvin samankaltainen Swanin nimisuomennosten kanssa, sillä se sisältää samanlaiset nimenosat kuin *isä Tom* ja *Tom ukko*. *Vilho-pappa* on oikeinkirjoitusnormien mukainen kirjoitusasu, ja tähän norminmukaisuuteen pohjautuu ero, joka kahden edellä mainitun käännöksen välillä vallitsee. Swan on tehnyt käännöksensä suomen kielen murroksen aikana, kun taas

Martinin käännös on syntynyt jo vakiintuneen kielen aikakaudella, jolloin myös suomen oikeinkirjoitusnormit ovat olleet varsin vakiintuneiksi muotoutuneet. Mielenkiintoista on, että *Father Williamin Father*-osan on kaksi suomentajaa kääntänyt isoisää tarkoittavaan appellatiiviin (Martinin *pappa* ja Nevanlinnan *vaari*), vaikka englannin kielen sana *father* tarkoittaa nimenomaan isää eikä isoisää (Collins English Dictionary 2009). Martinin käyttämä suomen kielen appellatiivi *pappa* viittaa vanhaan mieheen, kun taas Carrollin alkuperäisestä *Father Williamista* hahmon ikää ei voi samalla tavoin päätellä. Martin on siis korvannut alkukielisen nimenosan toisella appellatiivilla. Nimen toisen osan *Williamin* Martin on kuitenkin päätyntä mukauttamaan suomen kieleen toisin kuin Swan, joka oli korvannut nimen täysin toisella proprilla *Tomilla*. Martinin käyttämä suomalainen miehennimi *Vilho* on yleisin *Vilhelmin* kansanomaisista muodoista, ja *Vilhelmi* puolestaan on puhekielinen, suomalaistettu muoto *Williamista* (Vilkuna 2005 [1976]: 249). Paitsi nimenosa *pappa* myös *Vilho*-osa viittaa vanhaan mieheen, sillä nimi on ollut ahkerimmassa käytössä 1900–1930-lukujen välisenä aikana, mikä tarkoittaa, että käännöshetkellä 1995 nimeä on todennäköisimmin kantanut jo iäkäs henkilö (Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu 2019). Nimi on näin edelleen sekä deskriptiivinen että lokalisoiva, mutta alkukielisen nimen suurin affektiivisuus on häivytetty.

Kunnas ja Manner sekä Nevanlinna ovat päätyneet kääntämään *Father William* -nimen pelkkää sukulaissuhdetta ilmaisevaksi appellatiiviksi, Kunnas ja Manner *isäukoksi* ja *ukoksi* ja Nevalinna puolestaan *vaariksi*. Kunnaksen ja Mannerin suomennoksen pääosin tehnyt Kunnas on tiivistänyt Carrollin alkuperäistekstiä ja karsinut mielestään turhaa löpöttelyä tehdäkseen tarinasta lapsilukijalle helpomman (Oittinen 1997: 61–62). Onkin todennäköistä, että myös *Father William* -hahmoa on yksinkertaistettu tästä samasta syystä niin, että häneen viitataan pelkällä appellatiivilla. Hahmo esiintyy kirjassa vain runossa, jonka Alice lausuu miettiessään, onko hänen muistinsa samanlainen kuin ennen, eikä suomennostyötä tehdessä ole ehkä nähty tarpeelliseksi monimutkaistaa tarinan ymmärrettävyyttä ”ylimääräisillä” propreilla vaan pyritty karsimaan ne sen sijaan minimiin. Käännösstrategiana Kunnas on nimen kohdalla käyttänyt osakäännöstä, eli alkukielisestä nimestä vain osa on käännetty kohdekielelle (Ainiala ym. 2008: 340). Suomen kielen appellatiivi *isä* vastaa suoraan englannin appellatiivia *father*, ja suomen puhekielisempi appellatiivi *ukko* puolestaan on synonyyminen *isä*-sanalla (PS). Näin nimen funktioista säilyy vain deskriptiivisyys, ja appellatiivisesta nimivariantista on karsittu muut sisällöt mahdollisimman vähälle. Myös Nevanlinnan käännösvariantti on funktioltaan ainoastaan deskriptiivinen, sillä se niin ikään ilmaisee sisällöllisesti vain

vaari-appellatiivin sanakirjamerkitystä. Nevanlinnan suomennos ei kuitenkaan ole osakäännös, vaan käännösstrategiana on osakorvaaminen; tällöin alkukielisestä nimestä korvataan vain osa (Ainiala ym. 2008: 340). Kuten todettua, englannin kielen sana *father* tarkoittaa ensisijaisesti isää, ja näin Nevanlinnan *vaari* on käännöksen sijaan korvike, sillä suomen kielen appellatiivilla *vaari* viitataan isän sijasta isoisään. Nimeä kantava runon hahmo on vanha mies ja tämä myös korostuu runon säkeissä, ja onkin luultavaa, että sekä *pappaa* käyttänyt Martin että *vaariin* päätynyt Nevanlinna ovat halunneet korostaa hahmon ikää entisestään. Se, että Nevanlinna on päätynyt käyttämään pelkkää appellatiivia käännöksessään, johtuu todennäköisesti samanlaisista syistä kuin Kunnaksen tekemät samanlaiset ratkaisut omassa käännöstyössään: lapsilukijan ymmärryskykyä ei ole haluttu rasittaa liiallisilla erisnimillä.

Realistisia mutta epäautenttisia nimiä ovat myöskin vierasperäiset *Prima*, *Secunda* ja *Tertia*, jotka esiintyvät Carrollin teoksen alussa Alicen tarinan synnyistä kertovassa runossa ”All in the golden afternoon”. Näihin hahmoihin Carroll viittaa sanoin *cruel Three*, ja näillä ’kolmella julmalla’ hän viittaa ystävänsä Alice Liddelliin ja hänen kahteen siskoonsa Lorinaan ja Edithiin, jotka jatkuvasti kerjäsivät kuulla lisää tarinoita ihmemaasta. (Oittinen 1997: 40.) Sanat *prima*, *secunda* ja *tertia* ovat latinan järjestyslukujen feminiinimuotoja ja tarkoittavat kirjaimellisesti ’ensimmäistä’, ’toista’ ja ’kolmatta’ (Pocket Oxford Latin Dictionary 2012). Etenkin antiikin Roomassa oli varsin yleinen nimeämiskäytäntö, että monilapsisessa perheessä jälkeläiset erotettiin toisistaan yksikertaisesti ilmaisemalla heidän paikkansa syntymäjärjestyksessä. Näin lapset saivat sellaisia nimiä kuin *Prima*, *Secunda* ja *Tertia*. (Nameberry 2011.) Nimien funktioiden voi katsoa olevan ensisijaisesti deskriptiivisiä, sillä nimet kirjaimellisesti kuvailevat kantajiensa asemaa perheen sisällä. Nimet ovat kuitenkin myös sosiaalisia funktioltaan, sillä latina on toiminut aina 1800-luvulle asti etenkin sivistyksen ja tieteen kielenä (Tieteen kuvalehti 2004). Latinankielisten nimien antaminen kirjan henkilöille korostaa hahmojen sivistystä ja hyvää asemaa yhteiskunnassa. Anni Swanin vuoden 1906 käännöksestä koko runo ”All in the golden afternoon” on jätetty pois, eikä sitä ole myöskään korvattu millään muulla tekstillä. On mahdollista, että runon merkitystä tarinan kannalta ei ole vielä 1900-luvun alussa tiedetty tai osattu arvostaa; voi myöskin olla, että Swan on jättänyt itse tarinaan kuulumattoman runon pois tekstistään siksi, että koki Carrollin teoksen kääntämisen muutenkin tavallista vaikeammaksi (Oittinen 1997: 28). Kunnaksen ja Mannerin vuoden 1972 suomennoksesta runo jo löytyy, ja *Prima*, *Secunda* ja *Tertia* on käännetty muotoihin *Valtias Vanhin*, *Toinen* ja *Kolmas tyttö*. Käännöspareissa

Secunda → *Toinen* ja *Tertia* → *Kolmas tyttö* käännösstrategiana on käytetty käännöstä ja alkukieliset nimet on käännetty suoraan latinasta suomeen. Kuten olen edempänä maininnut, sanat *secunda* ja *tertia* ovat naispuolisia eli feminiinimuotoja latinan lukusanoista 'toinen' ja 'kolmas', jolloin niihin voi myös katsoa sisältyvän merkityksen 'tyttö'. (Pocket Oxford Latin Dictionary 2012.) *Priman* Kunnas ja Manner ovat kuitenkin kääntäneet osin kääntämällä ja osin korvaamalla *Valtias Vanhimmaksi*. Alkuperäisteoksessa merkitystä 'valtias' ei nimen yhteydessä ole, vaan se on tuotu vuoden 1972 käännökseen korvaamalla. Carrollin tekstissä ensimmäistä sisarta kuvataan sanoin [*imperialis Prima*], ja onkin todennäköistä, että nimenomaan 'ylimielistä' ja 'määräilevää' tarkoittava appellatiivinen adjektiivi *imperialis* on toiminut Kunnaksen käännöksessä *Valtias*-nimenosan pohjana (Collins English Dictionary 2009). Kaikissa kolmessa mainitussa käännösniimessä säilyy alkukielisten nimien deskriptiivinen funktio, mutta sosiaalinen funktio on siirtynyt vain *Primasta Valtias Vanhimpaan*. Tässäkään tapauksessa funktio ei säily muuttumattomana, sillä alkukielisessä nimessä nimenomaan sen kieli viittaa nimenkantajan sosiaaliseen asemaan, kun taas käännösniimessä nimen semanttinen sisältö tekee sen funktiosta sosiaalisen. Käännöksen sosiaalinen aspekti on myös alkutekstiä läpinäkyvämpi, kun hahmon asemaan viitataan suoraan kuvailemalla tätä valtiaaksi.

Alice Martinin suomennokseen *Prima, Secunda* ja *Tertia* on tuotu täysin vastaavissa muodoissa *Prima, Secunda* ja *Tertia*. Martin on perustellut suomennoksensa nimiratkaisuja niin, että jos henkilöahmot ovat peräisin todellisesta maailmasta, hän on jättänyt nimet suomentamatta, ja jos hahmot ovat kuuluneet kuvitteelliseen ihmemaahan, on heidän nimensä suomennettu (Oittinen 1997: 54). Martinin voi katsoa luottaneen siihen, että hänen lukijansa sietää vierautta ja tuntee muutakin maailmaa kuin omansa, eikä ole kokenut tarpeelliseksi avata lukijalle jokaista vierasperäistä nimeä (mts. 132). Tähän voi ajatella pohjautuvan myös nimien *Prima, Secunda* ja *Tertia* tuominen käännösteokseen sellaisinaan ilman suomentamista. Martin on halunnut säilyttää alkuperäisteoksen merkitykset mahdollisimman tarkasti, ja näin on varmasti myös prologina toimivan runon kanssa. Käännösstrategiana on käytetty lainaamista, ja alkuperäisteoksen nimet suoraan lainaamalla ovat myös niiden funktiot säilyneet muuttumattomina. Martinin runo "Se iltapäivä kultaisena" muistuttaa suuresti Carrollin "All in the golden afternoon" -runoa muodoltaan ja sisällöltään, ja suomentaja on tuonut alkuperäisrunon merkitykset käännösteokseen mahdollisimman tarkasti. Näin voi katsoa, että myös *Prima, Secunda* ja *Tertia* ovat säilyttäneet alkuperäiset

merkityksensä ja tarkoituksena on, että nimet viittaavat Alice Liddelliin sisarineen.

Tuomas Nevanlinnan suomennoksessa on palattu hyvin lähelle Kunnaksen ja Mannerin vuoden 1972 käännöstä, kun *Prima*, *Secunda* ja *Tertia* on suomennettu muotoihin *[y]ksi*, *[t]oinen* ja *[k]olmas*. Kaikki kolme nimeä esiintyvät virkkeiden alussa, ja ne on kirjoitettu isoilla alkukirjaimilla muodoissa *Yksi*, *Toinen* ja *Kolmas*. Tästä lausekontekstista johtuen ei ole varmaa, ovatko nimet tarkoitettu kirjoitettaviksi isolla vai pienellä alkukirjaimella. Selvää kuitenkin on, että nimet ovat kääntämisen strategiaa käyttäen tuotu suoraan suomen kieleen; ainoa lievä poikkeus on käännöspari *Prima* → *[y]ksi*, sillä sanat *prima*, *secunda* ja *tertia* ovat nimenomaan järjestyslukuja (*ensimmäinen*, *toinen*, *kolmas*) eivätkä peruslukuja (*yksi*, *kaksi*, *kolme*) (Pocket Oxford Latin Dictionary 2012). Tästä poikkeamasta voi halutessaan tulkita, että Nevanlinnan runon hahmot *[y]ksi*, *[t]oinen* ja *[k]olmas* ovat alkuperäisrunon tosielämän kontekstista itsenäisiä yksilöitä eivätkä edusta Alice, Lorina ja Edith Liddelliä samoin kuin Carrollin *Prima*, *Secunda* ja *Tertia*. Kuten olen aiemmin maininnut, latinan kielen *prima*, *secunda* ja *tertia* ovat järjestyslukujen feminiinimuotoja, joilla esimerkiksi antiikin Roomassa jälkeläiset erotettiin toisistaan ilmaisemalla heidän paikkansa syntymäjärjestyksessä (Pocket Oxford Latin Dictionary 2012 & Nameberry 2011). Näin Carrollin *Prima*, *Secunda* ja *Tertia* ovat ikään kuin lempinimiä tai aliaksia Liddellin kolmelle tyttärelle Alicelle, Lorinalle ja Edithille. Nevanlinna on suomentanut nimet muotoihin *[y]ksi*, *[t]oinen* ja *[k]olmas*, jolloin alkukielisen teoksen järjestyslukujen logiikka katoaa, kun ensimmäinen nimi on käännetty kardinaalilukusanaksi ordinaalilukusanan sijaan. Koska järjestelmällisyys nimien muodoissa on kadonnut, on mahdollista, että alkuperäisrunon merkitystään ei ole pyritty säilyttämään ja tuomaan suomalaisen lukijan ulottuville. Alun perin nimissä *Prima*, *Secunda* ja *Tertia* kyse on ollut juuri ensimmäiseksi syntyneestä työstä ja hänen kahdesta nuoremmasta siskostaan. Nevanlinnan runossa merkitys kuitenkin ulottuu vain runon hahmoihin itseensä eli kolmeen tuntemattomaan henkilöön, joihin viitataan sukupuolineutraaleilla nimillä *[y]ksi*, *[t]oinen* ja *[k]olmas*. Tässä Nevanlinnan käännös poikkeaa Kunnaksen ja Mannerin suomennostyöstä, sillä vuoden 1972 runossa *Prima*, *Secunda* ja *Tertia* ovat säilyttäneet järjestyksensä ja osittain myös sukupuolensa (*Valtias Vanhin*, *Toinen*, *Kolmas tyttö*), mutta Nevanlinnalla nämä näkökulmat ovat joko epätäydellisiä tai kokonaan poissaolevia. Näin Carrollin alkukielisten nimien funktio on muuttunut merkittävästi Nevanlinnan käännökseen tultaessa. Sosiaalinen funktio on kadonnut ja deskriptiivinen funktiokin muuttunut toisenlaiseksi. Nyt nimet kuvailevat tarkoitteitaan vain vähän ja lähinnä kertovat, missä järjestyksessä hahmot esiintyvät

runossa. Nimien funktiot ovat supistuneet lähes kokonaan identifioiviksi, ja nimillä vain erotetaan runossa puhuvat hahmot toisistaan.

5.3 Keinotekoiset nimet

Seuraavaksi tarkastelen niitä nimiä, jotka Carrollin teoksen perusteella olen luokitellut keinotekoisiksi nimiksi. Keinotekoisilla nimillä tarkoitetaan nimiä, jotka ovat kirjailijan itsensä luomia ja jotka viittaavat fiktiivisiin tarkoitteisiin. Keinotekoiset nimet eivät esiinny reaali maailman nimistössä. (Ainiala ym. 2008: 334.) Keinotekoisiksi katsomiani henkilönnimiä on aineistossani 45 kappaletta, ja nämä nimet muodostavat selvästi laajimman henkilönnimikokonaisuuden tutkimusaineistossani kattaen noin 61,6 prosenttia aineistoni henkilönnimistä (Taulukko 3).

Taulukko 3. Keinotekoiset nimet.

Carroll	Swan	Kunnas & Manner	Martin	Nevanlinna
Alice's Right Foot, Esq.	Korkeasti kunnioitettu Liisan Oikea Jalka	K. NTI LIISAN OIKEA JALKA	Maist. Alicen Oikea Jalka	Arvoisa Liisan Oikea Jalka
Bill, the Lizard (→ Bill)	Ville, sisilisko	Pilli, pikku lisko	sisilisko Ville	Ville-lisko
Canary	kanarialintu	Kanarialintu	[k]anarialintu	[k]anarialintu
Cat (→ Cheshire Cat)	kissa	kissa	kissa	kissa
Caterpillar	kaalimato	Kaalimato	kaalimato	Toukka
Cheshire Cat	irvi-kissa	Mörökölli	irvikissa	Hangon kisu
Cheshire Puss (→ Cheshire Cat)	irvi-mirri	Mörökölli	irvikissa	Hangon kisu
cruel Three	<i>nimen sisältävä runo jätetty pois</i>	kolmikko, julmurit	kolme pientä julmuria	kolme julmaa

Carroll	Swan	Kunnas & Manner	Martin	Nevanlinna
Dodo	dronttilintu, drontti, Drontti	Dodo	dodo	Drontti
Dormouse	murmeli	Murmeli	murmeli	Murmeli
Drawling- master	kuonotieteen opettaja	X	tihrustuksen- opettaja	uimistelun- opettaja
Duchess	herttuatar	Herttuatar	herttuatar	Kreivitär
Duck	sorsa	Sorsa	ankka	Ankka
Eaglet	kotka	Kotka	kotkanpoikane n	Kotkanpoika
Fish-Footman	kalalakeija	kalalakeija	kalalakeija	Kalalakeija
Five	Viitonen	Viitonen	viitonen	Viitonen
Footman (→ Frog-Footman)	lakeija	lakeija	lakeija	lakeija
Frog-Footman	sammakko- lakeija	sammakko- lakeija	sammakko- lakeija	Konnalakeija
Hatter	hatuntekija	Hatuntekijä	hattumaakari	Hattu Hassinen, hattupää
King (→ King of Hearts)	kuningas	Kuningas	kuningas	Kuningas, kuningas
Knave (→ Knave of Hearts)	sotamies	Sotamies	sotilas, herttasotilas	Sotilas
(poor little) Lizard (→ Bill)	sisilisko (raukka)	sisilisko	sisiliskon- räpäle	liskoparka
Lobster	[ä]yriäinen	hummerinen	hummeri	[h]ummeri
Lory	punainen papukaija, papukaija	Papukaija	loripapukaija, lori	Papukaija
Ma (→ Old Crab)	äiti	X	mamma	äiti

Carroll	Swan	Kunnas & Manner	Martin	Nevanlinna
Magpie	rastas	Käenpiika	harakka	Harakka
March Hare	höperö-jänis, höperö jänis	Hassu Jänis	maalisjänis	Maaniskuun rusakko
Mock Turtle	valekilpikonna	Valekilpikonna	valekilpikonna	Vilpikonna
Mouse	hiiri	Hiiri	hiiri	Hiiri
Old Crab	vanha äyriäinen	vanha Taskurapu	vanha erakkorapu	vanha Taskurapu
Owl	X	X	<i>hahmo mahd. korvattu hailla</i>	pöllö
Panther	X	X	<i>hahmo mahd. korvattu hailla</i>	panterri
Pigeon	kyyhkynen	Kyyhkynen	kyyhky	Kyyhkynen
Queen (→ Queen of Hearts)	kuningatar	Kuningatar	kuningatar	Hertta- kuningatar, kuningatar
Rabbit (→ White Rabbit)	kani	Kani	kani	kani
Serpent / serpent	käärme	[k]äärme	[k]äärme	[k]äärme
Seven	Seitonen	Seiska	seiska	Seiska
Shark	X	X	[h]ai	hai
Time	Aika	Aika	Aika	Aika
Tortoise (→ Turtle)	kilpikonna	Konna	Pulpetti	Kupeksi
Turtle	merikilpiö	merikilpikonna	merikilpikonna	Kilpikonna
Two	Kakkonen	Kakkonen	kakkonen	Kakkonen
W. RABBIT	V. Kani	V. KANI	W. KANI	V. KANI
White Rabbit	valkoinen kani	valkoinen Kani	valkoinen kani	Valkea kani
Young Crab	pikku äyriäinen	rapulapsi	rapuneito	tytär

Tässä kategoriassa nimien käännökset ovat edellisiä kategorioita yhtenäisempiä ja

suomentajien nimikäännökset vastaavat laajalti toisiaan. Keinotekoisten nimien funktio teoksessa on lähes poikkeuksetta identifioiva ja deskriptiivinen, sillä nimet kuvailevat nimenkantajia hyvin suoraviivaisesti. Tästä johtuen en tässä luvussa erittele käsittelemieni nimien funktioita kuin tästä poikkeavien tapausten kohdalla. Valtaosa Carrollin *Alice's Adventures in Wonderlandin* inhimillistetyistä eläinhahmoista on nimetty keinotekoisesti käyttäen suoraan kyseisen eläinlajin appellatiivisesta nimestä tehtyä propria (*Dodo, Rabbit, Mouse*) tai eläinlajin ja jonkin lisämääreen muodostamaa keinotekoista yhdysnimeä (*Cheshire Cat*).⁷ Luokittelen tässä tutkimuksessa eläinlajien nimistä muodostetut propriit keinotekoisiksi nimiksi sillä perusteella, että vaikka appellatiiviset lajinnimet ovatkin olemassa tosielämän nimistössä, ei niistä muodostettuja propreja kuitenkaan tavallisesti käytetä yksilöiden nimeämiseen. Eläinhahmojen nimet muodostavat suurimman osan tästä nimiaineistosta: suoraan eläinlajin yleisnimestä tehdyllä erisnimellä on nimetty 20 hahmoa, ja eläinlajin ja lisämääreen muodostaman yhdysnimen on saanut 11 nimeämiskohdetta. Muita keinotekoisia nimiä aineistossani on 14 kappaletta eli noin kolmannes keinotekoisten nimien kokonaismäärästä.

5.3.1 Suoraan eläinlajien yleisnimistä tehdyt nimet

Suoraan eläinlajin nimestä muodostetulla proprilla Carroll on nimennyt muun muassa hahmot *Canary, Caterpillar, Dodo, Dormouse, Duck, Eaglet, Magpie, Mouse* ja *Pigeon*. Appellatiiveiksi muutettuina ja siitä eteenpäin suomennettuina nämä nimet tarkoittavat eri eläinlajeja tai eläinlajin edustajia seuraavasti:

canary	kanarialintu
caterpillar	perhosentoukka
dodo	dodo, drontti
dormouse	pähkinähiiri
duck	ankka, sorsa
eaglet	kotkanpoika(nen)
magpie	harakka
mouse	hiiri
pigeon	kyyhky, kyyhkynen

(MOT Pro Englanti 2017.)

⁷ Sekä käyttämässäni painoksissa esiintyvistä John Tennielin, Tove Janssonin ja Helen Oxenburyn tekemistä kuvituskuvista että Carrollin itsensä kirjoittamista hahmojen kuvauksista voidaan päätellä, että lajin nimiä kantavat hahmot tosiaan edustavat juuri kyseistä eläinlajia.

Carroll on siis nimennyt suuren osan hahmoistaan käyttämällä suoraan tarinan hahmojen edustamien eläinlajien yleisnimistä muodostettuja erisnimiä. Kaikki Carrollin tekstin suomentaneet kääntäjät ovat koonneet nimistön omiin suomennoksiinsa tätä Carrollin nimeämistapaa noudattaen. Käytännössä kaikki suomentajat ovat tehneet nimeämistyössään saman ratkaisun kuin Carroll, eli he ovat käyttäneet hahmon nimeämisessä hahmon edustaman eläinlajin tai -tyypin yleisnimeä. Käännösstrategiana on siis käännös.

Anni Swan on vuoden 1906 *Alice*-suomennoksessaan kääntänyt nimet *Canary*, *Caterpillar*, *Dodo*, *Dormouse*, *Duck*, *Eaglet*, *Magpie*, *Mouse* ja *Pigeon* seuraavasti: *Canary* → *kanarialintu*, *Caterpillar* → *kaalimato*, *Dodo* → *dronttilintu/drontti/Drontti*, *Dormouse* → *murmeli*, *Duck* → *sorsa*, *Eaglet* → *kotka*, *Magpie* → *rastas*, *Mouse* → *hiiri*, *Pigeon* → *kyyhkynen*. Swanin käännösnimet osoittavat kääntäjän noudattaneen johdonmukaista linjaa hahmoja nimetessään, sillä kaikki edellä esitetyt käännösnimet esiintyvät appellatiiveina, jotka on käännetty jokseenkin suoraan Carrollin alkukielisistä erisnimistä. Swan on ottanut alkukielisen nimen, kääntänyt sen suomenkieliseksi variantikseen ja muuttanut ison alkukirjaimen pieneksi ja näin ikään kuin lieventänyt alkuperäisen erisnimen appellatiivisempaan muotoon. Ainoana poikkeuksena tästä linjasta on nimen *Dodo* suomentaminen. Swan on tehnyt ratkaisun, jossa hän viittaa *Dodo*-nimiseen hahmoon sekä *dronttilintuna*, *dronttina* että kerran myös *Dronttina*. Tämä on mielenkiintoinen poikkema, sillä kuten tulen myöhemmin osoittamaan, kaikki muut eläinhahmoon viittaavat keinotekoiset nimet Swan on kääntänyt edellä esitetyn mallin mukaisesti eli pienellä alkukirjaimella kirjoitettua lajinimikettä käyttäen. On mahdollista, että *Drontin* kohdalla kyseessä on joko Swanin oma lapsus tai vain käyttämäni vuoden 2013 painokseen tullut toimittajan tekemä lyöntivirhe. Nämä tuntuvat ainoilta loogisilta vaihtoehdoilta, sillä vastaavaa appellatiivi-propri-vaihtelua ei Swanin muiden nimien kohdalla esiinny. Myöskään hahmon keskeisyys ei tunnu kelvolliselta selitykseltä isolla alkukirjaimella kirjoittamiseen, sillä tarinan kannalta merkittävimmissäkin rooleissa esiintyviä hahmoja Swan on nimennyt appellatiivein (esim. *kaalimato*, *irvi-kissa*).

Swanin käännösnimet siis noudattavat johdonmukaista linjaa, jossa kääntäjä on ottanut alkukielisen nimen, kääntänyt sen suoraan suomenkieliseksi variantikseen ja muuttanut ison alkukirjaimen pieneksi. Täysin suorasta semanttisesta vastaavuudesta poikkeavat edellä mainituista nimistä käännökset *Caterpillar* → *kaalimato*, *Dormouse* → *murmeli*, *Eaglet* → *kotka* ja *Magpie* → *rastas*. Swanin käännösnimet ja alkukielisten nimien

aiemmin esittämäni sanakirjavastineet ovat kuitenkin ainakin osittain synonyymisiä keskenään. Esimerkiksi appellatiivi *kaalimato* tarkoittaa 'kaaliperhosen toukkaa', joten Swanin nimi *kaalimato* on tulkittavissa synonyymiseksi MOT Pro Englanti -sanakirjan antaman käännöksen *perhosentoukka* kanssa (PS). Myös sanapari *kotka* ja *kotkanpoika* voidaan tulkita toistensa synonyymeiksi, sillä kyse on samasta eläinlajista, vaikka Swan onkin tiputtanut suorasta käännöksestä poikasta ilmaisevan perusosan pois omaan käännökseensä.

Swanin nimi *rastas* ei kuitenkaan vastaa alkukielisen nimen *Magpie* merkitystä, koska englannin kielen appellatiivi *magpie* kääntyy suomeksi *harakaksi*, ei *rastaaksi* (MPE). Jo vuoden 1903 sanakirjassa *magpien* käännökseksi on annettu *harakka*, joten Swanin aikalaiskäsitys englannin kielestä ei selitä tätä käännösratkaisua (Dufva: 146). Harakka on varisten heimoon kuuluva lintulaji, kun taas rastaat itsessään on heimo, johon kuuluu useita rastaslajeja. Sekä varikset että rastaat kuuluvat varpuslintuihin, mutta sen läheisempää yhteyttä harakalla ja rastaalla ei ole. (BirdLife Suomi 2017.) Sekä Carroll että Swan ovat kuitenkin nimenneet hahmon lintulajin nimen avulla, joten nimeämistyyleissä ainakin jollain tasolla on edellä käsiteltyjen nimien kaltainen vastaavuus. Swanin käännös *Dormouse* → *murmeli* ei myöskään täysin noudata appellatiivisten merkitysten vastaavuutta, sillä englannin kielen sana *dormouse* kääntyy suomeksi *pähkinähiireksi*, ei *murmeliiksi* (MPE). Swanin käännöstyön aikaisesta sanakirjasta *dormousea* ei löydy, joten varmuudella ei voida todeta, onko *murmeli* 1900-luvun alun käsitys sanan korrektista käännöksestä (Dufva 1903). Nimitykset *pähkinähiiri* ja *murmeli* ovat merkityksiltään jokseenkin yhtä kaukana toisistaan kuin *harakka* ja *rastas* ovat toisistaan: sekä *pähkinähiiri* että *murmeli* ovat jyrsijöitä, jotka kuuluvat oravamaisten jyrsijöiden alalahkoon, mutta *murmeli* luetaan oravien ja *pähkinähiiri* taas unikekojen heimoon (Luonnontieteellinen keskusmuseo 2017). Kuitenkin sekä Carroll että Swan ovat nimenneet hahmon jyrsijälajiin viittaavaa appellatiivia apua käyttäen, joten nimissä *Dormouse* ja *murmeli* on havaittavissa samankaltainen vastaavuus kuin *Magpiessä* ja *rastaassa*. Käännösstrategiana näiden nimien kohdalla Swanin voi tulkita käyttäneen joko korvaamista tai käännöstä. Korvaamisella tarkoitetaan, että alkuperäinen vieraskielinen nimi korvataan jollain toisella nimellä tai appellatiivisella ilmaisulla (Ainiala ym. 2008: 340). Tulkinta riippuu siitä, ajatteleeko Swanin käännösnimen pohjalla olevan korvaamisen vastaavan kaltaisella nimellä vai 1900-luvun alun käsityksen englanti-suomi-sanastosta.

Anni Swan on nimennyt edellä esitellyt hahmot järjestelmällisesti kääntämällä joko suoraan tai pienen mutkan kautta Carrollin alkukieliset nimet niiden appellatiivivastineiden suomenkielisiksi versioiksi. Mielenkiintoista on, että vaikka Swanin käännöksissä esiintyy joitakin merkitysten välisiä epäjohtonmukaisuuksia (*Dormouse* ≠ *murmeli*, *Magpie* ≠ *rastas*), kaikki kolme Swanin jälkeen teoksen suomentanutta kääntäjää ovat omaksuneet näiden hahmojen nimet käytännössä suoraan Swanilta. Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa nimet *Canary*, *Caterpillar*, *Dormouse*, *Duck*, *Eaglet*, *Mouse* ja *Pigeon* on käännetty nimiksi *Kanarialintu*, *Kaalimato*, *Murmeli*, *Sorsa*, *Kotka*, *Hiiri* ja *Kyyhkynen*. Nimet vastaavat täysin Swanin nimistöä poiketen siitä ainoastaan alkukirjaimiltaan, jotka Swanilla olivat pieniä isojen sijaan. Swanilta on siis omaksuttu myös nimet *Kaalimato*, *Kotka* ja *Murmeli*, joiden merkitykset jossain määrin poikkeavat alkukielisten nimien *Caterpillar*, *Eaglet* ja *Dormouse* merkityksistä. On mielenkiintoista, että esimerkiksi nimi *Dormouse* on [m]urmeli kaikissa myöhemmissä käännöksissä, vaikka käännösnimelle ei löydy mitään läpinäkyvää selitystä. Voisi ajatella, että tietyssä nimessä on pitäydytty läpi vuosikymmenten esimerkiksi sen tuttuuden vuoksi. Tämäkään ei tunnu [m]urmelin kohdalla todennäköiseltä, sillä Swanin käännöstyötä seuranneen ja Carrollin tarinan nimistöä laajalti tutuksi tehneen Disneyn *Liisa Ihmemaassa* -elokuvan suomenkielisellä ääniraidalla nimi on *Unikekahiiri* (Walt Disney Productions, 2001 [1951]).

Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa tyypillistä Carrollin keinotekoisien nimien käännösvastineille on, että vastoin Swanin mallia nimet on kirjoitettu isolla alkukirjaimella. Edellä mainittujen nimien lisäksi tällaisia käännösnimiä ovat muun muassa nimistä *Dodo* ja *Magpie* käännetyt *Dodo* ja *Käenpiika*. Näissä nimissä Kunnas ja Manner eivät ole toistaneet Swanin nimistöä kuten edellä, vaan ovat muokanneet sitä hieman. Englannin kielen appellatiivi *dodo* voidaan kuitenkin kääntää suomeksi sekä *drontiksi* (Swan) että *dodoksi* (Kunnas ja Manner), joten nimeämistapa tässä vastaa Swanin toimintamallia kääntää alkukielinen nimi suoraan suomeksi (MPE). Kunnaksen ja Mannerin nimi *Käenpiika* kuitenkin on siitä mielenkiintoinen, että se ei vastaa sen enempää Swanin käännösniimeä *rastas* kuin appellatiivin *magpie* tarkkaa käännösvastinetta *harakkaakaan*. Kuten edempänä todettiin, sekä rastaat että harakat kuuluvat varpuslintujen lahkoon ja ovat näin jonkinasteista sukua toisilleen. Käenpiika on kuitenkin lintulaji, joka kuuluu tikkalintujen lahkoon ja tikkojen heimoon eikä ole sukua varpuslintuihin kuuluville rastaille tai harakoille. (BirdLife Suomi 2017.) Kunnaksen ja Mannerin suomennos *Käenpiika* vaikuttaakin edellisistä tapauksista

poiketen mukaelmalta, ei käännökseltä. Mukaelmassa alkuperäinen vieraskielinen nimi mukautetaan äänteellisesti kohdekieleen (Ainiala ym. 2008: 340), ja *Käenpiika* muistuttaa rakenteeltaan ja äänneasultaan jonkin verran alkukielistä nimeä *Magpie*. Appellatiivin *magpie* etymologia palautuu kahteen osaan *mag* + *pie* (Collins English Dictionary 2009), ja appellatiivi *käenpiika* taas voidaan jakaa määriteosaan *käen* ja perusosaan *piika*. Nimien osat *pie* ja *piika* muistuttavat äänteellisesti toisiaan, joten on luultavaa, että Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa *Magpie* on käännetty *Käenpiiaksi* mukauttamalla.

Martinin suomennoksessa käännösnimien kirjoitusasu on palautettu Swanin tekstin kaltaiseksi, sillä Carrollin keinotekoisien nimien käännösvastineet on kirjoitettu pienellä alkukirjaimella. Täysin identtisiä Swanin käännösnimien kanssa ovat *kanarialintu* (*Canary*), *kaalimato* (*Caterpillar*), *murmeli* (*Dormouse*) ja *hiiri* (*Mouse*). Lähes vastaava Swanin käännöksen kanssa on nimipari *Pigeon* → *kyyhky*, sillä Swanin käännöksessä *Pigeon*-nimi on kääntynyt *kyyhkyseksi*, joka on appellatiivina synonyyminen *kyyhkyn* kanssa (PS). Myös Kunnaksen ja Mannerin käännöksessä nämä nimet vastasivat Swanin käännösnimiä, poikkeuksena ainoastaan Kunnakselle ja Mannerille ominaiset isot alkukirjaimet.

Martinin keinotekoisesta käännösnimistöstä valtaosa mukailee Swanin nimistöä, mutta osan nimistä Martin on omaksunut Kunnaksen ja Mannerin nimisuomennoksista. Tällainen nimi on *dodo* (alkup. *Dodo*): Swanin käännöksessä hahmo on nimetty *dronttilinnuksi* ja *Drontiksi*, kun taas Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa hahmo kantaa *Dodo*-nimeä. Martin mukailee Kunnaksen ja Mannerin sanavalintaa (appellatiivi *dodo*) mutta Swanin kirjoitusasua (pieni alkukirjain).

Martinin vuoden 1995 käännöksessä osa keinotekoisesta käännösnimistöstä kuitenkin on originaalia eikä mukaile kumpaakaan sitä edeltänyttä suomennostyötä. Tällaista nimistöä edustavat esimerkiksi nimet *ankka*, *kotkanpoikanen* ja *harakka*. Swan sekä Kunnas ja Manner ovat kääntäneet *Duck*-nimen muotoon *[s]orsa* ja *Eaglet*-nimen muotoon *[k]otka*, ja kuten olen edellä todennut, appellatiivit *ankka* ja *sorsa* ovat molemmat käypiä käännösvastineita englannin kielen appellatiiville *duck*. Kuten edellä olen niin ikään esittänyt, *kotka* ja *kotkanpoikanen* ovat käytännössä synonyymisiä keskenään. Huomionarvoista on, että Martinin suomennoksessa *Eaglet*-nimen käännösvastineeksi on valikoitunut *eaglet*-appellatiivien sanatarkka käännös *kotkanpoikanen* (MPE). Swanin

sekä Kunnaksen ja Mannerin käännöksissä hahmoon viitataan hieman vajaalla nimellä *[k]otka*, joka ei kerro hahmon nuorta ikää, joka taas alkukielisen nimen merkitykseen sisältyy.

Eaglet-nimen kääntäminen *kotkanpoikaseksi* osoittaa, että Martin on käännoistyössään paitsi omaksunut nimistöä aiemmilta suomentajilta myös tehnyt omaa sanatasolla näkyvää englanti-suomi-kääntämistään. Osa Martinin nimistä on kuitenkin jätetty jo Swanin suomennostyössä esiintyneeseen merkitykseltään jopa hieman virheelliseen muotoon. Tästä osoituksena on esimerkiksi Carrollin nimen *Dormouse* kääntäminen *murmeliiksi*, vaikka appellatiivin *dormouse* oikeaoppinen käänno ei ole *murmeli*. Martin on siis korjannut omassa käännöksessään joitakin merkityksiä oikeaoppisiksi mutta vastaavasti jättänyt osan myös korjaamatta. Merkittävä muutos käännoisnimistöön semantiikan tasolla on nimen *Magpie* käänno, sillä Martinin suomennoksessa *Magpie* on käännetty *harakaksi*. Sekä Swanin että Kunnaksen ja Mannerin suomennoksissa nimi oli käännetty tai mukautettu varsin löyhästi kyseisen lintuhahmon nimen suomenkieliseksi vastineeksi, mutta Martin on päättänyt kääntää hahmon nimen suoraan lähdekielestä kohdekieleen.

Tuomas Nevanlinna on kääntänyt edellä esitetyt nimet hyvin samankaltaisesti kuin kolme muutakin suomentajaa: *Canarysta* on tullut *[k]anarialintu*⁸, *Dodosta* *Drontti*, *Dormousesta* *Murmeli*, *Duckista* *Ankka*, *Eagletista* *Kotkanpoika*, *Magpiesta* *Harakka*, *Mousesta* *Hiiri* ja *Pigeonista* *Kyyhkynen*. Kaikki käännoisvastineet ovat sellaisia, jotka ovat esiintyneet kaikkien tai ainakin jonkun aiemman kääntäjän työssä, ja nimet on tuotu alkukielestä kohdekielelle suoraan kääntämällä muiden kääntäjien mallin mukaisesti. Nevanlinnan käännoksen kohdalla onkin otettava huomioon, että hahmojen semanttisesti varsin läpinäkyvät nimet on suomennettu ennen Nevanlinnaa jo kolmesti, ja suomen kielessä on rajallinen määrä käännoisvastineita alkukielisille nimille. Radikaali muutos keinotekoisessa nimistössä ei siis ole kovin odotettavaa. Nevanlinnan keinotekoiselle nimistölle ominaista on isojen alkukirjainten käyttö, ja tässä kääntäjän linja mukailee Kunnaksen ja Mannerin suomennostyötä. Muiden kääntäjien kanssa lähes yhtenevästä keinotekoisesta nimistöstä huolimatta Nevanlinna on kääntänyt *Caterpillar*-nimen muista suomentajista poiketen ja antanut kyseiselle hahmolle nimen *Toukka*. Semanttisesti Nevanlinnan nimivalinta on hyvin lähellä muiden suomentajien käyttämää *[k]aalimato-*

⁸ Nimi esiintyy virkkeen alussa, joten kyseisen nimen kohdalla on mahdotonta varmuudella sanoa, onko kyseessä iso vai pieni alkukirjan.

varianttia, mutta Nevanlinna on kuitenkin päätenyt päivittämään nimen lähimmäs *caterpillar*-appellatiivin suomenkielistä vastinetta *perhosentoukkaa* (MPE).

Kaikki kääntäjät ovat kääntäneet Carrollin suoraan eläinlajin appellatiivisesta nimestä tehdyt keinotekoiset nimet varsin järjestelmällisesti, eli nimi on suoraan tai hieman epäsuorasti käännetty ja kukin suomentaja käyttää systemaattisesti hahmojen nimissä pientä (Swan, Martin) tai isoa (Kunnas ja Manner, Nevanlinna) alkukirjainta. Tähän järjestelmällisyyteen löytyy kuitenkin muutamia poikkeuksia, sillä esimerkiksi Kunnas ja Manner sekä Nevalinna eivät noudata omaa logiikkaansa nimien *Cat*, *Lizard* ja *Rabbit* suomennoksissa. Appellatiiveiksi muutettuina ja siitä eteenpäin suomennettuina nämä nimet tarkoittavat eri eläinlajeja seuraavasti:

cat	kissa
lizard	sisilisko, lisko
rabbit	kani

(MOT Pro Englanti 2017.)

Swan on suomentanut nimet *Cat*, *Lizard* ja *Rabbit* kissaksi, sisiliskoksi ja kaniksi, joten käänösstrategiana on suora kääntäminen ja nimet on kirjoitettu suomentajalle ominaisesti pienellä kirjaimella. Kunnaksen ja Mannerin käänöksessä nimet ovat *kissa*, *sisilisko* ja *Kani*. Näistä ainoastaan *Kani* on kirjoitettu isolla kirjaimella, vaikka valtaosa kyseisten suomentajien nimistöstä mukailee tapaa, jossa keinotekoiset nimet kirjoitetaan nimenomaan isolla alkukirjaimella. Motiivi muutoksen taustalla voisi olla se, että merkitykseltään vähäisten hahmojen nimet on päädytty kirjoittamaan pienellä alkukirjaimella, mutta tämä vaikuttaa kuitenkin epätodennäköiseltä, sillä esimerkiksi *Cat*-niminen hahmo esiintyy teoksessa paljon useammin kuin *Duck*-niminen, ja silti *Duck* on suomennettu *Sorsaksi* ja *Cat* *kissaksi*. Onkin luultavaa, että nämä pari pienellä alkukirjaimella alkavaa eläinhahmon nimeä ovat poikkeus, jonka taustalla ei ole mitään inhimillistä virhettä suurempaa motiivia. Alice Martinin suomennoksessa nimet *Cat*, *Lizard* ja *Rabbit* on suomennettu Martinin ominaistyylin mukaisesti *kissaksi*, *sisiliskoksi* ja *kaniksi*. Tuomas Nevanlinna puolestaan on poikennut omasta kirjoitustavastaan näitä nimiä suomentaessaan, sillä Nevalinnan käänöksessä alkukielisiä nimiä vastaavat suomenkieliset *kissa*, *lisko* ja *kani*. Nevalinnalle tyypillinen tapa on käyttää tämän kaltaisten nimien yhteydessä isoa alkukirjaintainta, joten kyseiset nimet poikkeavat kirjoitustyyliiltään Nevalinnan muusta edellä esitellystä keinotekoisesta nimistöstä. On kuitenkin oletettavaa, että Nevalinnan käänös nimien kohdalla kyseessä on

samankaltainen mitätön poikkeus kuin Kunnaksen ja Mannerin nimiä tarkasteltaessakin.

Osa Carrollin suoraan kyseisen eläinlajin appellatiivisesta nimestä tehdyllä proprilla nimetyistä eläinhahmoista on sellaisia, että käännösvastineiden kirjoitusasua eli pientä tai isoa alkukirjainta on mahdotonta päätellä valtaosassa suomennosteksteistä, koska nimi esiintyy virkkeen alussa. Tällaisia nimiä edustavat Carrollin *Lobster* ja *Serpent*, joiden appellatiiviset vastineet *lobster* ja *serpent* kääntyvät suomeksi *hummeriksi* ja *käärmeeksi* (MPE). Kaikki suomentajat ovat käyttäneet näiden nimien kääntämisessä käännösstrategiana käännöstä: vastineet ovat [ä]yriäinen ja käärme (Swan), *hummerinen* ja [k]äärme (Kunnas ja Manner), *hummeri* ja [k]äärme (Martin) sekä [h]umneri ja [k]äärme (Nevalinna). Martinin ja Nevalinnan suomennoksissa *Lobster* on kääntynyt sanatarkasti [h]umneriksi, Swanin nimisuomennos on astetta indefiniittisempi [ä]yriäinen ja Kunnaksen sekä Mannerin suomennoksessa nimi on hieman leikittelevä *hummerinen*. Myös Swan sekä Kunnas ja Manner ovat kuitenkin selvästi käyttäneet käännösstrategiana kääntämistä, sillä *hummeri*-appellatiivin tarkoitteet eli hummerit ovat äyriäisten alalaji ja *hummerinen*-nimi sisältää appellatiivin *hummeri* sekä hoivajohtimen *-nen*⁹. (PS; Ainiala ym. 2008: 253.) *Serpentin* jokainen suomentaja on kääntänyt sanatarkasti [k]äärmeeksi, eikä variaatiota käännösten välillä sen suhteen esiinny.

Lobster-käännöksiä tarkasteltaessa huomio kiinnittyy nimien alkukirjaimiin. Alkukirjaimen koko on varmuudella todettavissa vain Kunnaksen ja Mannerin suomennoksesta, ja tässäkin tapauksessa alkukirjain on suomentajien tyylin vastaisesti pieni. Swanin, Martinin ja Nevalinnan käännöksissä kaikissa nimi sijoittuu virkkeen alkuun, eikä alkukirjaimen kokoa voi varmuudella päätellä. On kuitenkin oletettavaa, että Swanilla ja Martinilla alkukirjain on tarkoitettu pieneksi, sillä suomentajat ovat hyvin systemaattisia pienen alkukirjaimen käytössä. On myös perusteltua olettaa, että Nevalinnalla alkukirjaimen on tarkoitus olla iso, sillä myös Nevalinna on hyvin järjestelmällinen hahmojen nimien kirjoitusasujen suhteen. Myös *Serpent*-käännösten kohdalla alkukirjaimen koko on epävarmaa, sillä nimi sijoittuu keskelle virkettä vain Swanin suomennoksessa. Swan on nimennyt hahmon *käärmeeksi* ja noudattaa omaa logiikkaansa hahmojen nimeämisestä appellatiivin omaisesti pienellä alkukirjaimella alkavalla nimellä. Kunnaksen ja Mannerin, Martinin sekä Nevalinnan suomennoksissa

⁹ Erityisesti pieniä lapsia kutsutaan usein erilaisilla hellittely- tai hoivanimillä, jotka yleensä perustuvat lapsen viralliseen etunimeen ja tähän liitettyyn hoivajohtimeen (esim. *Iida* → *Iidukka*, *Emma* → *Emmukainen*) (Ainiala ym. 2008: 253).

nimi sijoittuu virkkeen alkuun, mutta on *Lobster*-käännösten tavoin aiheellista olettaa, että käännösniimen on tarkoitus olla Kunnaksen ja Mannerin sekä Nevanlinnan suomennoksissa *Käärme* ja Martinin suomennoksessa *käärme* nojaten siihen, miten järjestelmällisesti valtaosa hahmonnimistä on käännösteoksissa kirjoitettu.

Muista tämänkaltaisista nimistä selvästi poikkeava on Carrollin nimi *Lory*, sillä sen kääntäminen suoraan suomen kieleen on muita nimiä hankalampaa. MOT Pro English -sanakirja ei tunnista appellatiivia *lory* ollenkaan, eikä sanalle löydy suomenkielistä vastinetta myöskään Google Translator -verkkopalvelusta tai WSOY:n suomi-englanti-suomi-sanakirjasta (MPE; Google Translator 2017; Hurme, Malin, Pesonen & Syväoja 2003). Lintutietoon erikoistuneelta BirdLife Suomi -verkkosivulta kuitenkin selviää, että appellatiivilla *lory* viitataan papukaijojen heimoon kuuluvaan lintusukuun nimeltä *lurit*. Kyseessä ei siis ole yksittäinen lintulaji, vaan laajempi suku, joka koostuu useista eri lurilajeista. Monet lureista on nimetty höyhentensä värityksen mukaan (*Black Lory* → *mustaluri*, *Brown Lory* → *ruskoluri*, *White-naped Lory* → *valkoniskaluri*). (BirdLife Suomi 2017.) Anni Swanin suomennoksessa Carrollin nimi *Lory* on kääntynyt muotoihin *papukaija* ja *punainen papukaija*, joten suomentajalla on kuitenkin jo 1900-luvun alussa ollut tiedossa, että kyseessä on jonkinlainen papukaijalintu. Swanin käännöksen aikaisesta sanakirjasta *lorya* ei kuitenkaan löydy (Dufva 1903). Mielenkiintoista on, että Swan on kääntänyt nimen *papukaijan* lisäksi *punaiseksi papukaijaksi*, vaikka nimi *Lory* ei itsessään millään tasolla vielä viittaa linnun väritykseen. Swanille ei ole ollut tyyppillistä lisätä Carrollin eläinlajeihin viittaavasta appellatiivista tehdyllä proprilla nimettyjen hahmojen nimikäännöksiin omia täydennyksiään, vaan Swan on suomentanut nimet melko suoraan ja vähäeleisesti (*Cat* → *kissa*, *Dormouse* → *murmeli*). *Punainen papukaija* on siis Swanille varsin epätyypillinen nimikäännös ja mielenkiintoinen poikkeama Swanin nimistössä.

Vaikka Kunnaksen ja Mannerin käännöstyössä on ehkä yleisesti ottaen näkyvissä enemmän taiteellista vapautta kuin Swanin tekstissä, ovat Kunnas ja Manner kuitenkin suomentaneet *Loryn* Swania yksinkertaisemmin *Papukaijaksi*. Kuten edellä totesin, appellatiivi *lory* ei ole suoraan käännettävissä *papukaijaksi*. Siksi onkin oletettavaa, että itsenäisen kääntämisen sijaan Kunnas ja Manner ovat nimen kohdalla ennemminkin ottaneet mallia Swanin nimistöstä, jossa *Loryn* käännöksenä esiintyy nimi *papukaija*. Myös Tuomas Nevanlinnan suomennoksessa *Lory* on kääntynyt *Papukaijaksi*, mikä osoittaa, että myös Nevalinna on ottanut mallia omaan suomennokseensa niinkin kaukaa

kuin Swanin lähes sata vuotta aiemmin ilmestyneestä käännöstyöstä.

Alice Martinin versio *Lorysta* poikkeaa muista kääntäjistä, sillä Martin on kääntänyt nimen *loripapukaijaksi* ja *loriksi*. Martinin käännös on semanttiselta sisällöltään lähimpänä alkukielistä nimeä, koska nimestä on tehty muiden kääntäjien käyttämää *[p]apukaijaa* spesifimpi. Martinin kirjoitusasu *lori* poikkeaa korrektista suomenkielisestä termistä *luri*, mutta tämä voitaneen selittää sillä, että Martinin toinen äidinkieli on englanti (Oittinen 1997: 34). Englannissa sana kirjoitetaan *o*:lla suomen *u*:n sijaan, joten on mahdollista, että Martinin nimi *lori* on hänen oma sekoituksensa näitä kahta kieltä. Myös se, että Martinilla ylipäätään on muita suomentajia yksityiskohtaisempaa tietoa sanan *lory* merkityksestä voi johtua siitä, että Martinille sanan semantiikka on auennut aivan eri tasolla hänen englanninkielisyytensä ansiosta. Kuten lähes poikkeuksetta muutkin keinotekoiset nimet suomennoksessaan, on Martin pyrkinyt tuomaan myös *Loryn* semanttisen sisällön mahdollisimman tarkasti suomen kieleen.

Osa Carrollin suoraan kyseessä olevan eläinlajin appellatiivisesta nimestä tehdyllä proprilla muodostetuista hahmonnimistä on sellaisia, että niiltä puuttuvat käänkösvastineet suomennoksista lähes kokonaan. Tällaisia nimiä ovat *Owl*, *Panther* ja *Shark*. Nimet esiintyvät kahdessa kaksisäkeistöisessä lorussa, jotka Alice lausuu yrittäessään selvittää, onko mikään maailmassa enää ennallaan. Loruissa mainitaan myös jo aiemmin käsittelemäni nimi *Lobster*. *Lobsterin* jokainen suomentaja on sisällyttänyt käänkökseensä, mutta esimerkiksi Anni Swanin suomennoksesta nämä kaikki muut lorujen hahmot on jätetty pois. Swan on tyypistänyt kaksi alkuperäislorua yhteen yksisäkeistöiseen runoon, jossa mainitaan Carrollin hahmoista vain *Lobster* (Swan: *[ä]yriäinen*). Kunnaksen ja Mannerin ratkaisu on hyvin samankaltainen, sillä myös heidän käänköstekstissään Carrollin lorut ovat lyhentyneet yhteen yksisäkeistöiseen runoon, jossa mainitaan alkuperäisistä hahmoista vain *Lobster*-niminen (Kunnas & Manner: *hummerinen*). Kirsi Kunnaksen kääntämistyylä on kuvattu niin, että hän on omassa tekstissään tiivistänyt ”Carrollin löpöttelyä” (Oittinen 1997: 61). Onkin todennäköistä, että sekä Swanilla että Kunnaksella ja Mannerilla on ollut lorujen leikkaamisen taustalla ajatus siitä, että tekstiä saadaan tiivistettyä karsimalla turha rönsyily pois.

Alice Martin puolestaan on käänköstyössään halunnut säilyttää ”Carrollin pienen jahkailu-jankutuksen” (Oittinen 1997: 61–62). Martinin käänköksestä löytyykin

Carrollin loruja vastaavat kaksi runoa. Martin on kuitenkin hieman muokannut loruja hahmogalleriaa, sillä hänenkin käännöksestään puuttuvat vastineet *Owlille* ja *Pantherille*. Carrollin loruissa *Panther*- ja *Shark*-nimiset hahmot esiintyvät uhkaavina petoina, *Owl*- ja *Lobster*-hahmot puolestaan heikompina uhreina. Martin on omassa suomennoksessaan muuttanut loruja sisältöä niin, että kummassakin lorussa esiintyvät vain hänen *hummeriksi* ja *[h]aiksi* nimeämänsä hahmot. Kuten *hummerinkin*, myös *[h]ain* Martin on kääntänyt semanttisesti mahdollisimman tarkasti suoraan lähdekielestä kohdekieleen, sillä englannin kielen appellatiivi *shark* kääntyy suomeksi *haiksi* (MPE). Nimikäännös esiintyy martinin tekstissä virkkeen alussa, mutta sen kirjoitusasu on todennäköisimmin *hai*, sillä Martinille on ominaista eläinhahmojen keinotekoisien nimien kirjoittaminen pienellä alkukirjaimella.

Tuomas Nevalinnan käännöksestä löytyy Carrollin loruille täsmällisimmät vastineet, sillä Nevalinnan suomennostekstistä löytyy kaksi kaksisäkeistöistä runoa, joissa esiintyvät kaikki Carrollin neljä hahmoa *Lobster*, *Shark*, *Owl* ja *Panther*. Kuten Martinkin, myös Nevalinna on suomentanut nimet hyvin tarkasti sanasemanttisella tasolla, ja kolme jälkimmäistä nimeä ovat hänen käännöksessään *hai*, *pöllö* ja *panteri*. Appellatiivit *shark*, *owl* ja *panther* tarkoittavat suomeksi juuri 'haita', 'pöllöä' ja 'panteria' (MPE). On kuitenkin poikkeavaa Nevalinnan tämän tyyppiselle eläinnimistölle, että nimet on kirjoitettu pienellä alkukirjaimella, sillä tyypillisesti Nevalinna on kirjoittanut nimet isoa alkukirjainta käyttäen (esim. *Drontti*, *Harakka*). Tähän voi olla syynä esimerkiksi se, että Nevalinna on arvottanut itse kirjan varsinaisen tarinan tasolla Alicen kanssa esiintyvät hahmot korkeammalle ja kirjoittanut heidän nimensä isolla alkukirjaimella, ja tällaiset tarinassa tarinan sisällä -tyyppiset hahmot puolestaan ovat jääneet hieman pienemmälle arvostukselle ja tulleet nimetyiksi appellatiivien avulla. Tätä hypoteesia tukemaan löytyy muitakin nimiä, jotka esittelen hieman edempänä.

Kaksi Carrollin suoraan eläinlajin appellatiivisesta nimestä tehdyistä keinotekoisista nimistä poikkeaa muusta tämän kaltaisesta nimistöstä, sillä toisen kääntämisessä on käytetty käännöstrategiana korvaamista selvästi muita nimiä enemmän ja toisen käännösvastineissa on havaittavissa poikkeavaa kulttuurista haarautuneisuutta. Nämä nimet ovat *Tortoise* ja *Turtle*, ja esittelen nimet yhdessä siksi, että ne ovat paitsi muista nimistä poikkeavia mutta myös viittaavat yhteen ja samaan hahmoon eli ovat saman tarkoitteen kaksi eri nimitystä. Hahmo esiintyy tarinassa, kun eräs toinen hahmo muistelee kouluaikaista opettajaansa, vanhaa *Turtle*-nimistä lehtoria, jota oppilaat

kutsuivat nimellä *Tortoise*.

Turtle-nimen funktio on muun tämän kaltaisen nimistön tavoin deskriptiivinen, mutta *Tortoisen* funktio on deskriptiivisen lisäksi humoristinen. Kun Alice tarinassa kysyy, miksi oppilaat kutsuivat opettajaansa nimellä *Tortoise*, hänelle vastataan seuraavasti: ”We called him *Tortoise* because he taught us.” Humoristisen sävyn nimi saa ääntämyksestään, sillä appellatiivi *tortoise* äännetään brittienglanniksi [ˈtɔː.təs]. Tämä on lähes identtinen ilmauksen ”taught us” ääntämyksen [tɔ:t əs] kanssa, ja tähän kielelliseen leikittelyyn pohjaa nimen *Tortoise* humoristinen funktio. (EPD: 485, 498, 525.)

Opettajan oikean nimen *Turtle* ovat suomentajat kääntäneet käyttäen strategiana käännöstä, mutta suomennosvarianttien välillä on mielenkiintoista englanninkieliseen maailmaan sijoittuvaa alueellista vaihtelua. Englannin kielen appellatiivi *turtle* tarkoittaa suomeksi sekä ’kilpikonaa’ että ’merkikilpikonaa’; ’kilpikonaa’ *turtle* tarkoittaa amerikanenglannissa, ’merikilpikonaa’ puolestaan brittienglannissa (MPE). Kunnaksen ja Mannerin sekä Martinin käännöksissä *Turtle* on kääntynyt *merikilpikonaksi*, ja nimi on käännetty niin, että alkukielenä on brittienglanti. Martinin kohdalla käännösvalinta selittyy sillä, että Martin itse on puoliksi britti ja brittienglanti hänen toinen äidinkieltensä (Oittinen 1997: 34). Myös Lewis Carroll oli englantilainen, ja näistä syistä olisikin hyvin epätodennäköistä, että Martin olisi päätenyt kääntämään Carrollin teoksen amerikkalaisen kielimuodon kautta. Myös Kunnas ja Manner ovat kääntäneet *Turtlen* *merikilpikonaksi*. Kunnaksen ja Mannerin kohdalla käännösnimi on todennäköisesti paitsi tietoisien tarkka semanttinen suomennos myös Anni Swanin käännöstyöstä mallin ottamista, sillä Kunnaksen ja Mannerin suomennokseen on omaksuttu paljon nimistöä sitä edeltäneestä ensimmäisestä *Alice*-suomennoksesta.

Anni Swanin suomennoksessa *Turtle* on käännetty *merikilpiöksi*. Näin Swanin nimivariantti ei ole täysin suora käännös *turtle*-appellatiivista, vaan kääntäjä on hieman muokannut *merikilpikonna*-appellatiivia nimeä kääntäessään. Tämä on poikkeavaa, sillä käytännössä kaiken tämän kaltaisen eläinnimistön Swan on tuottanut käyttämällä appellatiiveja ilman muokkauksia tai lisäyksiä (esim. *kissa*, *kaalimato*, *sisilisko*). *Turtlea* kääntäessään Swan on kuitenkin ottanut osan brittienglantikäännöksestä *merikilpikonna* ja *-iö*-johtimella muokannut sen muistuttamaan suomalaista sukunimeä. Suomen kielelle on ominaista muodostaa johtimen avulla kantasanoista sukunimiä, ja kaikista suomalaisista sukunimistä 40 prosenttia on tällaisia johtimellisia nimiä. Jopa 62

prosentilla suomalaisista nimenkantajista on jokin johtimellinen sukunimi. Yleisiä sukunimijohtimia ovat esimerkiksi *-la/-lä*, *-nen*, *-mo/-mö* ja Swanin käyttämä *-io/-iö*. (Ainiala ym. 2008: 246–247.) On mielenkiintoista, että Swan on tehnyt tällaisen poikkeuksen nimistöönsä, joka muuten on varsin suoraviivaista ja pelkistettyä. Omaa linjaansa Swan noudattaa kuitenkin siinä, että vaikka *-iö*-loppuinen nimi *merikilpiö* selvästi muistuttaa suomalaista sukunimeä, on nimi kirjoitettu pienellä alkukirjaimella kuten Swanin muukin keinotekoinen yksiosainen eläinnimistö. Swanin nimikäännös *merikilpiö* on huomiota herättävä myös siksi, että alkukielisen *Turtle*-nimen deskriptiivinen funktio saa Swanin tekstissä täydennyksekseen lokalisoivan sävyn, kun suomalaista sukunimeä muistuttava käännösnimi sijoittaa hahmon suomalaiseen yhteiskuntaan.

Nevanlinnan *Turtle*-nimisuomennos poikkeaa muiden suomentajien käänösvarianteista, sillä Nevanlinna on kääntänyt nimen amerikkalaisen merkityksen kautta *Kilpikonnaksi*. Sillä, hyödyntääkö yksilö omassa kielenkäytössään englannin kielen kahdesta päämuodosta britti- vai amerikanenglantia, voi olla tekemistä esimerkiksi kielenkäyttäjän iän ja sukupuolen kanssa. Jyväskylän yliopistossa vuonna 2009 toteutetussa kyselytutkimuksessa on selvitetty englannin kielen käyttöä Suomessa, ja tutkimuksesta selviää muun muassa, että miehet pitävät amerikanenglantia keskimäärin miellyttävämpänä kuin muita englannin muotoja (brittiläinen, suomalainen, irlantilainen ym.). Naiset puolestaan suosivat brittienglantia selvästi eniten. (Leppänen, Pitkänen-Huhta, Nikula, Kytölä, Törmäkangas, Nissinen, Kääntä, Virkkula, Laitinen, Pahta, Koskela, Lähdesmäki & Jousmäki 2009: 56.) On mahdollista, että Tuomas Nevanlinna on kääntänyt *Turtlen* *Kilpikonnaksi* siitä yksikertaisesta syystä, että on halunnut lyhentää aiempien suomennosten *[m]erikilpikonna*-variantit tiiviimpään muotoon. Englannin kieltä koskevan tutkimuksen valossa on kuitenkin mahdollista pohtia, että nimivalinnan taustalla saattaa olla myös se tekijä, että Nevanlinna mieskääntäjänä hahmottaa englannin kielen mieluiten amerikkalaisen kielimuodon kautta.

Turtle-nimisen hahmon lempinimen *Tortoise* kääntämisessä näkyy korvaamisen käänösstrategia muita keinotekoisia nimiä enemmän. Ainoastaan Anni Swan on kääntänyt nimen suoraan *kilpikonnaksi*, joka on englannin kielen *tortoise*-appellatiivin korrekti käänös (MPE). Swanin nimikäännöksestä on kuitenkin kadonnut alkukielisen nimen humoristinen funktio. Sanatarkasti käännetty nimi *kilpikonna* on enää ainoastaan deskriptiivinen kuvaten alkukielistä *Tortoise*-nimeä kapea-alaisemmin vain eläinlajia,

jota nimenkantaja edustaa. Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa *Tortoisesta* on tullut *Konna*, ja nimeä voi pitää eräänlaisena osakäännöksenä. Suorasta *kilpikonna*-käännöksestä on poimittu käyttöön vain nimenosa *konna*, jota voidaan tässä yhteydessä pitää yhdyssanan perusosana, vaikka *kilpikonna* ei todellisuudessa *konna* olekaan.¹⁰ Osakäännöksen lisäksi kuitenkin myös korvaaminen voidaan tulkita *Konna*-nimen käännösstrategiaksi. Tämä johtuu *konna*-appellatiivin homonymiasta: *konna* viittaa paitsi tietynlaiseen sammakkoon myös ihmiseen, joka käyttäytyy rikollisesti tai muuten ikävästi (PS). *Tortoiseksi* kutsuttu hahmo esiintyy Carrollin teoksessa, kun eräs toinen hahmo muistelee kouluaikaista opettajaansa. Kunnaksen sekä Mannerin *Konna*-käännös antaa lukijan ymmärtää, että opettaja ei ollut kovinkaan miellyttävä henkilö, koska oppilaat ovat päättäneet kutsua häntä *Konnaksi*. Oittisen esittämän teorian mukaan Carrollkin olisi *Tortoise*-nimeä keksiessään mahdollisesti leikitellyt englannin kielen sanoilla *tortuous* ja *torture*, jotka tarkoittavat 'kieroa ja juonikasta' sekä 'kidutusta' (Oittinen 1997: 80). On siis mahdollista, että Kunnaksen ja Mannerin nimisuomennoksessa on semanttisesta hämäryydestä huolimatta taustalla sama ajatus kuin Carrollin alkukielisessä nimessä. Funktiokin on tässä käännösniemessä säilynyt Swanin *kilpikonnaa* enemmän alkukielisen kaltaisena, sillä Kunnaksen ja Mannerin *Konna*-leikittelystä on löydettävissä deskriptiivisen lisäksi myös humoristisia piirteitä.

Myös Alice Martinin käännös *Pulpetti* on tuotu suomennosteokseen korvaamalla alkukielinen nimi *Tortoise*. Käännös on mielenkiintoinen, sillä vastoin odotuksia nimi ei viittaa suomen kielen appellatiiviin *pulpetti*. *Pulpetti* on pöytä, joita on erityisesti kouluissa oppilaiden työpöytinä (PS), ja olisi kiistatta loogista, että opettajan *Pulpetti*-lempinimi tulisi juurikin tästä koulumaailmaan liittyvästä sanasta. Martinin käännösteoksesta kuitenkin selviää, että näin ei ole. Kun muut kysyvät tarinankertojalta, miksi hänen opettajaansa kutsuttiin *Pulpetiksi*, kertoja vastaa heille: ”Koska hän pulpetti meitä.” Mielenkiintoiseksi käännöksen tekee se, että suomen kielestä ei löydy Martinin käyttämää *pulpettaa*-verbiä. Suomen kielen perussanakirja (2004) ei sitä tunne, eikä verbille myöskään löydy minkäänlaisia hakutuloksia Google-hakukoneesta. Sepitettyjen ilmaisujen käyttö ei ole Martinin käännöstyölle ominaista, ja siksi *Pulpetti*-nimi poikkeaa Martinin muusta nimistöä. Nimen sävy jää myöskin hämäräksi, koska nimen sepitetty etymologia ei anna siitä viitteitä, toisin kuin esimerkiksi Kunnaksen ja Mannerin *Konna*-suomennoksessa, jossa nimen negatiivinen sävy on helposti pääteltävissä. Nimen funktio

¹⁰ Konnat ovat sammakoita, joilla on känsäinen iho ja jotka ovat toisinaan myrkyllisiä. Esim. rupikonna. (PS).

on omalla tavallaan deskriptiivinen, sillä nimenkantajaa kutsutaan *Pulpetiksi* koska hän ”pulpettaa”. Oletettavasti sanaleikillä on kuitenkin tavoiteltu nimeen myös humoristista funktiota, joskin nimen huumori jää lukijalle hieman epäselväksi merkitysten hämäryyden vuoksi.

Tuomas Nevanlinnan *Tortoise*-käännös on semantiikaltaan Martinia läpinäkyvämpi. Nevanlinnan tekstissä nimi on käänntynyt translatiivimuotoon *Kupeksi*, ja opettajan lempinimi selitetään tarinassa sillä, että ”se aina kupeksi”. Nevanlinna on päätenyt kääntämään *Tortoisen* korvaamalla sen täysin toisella ilmauksella, jolla on eri semanttinen merkitys kuin alkukielisellä nimellä. Suomen kirjakiielestä ei verbiä *kupeksia* löydy, mutta puhekielessä sanalla ilmaistaan ’viivyttelystä’ (PS, Wiktionary 2014). Kun opettajasta kerrotaan, että ”me kutsuttiin sitä *Kupeksi*, koska se aina kupeksi”, voidaan päätellä, että opettaja on saanut lempinimensä tavastaan viivytellä. Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa opettajasta on tehty ilkeältä kuulostava hahmo (*Konna*), mutta Nevalinnan käännöstekstissä hahmo puolestaan on enemmänkin hidas ja saamaton kupeksija. Funktio on Nevanlinnalla säilynyt alkukielisen nimen tapaan ensisijaisesti humoristisena, koska nimeen liittyy selvä sanaleikki. Martinin käännös on semantiikaltaan läpinäkymätön, joten sen sävyä ei voida samalla tavoin päätellä. On kuitenkin huomionarvoista, että peräti kolme neljästä suomentajasta on valinnut *Tortoise*-nimen käännösstrategiaksi korvaamisen, kun muun vastaavanlaisen nimistön kohdalla korvaamista tapahtunut huomattavasti vähemmän.

5.3.2 Eläinlajin nimen ja jonkin lisämääreen muodostamat nimet

Suoraan eläinlajin appellatiivisesta nimestä muodostettujen *proprien* lisäksi Carrollin nimistössä on runsaasti eläinlajin nimen ja jonkin lisämääreen muodostamia keinotekoisia yhdysnimiä. Tällaisia nimiä ovat esimerkiksi *White Rabbit*, *Old Crab*, *Young Crab* ja *Mock Turtle*, joissa hahmon edustaman eläinlajin nimeen on yhdistetty hahmoa kuvaava adjektiiviattribuutti. Suorat suomennokset appellatiiveille *white rabbit*, *old crab*, *young crab* ja *mock turtle* ovat ’valkoinen/valkea kani[ini]’, ’vanha taskurapu’, ’nuori taskurapu’ ja ’valekilpikonna’ (MPE). Carrollin nimen *White Rabbit* on jokainen suomentaja päätenyt kääntämään suoran käännöksen kautta: Swanin käännösvariantti on *valkoinen kani*, Kunnaksen ja Mannerin *valkoinen Kani*, Martinin *valkoinen kani* ja Nevalinnan *Valkea kani*. Kääntäjien nimivalinnat edustavat kullekin ominaista kirjoitusasua, sillä Swanille ja Martinille ominaisia ovat keinotekoisien nimien

pienet alkukirjaimet, Kunnakselle ja Mannerille sekä Nevalinnalle puolestaan isot. Huomionarvoista kuitenkin on, että Kunnaksen ja Mannerin nimisuomennoksessa vain nimen perusosan asemassa oleva *Kani* on kirjoitettu isolla alkukirjaimella ja määriteasemassa esiintyvä adjektiivi *valkoinen* on puolestaan kirjoitettu pienellä alkukirjaimella. Tämä osoittaa, että vaikka Carroll on hyvin todennäköisesti tarkoittanut hahmon nimeksi koko sanaliiton *White Rabbit*, eivät Kunnas ja Manner oikeastaan näe adjektiivia *valkoinen* osana nimeä vaan vain hahmoa määrittelevänä irrallisena adjektiivina.

Nimien *Old Crab* ja *Young Crab* suomennoksissa esiintyy *White Rabbitia* enemmän variaatiota suomentajien kesken. Anni Swanin käännökseen nimet ovat muokkautuneet *vanhaksi äyriäiseksi* ja *pikku äyriäiseksi*. Nimien käännösstrategiana voidaan pitää pääosin kääntämistä. Appellatiivin *crab* suora suomennos *taskurapu* on semanttisesti hyvin lähellä Swanin käyttämää nimitystä *äyriäinen*, sillä taskuravut ovat eläimiä, jotka kuuluvat äyriäisten alajaksoon (PS). Sanakirja-artikkelia *crab* ei löydy 1900-luvun alun hakuteoksesta, joten ei ole varmaa tietoa siitä, mikä Swanin aikalaiskäsitys sanan *crab* käännöksestä on ollut (Dufva 1903). On siis mahdollista, että sata vuotta sitten *crabin* on ajateltu kääntyvän *äyriäiseksi*. Toisen hahmon nimeen sisältyvän adjektiivisen ilmauksen *Old Swan* kuitenkin on kääntänyt nykykäsitteen mukaan sanatarkasti *vanhaksi* (MPE). Nimen *vanha äyriäinen* voidaan tulkita olevan kääntämisstrategialtaan käännös nimestä *Old Crab*. Swanin nimeä *pikku äyriäinen* voidaan myös pitää ensisijaisesti käännöksenä, sillä Carrollin nimen *Young Crabin* määrittelevän osan *Young* voi tulkita semantiikaltaan vastaavan Swanin *pikkua*. Englannin kielen sana *young* kääntyy suomeksi sanatarkasti *nuoreksi*, mutta suomen kielen sanalla *pikku* viitataan hyvin yleisesti nimenomaan nuoreen henkilöön (esim. *pikku tyttö*). (MPE; PS.) Swanin käännöstyylille onkin tyypillistä, että käännösnimien ja alkukielisten nimien välillä on lieviä semanttisia eroja, ja nimien merkitykset poikkeavat hieman toisistaan olematta kuitenkaan täysin erilaisia.

Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa *Old Crabista* ja *Young Crabista* on tullut *vanha Taskurapu* ja *rapulapsi*. Käännösnimen *vanha Taskurapu* muoto noudattaa samaa logiikkaa kuin Kunnaksen ja Mannerin nimen *valkoinen Kani*, eli nimi on käännetty semanttisesti sanatarkasti kääntämisen käännösstrategiaa käyttäen ja vain nimen perusosan asemassa oleva *Taskurapu* on kirjoitettu isolla alkukirjaimella. Määriteasemassa esiintyvä adjektiivi *vanha* on puolestaan kirjoitettu pienellä alkukirjaimella, ja tämä tukee ajatusta siitä, että Kunnaksen ja Mannerin keinotekoisessa

nimistöissä esiintyvät adjektiivit ovat enemmänkin hahmoa määritteleviä attribuutteja kuin hahmon nimen osia. Nimen *rapulapsi* käännösstrategiaksi voi tulkita kääntämisen, mutta käännös on semanttisesti hieman *vanhaa Taskurapua* väljempi. Alkukielisen nimen *Young Crab* tarkka appellatiivinen suomennos on *nuori taskurapu* (MPE), ja nimi *rapulapsi* vastaa semantiikaltaan suomennosta melko hyvin. Suomen kielen adjektiivia *nuori* käytetään, kun viitataan henkilöön, 'jolla on vähän ikää ja joka on elänyt vasta vähän aikaa', ja suomen kielen appellatiivi *lapsi* puolestaan viittaa 'alaikäiseen henkilöön' (PS). Englannin kielen appellatiivi *crab* kääntyy suomeksi sanatarkasti *taskuravuksi* (MPE). Taskuravut kuuluvat rapujen heimoon, ja rapu on taskuravun hyperonyymi. Kunnaksen ja Mannerin nimisuomennoksessa on siis käytetty yläkäsitettä *rapu* alkuperäisen alakäsitteen *taskurapu* sijaan. (PS.) Onkin perusteltua todeta, että nimikäännös *rapulapsi* on semanttisesti väljä mutta kuitenkin melko tarkka käännös nimestä *Young Crab* ja että käännösstrategiana tämänkin nimen kohdalla on nimenomaan käännös. Epätyypillistä Kunnaksen ja Mannerin tyyliin on nimen kirjoittaminen pienellä alkukirjaimella, sillä valtaosassa keinotekoisista eläinnimistöistä suomentajat ovat käyttäneet isoja alkukirjaimia.

Alice Martin on kääntänyt *Old Crabin* ja *Young Crabin* vanhaksi *erakkoravuksi* ja *rapuneidoksi*. Kunnaksen ja Mannerin tavoin Martin on päätenyt kääntämään näistä nimistä sanatarkasti vain *Old Crab* -nimen määriteosana olevan adjektiivin [*o*]ld eli *vanha*. *Old Crab* -nimen perusosana toimivan *Crabin* Martin on kääntänyt *erakkoravuksi*, mikä on mielenkiintoista, sillä Martinin tyyliin yleensä on ominaista kääntää tällaiset appellatiivisiin lajinnimiin perustuvat keinotekoiset nimet varsin sanatarkasti. Englannin kielen appellatiivi *crab* kääntyy suomeksi *taskuravuksi*, ja Martinin käännösnimen *erakkoravun* korrekti englanninkielinen vastine puolestaan olisi *hermit crab* (MPE). Martin on siis tyyliinsä vastaisesti valinnut käännösnimen muulla tavoin kuin sanatarkasti kääntämällä. Appellatiivit *taskurapu* ja *erakkorapu* ovat kuitenkin semanttisesti melko lähellä toisiaan, ja Martinin nimeä *vanha erakkorapu* voidaan siksi pitää vähintäänkin osakäännöksenä. Myös nimi *rapuneito* vastaa väljästi semantiikaltaan alkukielistä nimeä *Young Crab*, ja nimi onkin hyvin samankaltainen kuin edellä esitelty Kunnaksen ja Mannerin käännösvariantti *rapulapsi*. Kunnaksella ja Mannerilla appellatiiviin *rapu* yhdistyi lisämääre *lapsi*, Martin puolestaan määrittää hahmon sanalla *neito*. Suomen kielen appellatiivi *neito* tarkoittaa 'nuorta naimatonta naista, tyttöä, neitosta, neitsyttä, impeä' (PS). Kuten alkukielisellä nimellä *Young Crab* ja Kunnaksen sekä Mannerin käännösnimellä *rapulapsi* myös Martinin *rapuneidolla* viitataan selvästi nuoreen

henkilöön. Martin kuitenkin edellisistä poiketen ottaa kantaa nimenkantajan sukupuoleen: nimi on siis enemmänkin osakäännös kuin käännös, sillä alkukielisessä nimessä hahmon sukupuoli ei nouse esiin. Carrollin tekstissä kuitenkin mainitaan *Young Crab* -hahmon olevan *Old Crabiksi* nimetyn hahmon tytär, joten vaikka Martinin nimikäännös ei suoraan perustu Carrollin alkukieliseen nimeen, on sen lähtökohta alkuperäistekstissä.

Nevalinnan suomennoksessa *Old Crab* ja *Young Crab* ovat kääntyneet *vanhaksi Taskuravuksi* ja *tyttäreksi*. *Old Crab* on käännetty täysin samaan muotoon kuin Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa, ja nimikäännös noudattaa suoran kääntämisen käännösstrategiaa. Erona Kunnaksen ja Mannerin suomennostyöhön kuitenkin on, että nimen kirjoitusasu ei ole samalla tavalla johdonmukainen. Kunnaksella ja Mannerilla nimet *valkoinen Kani* ja *vanha Taskurapu* on kirjoitettu samalla tavalla, eli nimien perusosina toimivat *Kani* ja *Taskurapu* on kirjoitettu isolla alkukirjaimella. Nevalinna on kääntänyt nämä nimet kirjoitusasuihin *Valkea kani* ja *vanha Taskurapu*; vaikka molemmat nimet rakentuvat eläinlajin nimestä ja sitä määrittävästä adjektiiviattribuutista, on kirjoitusasu nimissä erilainen. Toisessa nimessä iso alkukirjain on attribuutissa, toisessa taas perusosassa. Nevalinnan tyylille ominaisesti näissä keinotekoisissa nimissä esiintyy isoja alkukirjaimia, mutta tapa isojen alkukirjainten käyttämiseen ei näyttäisi olevan yhtä johdonmukainen kuin esimerkiksi Kunnaksella ja Mannerilla. Nimen *Young Crab* Nevalinna on kääntänyt *tyttäreksi*, ja tämä suomennos on semanttisesti hyvin lähellä Martinin *rapuneittoa*. Kuten edellä on esitetty, suomen appellatiivi *neito* tarkoittaa 'nuorta naimatonta naista, tyttöä'. Appellatiivi *tytär* puolestaan tarkoittaa 'naispuolista henkilöä suhteessa vanhempinsa' ja 'tyttöä'. (PS.) Martinin tavoin myös Nevalinna siis tuo nimen semanttiseen sisältöön mukaan nimenkantajan sukupuolen, joka alkukielisen nimen merkityksestä puuttuu. Nevalinna on ainoana suomentajana jättänyt nimestä kokonaan pois eläinlajiin viittaavan osan (vrt. *pikku äyriäinen*, *rapulapsi*, *rapuneito*), ja nimi rakentuukin vain tämän sukupuoleen ja sukulaisuhteeseen viittaavan appellatiivin ympärille. Carrollin tekstin perusteella tiedetään, että hahmo *Young Crab* on naispuolinen, mutta Carrollin alkukielisestä nimestä sukupuoli ei kuitenkaan ilmene. On mahdollista tulkita, että käännösnimi *tytär* on tuotu suomennostekstiin korvaamalla eikä kääntämällä, sillä alkukielisen nimen merkityksistä vain vähän on siirtynyt tähän käännösvarianttiin.

Mock Turtlen nimikäännökset ovat keskenään varsin samankaltaisia, sillä Swan, Kunnas ja Manner sekä Martin ovat kääntäneet nimen [*v*]alekilpikonnaksi. Swanin ja Martinin

teksteissä nimi esiintyy pienellä alkukirjaimella, Kunnaksen ja Mannerin puolestaan isolla. Koska englannin appellatiivin *mock turtle* suomenkielinen vastine on *valekilpikonna*, on näiden kolmen nimisuomennoksen kohdalla kyse suorasta käännöksestä käännösstrategiana ja käännösnimien funktio on alkukielisen nimen tavoin deskriptiivinen. Myös nimien alkukirjaimet noudattavat kullekin suomentajalle tyypillistä toimintatapaa. Ainoastaan Nevalinnan käännösvariantti poikkeaa tästä yhdenmukaisesta linjasta, sillä vuoden 2000 suomennoksessa *Mock Turtle* on kääntynyt *Vilpikonaksi*. Nevalinna on ottanut suoraan *kilpikonna*-sanasta käyttöön vain osan *konna*, ja kuten olen aiemmin *Tortoise*-nimen käännösten kohdalla todennut, *kilpikonna*-appellatiivista tehtyä lyhennettä *konna* voi pitää eräänlaisena osakäännöksenä. *Konnaa* voidaan nähdäkseni tässä yhteydessä pitää yhdyssanan perusosana, vaikka *kilpikonna* ei konniin kuuluva eläinlaji olekaan, ja Nevalinna on ottanut osittain käyttöön alkukielisessä nimessä esiintyvän eläinlajin nimen. Myös alkukielisen kaltaisen adjektiiviattribuutin Nevalinna on tuonut käännösniimeensä, mutta on muotoillut tämän osan nimestä paitsi osin kääntämällä myös osin korvaamalla. Nimen määriteosa *Vilpi-* on todennäköisesti johdettu suomen kielen sanasta *vilppi*, joka tarkoittaa 'epärehellistä keinoa, harhautusta ja petosta' (PS). Tästä voidaan päätellä, että Nevalinnan käyttämä määriteosa *Vilpi-* on semanttisesti lähellä *mockin* suomenkielistä vastinetta *vale-*. Nevalinnan on siis kääntänyt nimen semanttisesti melko suoraan, mutta korvannut kuitenkin oikeakielisen kirjoitusasun omalla versiollaan. Käännösnimi *Vilpikonna* onkin humoristinen sanaleikki, sillä sen merkitys muistuttaa laajalti alkukielisen *Mock Turtlen* merkitystä, mutta kirjoitusasultaan se näyttää suomen kielen appellatiivilta *kilpikonna* eroten siitä vain alkukirjaimeltaan. Nevalinnan käännösniimen funktio on paitsi humoristinen myös deskriptiivinen, sillä se kieltämättä luo mielikuvan nimenkantajasta, joka on lajiltaan *kilpikonna*.

Carrollin nimistössä on myös keinotekoisia yhdysnimiä, joissa eläinlajin nimeen yhdistyy jokin englannin kielen propri. Näitä nimiä ovat *Cheshire Cat*, *Cheshire Puss*, *March Hare* ja *Bill, the Lizard*. Nimissä *Cheshire Cat* ja *Cheshire Puss* perusosiin *Cat* ja *Puss* liittyy määrittävänä tekijänä erisnimi *Cheshire*. *Cheshire* on nimi, jolla viitataan Luoteis-Englannissa sijaitsevaan Chesterin kaupungin ympärille levittäytyvään kreivikuntaan (Encyclopædia Britannica 2018C). Appellatiivisiltä merkityksiltään *Cheshire Cat* ja *Cheshire Puss* olisivat näin suomeksi *Cheshiren kissa* ja *Cheshiren kisu* (MPE). Cheshiren kreivikunnalla ei kuitenkaan todellisuudessa liene suoraa yhteyttä Carrollin nimiin *Cheshire Cat* ja *Cheshire Puss*, vaan nimet hyvin todennäköisesti juontavat

juurensa englannin kielen vanhasta sanonnasta ”grin like a Cheshire cat” (suom. ”virnuilla kuin Cheshiren kissa”¹¹). Sanonta on Carrollin tekstiä vanhempaa alkuperää, eikä sen todellista merkitystä ole pystytty selvittämään. (Encyclopædia Britannica 2018D.) Carroll itse oli kuitenkin kotoisin Cheshiresta, joten nimien taustalla voisi teoriassa olla myös yhteys kirjailijan omaan synnyinpaikkaan (Cohen 1995: 3). Tämä kuitenkin vaikuttaa toissijaiselta motiivilta sanontaan verrattuna. Englannin verbi *grin* kääntyy suomeksi verbeiksi *virnistää* ja *virnuilla* (MPE), ja *Alice*-tarinan *Cheshire Cat* -hahmolle on tyypillistä nimenomaan alinomainen virnuilu sekä se, että hahmosta ilmestyy usein näkyviin ensimmäisenä sen leveä virne. Carroll on siis mitä ilmeisimmin nimennyt virnuilevan hahmonsa äidinkielessään kulkeutuvan vanhan virnuiluun liittyvän sanonnan mukaan. Tämä nimeämisperuste näkyy myös hahmon nimien suomennoksissa. Nimen funktio on tulkittavissa deskriptiiviseksi, sillä nimenkantaja tosiaan on virnuileva kissa. Koska nimen taustat sitovat nimen hyvin vahvasti Englantiin, englantilaiseen kansanperinteeseen ja jopa Cheshiren kreivikuntaan, on nimellä kuitenkin myös lokalisoiva ja assosiativinen funktio. Sananlaskusta syntynyt nimi on myös kielellä leikittelevä eli humoristinen.

Anni Swanin käännöksessä nimet *Cheshire Cat* ja *Cheshire Puss* ovat kääntyneet *irvi-kissaksi* ja *irvi-mirriksi*. Suomen kielen verbi *irvistellä* on synonyyminen verbin *virnuilla* kanssa, joten Swanin nimisuomennoksissa näkyy tietämys siitä, miksi Carroll on nimennyt virnistelevän hahmonsa *Cheshire Catiksi* ja *Cheshire Pussiksi* (PS). Swanilla nimen funktio on kuitenkin Carrolliin verrattuna yksipuolisempi ja vain deskriptiivinen. Käännösstrategiana Swan on käyttänyt osittain käännöstä ja osittain korvaamista, sillä käännösnimissä esiintyy suorina käännöksinä alkukielisistä nimistä vain perusosat *kissa* ja *mirri*. *Mirri* on hellittelynimitys kissalle, joten voidaan ajatella, että se on merkitykseltään ja sävyltään hyvin yhdenmukainen *kisun* kanssa, ja siksi tulkittavissa suoraksi käännökseksi *Pussista* (mts. 219). Swan on kääntänyt suoraan suomen kielelle nimien perusosat *Cat* ja *Puss*, mutta kuitenkin korvannut propriisen ja genetiivisen määriteosan *Cheshire* hahmoa paremmin kuvailevalla määritteellä *irvi-*. Käännösnumen taustalla on siis oletettavasti tietämys siitä, miksi hahmo on alun perin nimetty *Cheshire Catiksi*, ja tätä tietämystä on käytetty nimen suomenkielistä vastinetta luodessa. Swanin nimet *irvi-kissa* ja *irvi-mirri* ovat kirjoitusasultaan nykykäytännön vastaisia, sillä suomen kielessä yhdysmerkkiä ei tule käyttää tavallisissa perusosan ja määriteosan

¹¹ Tekijän oma vapaa suomennos.

muodostamissa yhdyssanoissa, joiden osien väliin ei jää samaa vokaalia tai joissa ei osina esiinny numeroita tai erisnimiä. Swanin käännös kuitenkin on vuodelta 1906, ja tuolloin käytössä on vielä pääasiassa kirjoitusohjeena ollut E. N. Setälän *Suomen kielioppi* vuodelta 1898. Setälän mukaan yhdysmerkkiä on tullut käyttää nykysääntöjen lisäksi myös ”yhdistettyjen sanojen yhdysosien välillä selvyuden vuoksi”, eli esimerkiksi silloin, kun yhdyssana on harvinainen tai satunnainen. (Kolehmainen 2010.) Swan onkin todennäköisesti ajatellut yhdysnimien *irvi-kissa* ja *irvi-mirri* olevan siinä määrin erikoisia, että osat on ollut parasta erottaa toisistaan yhdysmerkillä. Sama kirjoitusasu toistuu Swanilla muissakin keinotekoisissa yhdysnimissä (esim. *sammakko-lakeija*, *höperö-jänis*), joihin palaan hieman edempänä.

Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa *Cheshire Cat* ja *Cheshire Puss* ovat saaneet täysin toisenlaisen käännöksen, sillä molemmat nimet on suomennettu *Mörökölliiksi*. Suomennosratkaisu on siitä erikoinen, että nimi ei ole sen enempää käännös alkukielisestä nimestä kuin nimeä kantavaa hahmoa kuvaavakaan. Suomen appellatiivi *mörökölli* tarkoittaa ’juroa ihmistä’ ja ’murjottajaa’, eikä Carrollin kissahahmo ole kumpaakaan (PS). Hahmo irvistelee ja kiusoittelee, mutta juro tai pahantuulinen se ei ole. Nimikäännös on näin luotu korvaamalla alkukielinen nimi täysin muulla nimellä. Tätä käännösstrategiaa on tavattu aiemminkin Kunnaksen ja Mannerin nimikäännöksissä, mutta sitä on esiintynyt enimmäkseen realististen mutta epäautenttisten nimien suomennoksissa (ks. luku 5.2). Keinotekoisien nimien kääntämisessä korvaamisstrategia on suomentajilla harvinainen, eikä sitä esiinny yhtä puhtaana muussa Kunnaksen ja Mannerin keinotekoisessa nimistössä. *Mörökölli*-nimen nimeämisperusteena voisi olla esimerkiksi suomentajien tavoite tehdä Alicen tarinasta mahdollisimman viihdyttävä ja hauska nimenomaan lapsiyleisölle; kääntäjät ovat saattaneet yksikertaisesti pitää *Mörökölli*-nimeä lapsia huvittavana vaihtoehtona (Oittinen 1997: 61–72). Nimenosa *kölli* kyllä muistuttaa ’uroskissaa’ merkitsevää appellatiivia *kolli*, joten voi myös ajatella, että nimessä on sanaleikki, jolla on haluttu viihdyttää lukijaa (PS). *Mörökölli*-nimen funktio siis on olemassa olevien tietojen perusteella ensisijaisesti humoristinen. Toisaalta nimen funktio on tulkittavissa myös affektiiviseksi, sillä appellatiivilla *mörökölli* on tummia merkityssävyjä (mt.), jotka vaikuttavan lukijan kokemukseen *Mörökölli*-hahmosta.

Alice Martinin suomennoksessa *Cheshire Catin* ja *Cheshire Pussin* nimeäminen mukailee Swanin nimistöä, ja Martin onkin kääntänyt molemmat nimet *irvikissaksi*. Ratkaisu on siitä epätavallinen, että useimmiten Martin on keinotekoisia nimiä kääntäessään pyrkinyt

mahdollisimman tarkkaan semanttiseen vastaavuuteen alkukielisen nimen ja suomennosvastineen välillä ja pääasiassa kääntänyt Carrollin keinotekoiset nimet appellatiivisten vastineidensa kautta suoraan suomeksi (esim. *Turtle* → *merikilpikonna*). *Cheshire Catin* käännöksen Martin on kuitenkin lainannut Swanilta, mikä saattaa selittyä sillä, että suomalaisessa kulttuurissa kyseisen kissahahmon nimi *irvikissa* on ollut vuoteen 1995 mennessä jo melko vakiintunut.

Hahmon *irvikissa*-nimen vakiintumisesta kielii esimerkiksi se, että vuonna 2008 tehdyssä haastattelussa toimittaja kysyy suomentaja Tuomas Nevanlinnalta, ”miksi *irvikissa* on yhdessä käännöksessä *Hangon kissa*?” Toimittaja ei siis ilmeisesti tiedä, että hahmo on nimetty aiemmin myös *Mörökölliksi*, vaan ajattelee hahmon nimen suomenkielisen nimen aina olleen *irvikissa*. Nevanlinnan suomennoksessa nimet *Cheshire Cat* ja *Cheshire Puss* ovat molemmat saaneet käännösvastineekseen *Hangon kisun*, ja kääntäjä itse kertoo, että tämä nimikäännös viittaa nimeen *Hangon Keksi*. (Yleisradio 4.8.2008.) *Hangon Keksiin Hangon kisu* -niminen hahmo linkittyy sanonnaksi vakiintuneen mainoslauseen ”hymyilee kuin Hangon Keksi” kautta. Hangon Keksi on keksitehdas, joka käytti 1910-luvulta lähtien tuotteissaan ja mainoksissaan kuvituksena leveästi hymyilevää pyöreänaamaista kuu-ukkoa, ja noista hymyilevistä kasvoista tuli Hangon Kekseille eräänlainen tavaramerkki ja mainoslauseesta vakiintunut sanonta suomen kieleen. (Siukosaari 2008.) Nevalinnan nimi *Hangon kisu* on semanttiselta taustaltaan hyvin samankaltainen *irvi-kissan* ja *irvikissan* kanssa, sillä nimi viittaa näiden kaltaisesti nimenkantajan tapaan virnistellä leveästi. Nevanlinnan käyttämän käännösstrategian voi edeltäjiensä tavoin tulkita osittain käännökseksi (*Puss, Cat* → *kisu*) ja osittain korvaamiseksi (*Cheshire* → *Hangon*). Nevalinnan käännös on kuitenkin selvästi lähimpänä suoraa käännöstä, sillä Nevanlinna on ainoa suomentaja, jonka käännösvastineessa näkyy alkukielisen nimen kaltainen paikkakuntaan viittaava propri. Nevalinnan nimikäännös on myös funktioidensa monipuolisuudessa lähimpänä alkukielistä nimeä, sillä nimi paitsi viittaa selvästi Suomeen ja Hankoon (lokalisoiva funktio) myös suomalaiseen kulttuuriin ja vanhaan suomalaiseen mainoslauseeseen (assosiatiivinen funktio). Nimellä on myös affektiivinen sävy, sillä nimeen on liitetty viittaus hymyilevään ja positiiviseen Hangon Keksiin, ja nimi saa myös humoristisia piirteitä tästä leikittelevästä intertekstuaalisesta viittauksestaan.

Carrollin nimessä *March Hare* perusosaan *Hare* liittyy proprinen määräiteosa *March*. Englannin kielen appellatiivi *hare* on suomeksi *jänis* ja propri *March* puolestaan kääntyy

maaliskuuksi (MPE). Englannin kielessä erisnimiksi eli proper nounceiksi luetaan suomen kielestä poikkeavasti muun muassa juhlapyhät, viikonpäivät ja kuukaudet, ja tästä syystä luokittelen nyt maaliskuuhun viittaavan nimenosan *March* propriiksi (K12 Readers 2014A). Nimen *Cheshire Cat* tavoin myös nimen *March Hare* alkuperä on mitä todennäköisimmin vanhassa englanninkielisessä sanonnassa. Muun muassa Oittinen on tulkinnut, että Carrollin vähäjärkisesti käyttäytyvä kanihahmo on nimetty sanonnan ”mad as a March hare” mukaan. (1997: 53.) Alun perin sanonnan on uskottu tulleen englannin kieleen siitä, että maaliskuussa kaniien parittelusesonki on ollut kiivaimmillaan ja eläinten käytös siksi suorastaan hullua. Tieteellisesti tarkasti juuri maaliskuuhun ajoittuva parittelu-aika on myöhemmin kumottu, mutta sanonta hullusti käyttäytyvistä maaliskuun jäniksistä on jäänyt elämään kieleen. (The Phrase Finder 2018.) Hahmo on luultavasti saanut nimensä kaniien maaliskuiseen hulluun käytökseen viittaavasta sanonnasta, ja Carrollin tarinassa kerrotaankin, että hahmo menetti järkensä juuri maaliskuussa. Nimi *March Hare* on funktioiltaan hyvin samanlainen kuin *Cheshire Cat*, sillä nimi on paitsi deskriptiivinen myös lokalisoiva ja humoristinen, koska tämänkin nimen taustat liittyvät sen englantilaiseen kansanperinteeseen ja vanhoilla sanonnoilla leikittelyyn. *March Hare* on funktioltaan kuitenkin lisäksi sosiaalinen, koska nimen taustalla vaikuttava vanha sanonta asettaa nimenkantajan mielisairaana ja jopa psykoottisen hahmon rooliin.

Nimen *March Hare* oletettavaa semanttista merkitystä mukaillen näyttäisivät syntyneen sekä Swanin että Kunnaksen ja Mannerin käännös-nimet *höperö-jänis/höperö jänis* (Swan) ja *Hassu Jänis* (Kunnas ja Manner). Käännösvariantteissa näkyy nimenosan *Hare* kääntäminen suoraan *jänikseksi* ja *Jänikseksi*, mutta Carrollin maininta maaliskuusta on muutettu läpinäkyvämmäksi ja korvattu hahmoa suuremmin kuvaavammilla adjektiivisilla määriteosilla *höperö* ja *Hassu*. Swanin käyttämä suomen kielen appellatiivi *höperö* tarkoittaa ’hassua, hölmöä, hullua’, joten osittain kääntämällä ja osittain korvaamalla *March Haresta* luotu nimikäännös *höperö-jänis/höperö jänis* on tarkasti järjetöntä hahmoa kuvaileva (PS). Nimen kirjoitusasu Swanilla esiintyy sekä yhdysnimeä *höperö-jänis* että erikseen kirjoitettua sanaliittoa *höperö jänis*. Yhdysnimi on kirjoitettu samaan tapaan nykykäytännön vastaisesti kuin aiemmin esittelemäni *irvikissa*, mutta kuten todettua, 1900-luvun alussa tällainen kirjoitusasu harvinaisilla yhdyssanoilla on ollut hyväksyttävä (Kolehmainen 2010). Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa esiintyvä käännösvariantti *Hassu Jänis* on luotu pitkälti samalla tavoin kääntämällä perusosa suoraan suomeksi ja korvaamalla määriteosa hahmoa kuvaavalla adjektiivisella ilmauksella. Appellatiivi *hassu* tarkoittaa ’hupsua, hölmöä, höperöä’, joten

käännösnimi *Hassu Jänis* on semanttisesti hyvin lähellä *höperö-jänistä* (PS). Nimien funktiot ovat molemmissa suomennosteksteissä ensisijaisesti deskriptiivisiä, mutta myös Carrollin affektiivinen funktio on näissä nimissä kuvailevien adjektiivimääreiden myötä säilynyt.

Martinin ja Nevalinnan suomennoksissa *March Hare* nimikäännökset ovat aiempia käännöksiä enemmän alkukielisen nimen sanatarkkoja vastineita, eivätkä nämä suomenkieliset nimet kontekstista irrotettuina kerro hahmon ominaispiirteistä samalla tavoin suoraan kuin *höperö-jänis* tai *Hassu Jänis*. Martin on kääntänyt nimen *maalijänikseksi*, ja käänносstrategiana on puhdas käänнос: sanakirjamaisen tarkasti englannin kielen appellatiivi *hare* on käännetty *jänikseksi* ja propri *March maaliskuun* lyhennelmäksi *maalis-* (MPE). Kuten muussakin Martinin nimistöissä, myös *maalijäniksessä* näkyy selvästi Martinin tavoite välittää alkutekstin sisällöt mahdollisimman huolellisesti ja päästä mahdollisimman lähelle Carrollin kieltä (Oittinen 1997: 38). On myös mahdollista, että suomalais-englantilaiselle Martinille sanonta ”as mad as a March hare” on tuttu, ja näin nimeen *maalijänis* sisältyisi enemmän alkuperäisen nimen semantiikkaa kuin mitä sanontaa kuulematon suomalaislukija ymmärtääkään. On mahdollista, että myös Carrollin affektiivinen funktio on Martinin käänносnimessä haluttu säilyttää, mutta se ei välttämättä suomalaiselle lukijalle välity. Nimi onkin tulkittavissa ensisijaisesti deskriptiiviseksi.

Nevalinnan käänнос *Maaniskuun rusakko* muistuttaa monin tavoin *maalijänistä*, mutta on merkityksiltään monivivahteisempi. Muut suomentajat ovat kääntäneet nimenosan *Hare* [*j*]änikseksi, mutta Nevalinnalle se on kääntynyt *rusakoksi*. Appellatiivi *rusakko* merkitsee ’metsäjänistä hiukan isompaa jänistä’, ja *rusakon* englanninkielinen vastine on *brown hare* (PS; MPE). Näiden tietojen valossa voidaan tulkita, että nimenosa *rusakko* on merkitykseltään siinä määrin lähellä alkukielistä *Harea*, että kyseessä on nimenosan suomentaminen kääntämisen käänносstrategialla. Nimenosa *Maaniskuun* kuitenkin on omanlaisensa osakäänнос. *Maaniskuu* muistuttaa kirjoitusasultaan paljon *Marchin* suoraa suomennosta *maaliskuuta* poiketen siitä vain yhden kirjaimen verran, mutta juuri tuo yksi kirjain muuttaa nimen merkitystä tehden siitä sanaleikin. Nevalinnan käyttämä etuliite [*m*]aanis- on todennäköisesti lähtöisin suomen kielen sanasta *mania*, sillä se viittaa eräänlaiseen vakavaan mielialahäiriöön, johon liittyy liiallista mielialan kohoamista ja toimeliaisuutta (PS). Sellaisenaan etuliite *maanis-* esiintyy esimerkiksi kaksisuuntaista mielialahäiriötä kuvaavassa vanhassa ilmauksessa *maanis-depressiivinen* (mts. 148).

Nimeen siis sisältyy sekä mukaelma alkukielisen nimen sanatarkasta käännöksestä *maaliskuu* että korvaamalla luotu sanamuoto, joka kuvastaa nimenkantajaa *höperö-jäniksen* ja *Hassun Jäniksen* tavoin. Nevalinnan *Maaniskuun rusakko* on paitsi lähes sanatarkka käännös myös semanttisesti oivaltava korvaamalla tehty suomennos *March Haresta*. Samanlaista sanaleikkittelyä Nevalinnan suomennoksessa esiintyy muuallakin, esimerkiksi aiemmin esiteltyssä nimessä *Vilpikonna*. *Maaniskuun rusakolla* on useita funktioita: humoristisuus, affektiivisuus ja deskriptiivisyys.

Nimistä *Cheshire Cat*, *Cheshire Puss* ja *March Hare* poiketen nimessä *Bill, the Lizard* proprinen osa ei ole määrittävänä osana vaan perusosana ja appellatiivinen eläinlajiin viittaavan nimenosa puolestaan tarkentavana määriteosana. Carrollin nimi *Bill, the Lizard* viittaa samaan tarkoitteeseen kuin jo aiemmin tässä tutkielmassa esitellyt realistinen mutta epäautenttinen nimi *Bill* ja keinotekoinen nimi *Lizard*. Swan, Martin ja Nevalinna ovat mukauttaneet englantilaisen miehennimen *Billin* suomenkieliseksi *Villeksi*, ja nimi *Ville* toistuu myös *Bill, the Lizardin* käännöksissä. Näiden suomentajien teksteissä nimi on kääntynyt muotoihin *Ville, sisilisko* (Swan), *sisilisko Ville* (Martin) ja *Ville-lisko* (Nevalinna). Keinotekoisien nimien *Lizard* kääntäjät ovat suomentaneet suoraan kääntämällä *sisiliskoksi* (Swan, Martin) ja *liskoksi* (Nevalinna). Kuten edempänä on todettu, Englannin kielen appellatiivin *lizard* suomenkielinen käännös on *sisilisko* tai *lisko*. Näin nimenosa *Billiä* määrittävä eläinlajin nimi *Lizard* esiintyy Swanin, Martinin ja Nevalinnan *Bill, the Lizard* -käännöksissä *Lizard*-nimen tavoin täysin suorana käännöksenä. (MPE.)

Kunnaksen ja Mannerin *Bill, the Lizard* -suomennos poikkeaa hieman muista, sillä nimeen on lisätty alkukielisestä tekstistä poiketen ylimääräinen määriteosa. Kuten muillakin kääntäjillä myös Kunnaksella ja Mannerilla käännösnimessä *Pilli, pikku lisko* toistuu nimistä *Bill* ja *Lizard* tutut käännökset, sillä *Bill* on tässä suomennostekstissä mukautettu äänteellisesti *Pilliksi* ja *Lizard* käännetty suoraan *sisiliskoksi*. Nimeä on kuitenkin täydennetty alkukielisestä tekstistä ja muista suomentajista poiketen lisämääreellä *pikku*. Suomen kielen adjektiivilla *pikku* viitataan ensisijaisesti johonkin pienikokoiseen, nuoreen tai vähäpätöiseen (PS). Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa nimen *Bill, the Lizard* suomennokseen siis liittyy viesti paitsi hahmon nimestä ja lajista myös koosta, iästä tai ehkä asemasta. Näillä suomentajilla pienet lisäykset tekstissä ovat kuitenkin yleisiä ja esiintyvät käännöstekstissä kautta linjan. Näitä kääntäjien omia lisäyksiä on perusteltu ensisijaisesti sillä, että tarinasta on haluttu tehdä

lapsilukijoille mahdollisimman hauska, selkeä ja luettava (Oittinen 1997: 62).

Muita Carrollin nimistössä esiintyviä eläinlajin nimen ja jonkin lisämääreen muodostamia keinotekoisia yhdysnimiä ovat *Fish-Footman*, *Frog-Footman* ja *W. RABBIT*. Nimet *Fish-Footman* ja *Frog-Footman* kääntyvät appellatiivimuotojensa *fish footman* ja *frog footman* kautta suomeksi *kalapalvelijaksi*, *-hovimestariksi* tai *-lakeijaksi* ja *sammakkopalvelijaksi*, *-hovimestariksi* tai *-lakeijaksi* (MPE). Funktio nimillä on deskriptiivisen lisäksi sosiaalinen, sillä nimistä käy ilmi nimenkantajien sosiaalinen asema palvelusväkenä. Nimet ovat myös fiktionaalistavia, koska tosielämässä on hyvin epätodennäköistä kohdata palvelijaa, joka olisi lajiltaan kala tai sammakko. Nämä nimet poikkeavat muusta Carrollin samantyylisestä nimistöstä siinä, että eläinlajin nimestä johdettu propri on nimen perusosan sijaan sen määriteosa (vrt. esim. *Cheshire Cat*, *Mock Turtle*, *White Rabbit*). Myös nimien kirjoitusasu poikkeaa muusta samankaltaisesta nimistöstä: nimet on kirjoitettu yhdysviivalla, kun taas muu eläinlajin nimen ja jonkin lisämääreen muodostamasta yhdysnimistöstä on kirjoitettu erikseen. Kumpikin kirjoitusasu on kuitenkin kieliopillisesti oikein, sillä englannin kielen yhdyssanasäännöt ovat suomea löyhemmät ja yhdyssanat voidaan kirjoittaa yhtä hyvin joko yhteen, yhdysviivalla tai erikseen (Biber et al. 2013: 91–92).

Nimen *Fish-Footman* ovat kaikki suomentajat kääntäneet yhdenmukaisesti *[k]alalakeijaksi* kääntäen nimen suoraan englannista suomeen. Swan, Kunnas ja Manner sekä Martin ovat kirjoittaneet nimen pienellä alkukirjaimella, Nevanlinna isolla. Mielenkiintoisesti nimi *Frog-Footman* on kääntynyt Swanilla, Kunnaksella ja Mannerilla sekä Martinilla *sammakko-lakeijaksi*. Nimen kirjoitusasu on kiinnostava, sillä muodoltaan identtisen *Fish-Footmanin* nämä suomentajat ovat kääntäneet yhteen kirjoitettuun muotoon *kalalakeija*. Molemmat nimet on käännetty suoraan englannista suomeen, mutta kirjoitusasut poikkeavat toisistaan. Kuten olen edellä nimien *irvi-kissa* ja *höperö-jänis* kohdalla todennut, yhdysviivallinen *sammakko-lakeija* on kirjoitusasultaan nykykäytännön vastainen. Mutta koska Anni Swanin käännös on vuodelta 1906, jolloin pääasiassa kirjoitusohjeena on ollut Setälän *Suomen kielioppi*, on oikeinkirjoitus Swanin aikana ollut nykymallista poikkeava. Setälän mukaan yhdysmerkkiä on tullut käyttää esimerkiksi silloin, kun yhdyssana on harvinainen tai satunnainen. (Kolehmainen 2010.) Swan on siis luultavasti todennut yhdysnimen *sammakko-lakeija* olevan siinä määrin erikoinen, että osat tulee erottaa toisistaan yhdysmerkillä. Nimien *Fish-Footman* ja *Frog-Footman* käännökset nostavat kuitenkin esiin kysymykset siitä, miksi Swan on kääntänyt

muodoltaan identtisistä nimistä vain toisen yhdysviivalla kirjoittaen (*kalalakeija* ≠ *sammakko-lakeija*) ja miksi sekä vielä vuosina 1972 että 1995 suomentajat ovat kopioineet nämä epäjohdonmukaiset kirjoitusasut Swanin tekstistä.

Nevanlinnan *Frog-Footman*-käännös on muista poikkeava, sillä vuoden 2000 tekstissä nimi on suomennettu *Konnalakeijaksi*. Appellatiivista johdettu nimenosa [*k*]onna esiintyy myös Kunnaksen ja Mannerin kilpikonna-opettajahahmoon viittaavan *Tortoise*-suomennoksen yhteydessä. *Konnan* käyttö on kuitenkin semanttisesti perusteltua molemmissa yhteyksissä, koska *konna*-appellatiivi on homonyminen ja viittaa sekä tietynlaiseen sammakkoon että myös henkilöön, joka käyttäytyy inhottavasti (PS). Nevanlinnan versiota *Frog-Footmanista* voidaan pitää suoran käännöksen strategialla käännettynä, mutta sen semantiikka on kuitenkin monitulkintaisempi kuin muiden kääntäjien *sammakko-lakeijan*. Nevalinnan lakeija voi olla paitsi sammakko myös käytökseltään kyseenalainen. Funktiot käännösnimissä ovat säilyneet alkukielisen nimen kaltaisina, sillä nimillä on sekä deskriptiivisen että sosiaalinen funktio. Nimet ovat myös samalla tavoin fiktionaalistavia, joskin Nevanlinnan *Konnalakeija* on monitulkintaisuudessaan lisäksi myös humoristinen.

Nimi *W. RABBIT* esiintyy Carrollin tekstissä *White Rabbit* -nimisen hahmon kotioivessa olevassa kyltissä. Useimmissa suurissa ja kehittyneissä kulttuureissa on moninimisyyteen perustuva nimisysteemi, joka etenkin Euroopassa tarkoittaa etu- ja sukunimen yhdistelmään pohjautuvaa nimenantoa (Ainiala ym. 2008: 172). Etu- ja sukunimet on mahdollista kirjoittaa tekstiin kokonaisten ilmausten sijaan alkukirjainlyhenteinä (esim. *L. Carroll* tai *L.C.*) (KO: 144). Lewis Carroll oli britti, ja Iso-Britannian nimisysteemi perustuu eurooppalaiseen etu- ja sukunimen yhdistelmään. On oletettavaa, että nimenosan *RABBIT* yhteydessä esiintyvä *W.* on lyhenne englannin kielen adjektiivista *white*, joka esiintyy proprisena nimessä *White Rabbit*. Olen aiemmin tässä luvussa käsitellyt nimen *White Rabbit* käännöksiä, ja nimen *W. RABBIT* suomennokset vastaavat näitä melko johdonmukaisesti: Swanin käännösvastine on *V. Kani* (vrt. *valkoinen kani*), Kunnaksen ja Mannerin *V. KANI* (vrt. *valkoinen Kani*) ja Nevanlinnan *V. KANI* (vrt. *Valkea kani*). Swanin suomennos herättää huomiota, sillä lyhentämättömän nimen *valkoinen kani* hän on kirjoittanut pienillä alkukirjaimilla, kun taas lyhenteen sisältävä nimi *V. Kani* on kirjoitettu isoilla alkukirjaimilla. Vaikuttaa siltä, että Swan pitää nimenkantajan ovessa lukevaa nimeä enemmän proprisena kuin sitä nimeä, jolla tarinan kertoja viittaa samaan nimenkantajaan. Kunnaksen ja Mannerin sekä Nevanlinnan

suomennoksissa kirjoitusasu on valittu alkukielisen tekstin mukaan, ja koko nimi on kirjoitettu isoilla kirjaimilla, jolloin tällaista alkukirjainten välistä ristiriitaa ei edes voisi syntyä. Käännösstrategiana kaikilla kuitenkin on suora käännös. Alice Martinin nimikäännös sen sijaan poikkeaa kolmesta edellä esitetystä, sillä hän on kääntänyt nimen *W. RABBIT* muotoon *W. KANI*. Käännös on poikkeava, koska nimen *White Rabbit* Martin on kääntänyt *valkoiseksi kaniksi*, mutta nimenosien *W.* ja *valkoinen* välillä ei ole sellaista mutkattomasti tulkittavaa yhteyttä, joka muiden suomentajien nimikäännöksistä löytyy. Martin ei näytä pitävän nimeä *W. RABBIT* lyhenteenä nimestä *White Rabbit*, vaan mahdollisesti pitää nimenosaa *W.* sen sijaan lyhenteenä jostakin muusta, mahdollisesti realistisesta nimestä. Martinin nimikäännös on siis muodostettu osittain kääntämällä, osittain korvaamalla.

5.3.3 Muut keinotekoiset nimet

Eläinlajin nimestä tai eläinlajin nimestä ja jostakin lisämääreestä muodostettujen nimien lisäksi Carrollin keinotekoinen nimistö kattaa myös muita sellaisia nimiä, joita ei esiinny reaalimaailman nimistössä. Tällaisia ovat esimerkiksi nimet, joiden pohjana on jokin numeraali. Näitä nimiä Carrollin tekstissä esiintyy neljä kappaletta: *Two*, *Five*, *Seven* ja *cruel Three*. Peruslukuista muodostetuilla nimillä *Two*, *Five*, ja *Seven* viitataan Alicen kohtaamiin hahmoihin, joiden vartalot muistuttavat pelikortteja ja joiden pelikorttivartaloissa esiintyy se korttipakan numero, jonka mukaan heidät on nimetty. Nimien *Two*, *Five* ja *Seven* funktio on deskriptiivisen lisäksi assosiativinen ja luokitteleva, sillä nimillä paitsi luodaan assosiaatio reaalimaailman tarkoitteeseen (korttipakka) niillä myös luokitellaan nimenkantajat eräänlaiseen alaryhmään (korttipakan pelikortit). Nimet ovat myös fiktionaalistavia, sillä reaalimaailmassa nimenkantajan on hyvin epätodennäköistä tulla kutsutuksi perusluvusta tehdyllä proprilla.

Appellatiiviset perusluvut *two*, *five* ja *seven* kääntyvät suomeksi muotoihin *kaksi*, *viisi* ja *seitsemän* (MPE). Numeraali-ilmauksia voidaan käyttää myös substantiiveina, ja tällöin näitä peruslukuja vastaisivat variantit *kakkonen*, *viitonen* ja *seitsemän* (Kielikello 2006). Nimien *Two* ja *Five* käännöksissä kaikki neljä suomentajaa ovat hyvin yhdenmukaisia, ja nimet onkin käännetty substantiivisesti [*k*]akkoseksi ja [*v*]iitoseksi. Nimet ovat suoria käännöksiä englanninkielisistä vastineistaan, ja funktiot ovat säilyneet alkukielisten nimien kaltaisina. Isolla alkukirjaimella nämä nimet ovat kirjoittaneet Swan, Kunnas ja Manner sekä Nevanlinna. Swanin kohdalla tämä on poikkeavaa, sillä hänen tekstistään

löytyy vain hyvin vähän keinotekoisia nimiä, jotka ovat saaneet ison alkukirjaimen.

Kuten *Twon* ja *Fiven* myös nimen *Seven* käännöksen kohdalla kääntäjien linja on semanttisesti varsin yhdenmukainen, mutta sanavalinnat eivät ole täysin identtisiä keskenään, sillä Swan on kääntänyt nimen *Seitoseksi*, muut *[s]eiskaksi*. Molemmat muodot ovat kuitenkin suomen kielessä hyväksytyjä numerosubstantiiveja, joita käytetään ilmaisemaan peruslukua *seitsemän*. Niillä ole juurikaan eroa tyyliarvoltaan, joskin *seiska* on jonkin verran *kakkosta*, *viitosta* ja *seitosta* arkisempi ilmaus (Kielikello 2006). Funktio käännösnimillä on samanlainen kuin alkukielisellä *Sevenilläkin*. Anni Swanin käyttämä muoto *[s]eitonen* itse asiassa viittaa ensisijaisesti seitsemän sikiön monikkoraskaudesta syntyneeseen henkilöön (vrt. *kaksonen*, *kolmonen*), mutta ilmaus luetaan kuitenkin myös numerosubstantiiviksi *kakkosen* ja *viitosen* lailla (mt). On kuitenkin luultavaa, että Swan ei ole *Seven*-nimeä kääntäessään tarkoituksella luonut yhteyttä *Seitosen* ja monikkoraskaudessa syntyneen seitosen välille, vaan on vain kääntänyt kaikki kolme pelikorttihahmon nimeä samaan tyyliin *-nen*-loppuisiksi (*kakkonen*, *viitonen*, *seitonen*). Swanin käänнос on lisäksi vuodelta 1906, jolloin arkikieliset numerosubstantiivit kuten *seiska* tuskin ovat vielä olleet kovin yleisiä. Uudemmat käännökset ovat ilmestyneet vuonna 1972 ja sen jälkeen, jolloin *seiskan* käyttö numerosubstantiivina sanan *seitsemän* tilalla on jo todennäköisesti ollut yleisempää.

Lisäksi Carrollin tekstissä esiintyy numeraalipohjainen nimi *cruel Three*. Nimi esiintyy teoksen alussa Alicen tarinan synnystä kertovassa runossa ”All in the golden afternoon”, ja nimellä Carroll viittaa ystävänsä Alice Liddelliin ja hänen kahteen siskoonsa, jotka hyvin määrätietoisesti vaativat saada kuulla Carrollin tarinoita (Oittinen 1997: 40). Nimi poikkeaa *Twosta*, *Fivesta* ja *Sevenistä* siinä, että nimellä viitataan useamman henkilön joukkoon, ei vain yhteen nimenkantajaan. Olen sisällyttänyt tutkittavaan nimeen myös varsinaista propria *Three* edeltävän appellatiivisen adjektiiviattribuutin *cruel*, sillä kyseisen nimen suomennoksia olisi käytännössä mahdoton tarkastella ymmärrettävästi ilman alkukielistä nimeä määriteosansa kanssa. Englannista suomeen käännettynä *cruel three* tarkoittaa ’julmaa kolmea’, ja kaikkien nimen kääntäneiden suomentajien nimivalinnoissa näkyy nimen kääntäminen suoraan tai lähes suoraan suomeksi (MPE).

Anni Swanin käännöksestä kyseinen runo on jätetty kokonaan pois, joten käännösvastinetta *cruel Threelle* ei ole saatavilla. Kunnaksen ja Mannerin tekstistä runo

kuitenkin jo löytyy, ja nimi on kääntynyt muotoihin *kolmikko* ja *julmurit*. Martin on suomentanut nimen *kolmeksi pieneksi julmuriksi*, Nevanlinna puolestaan *kolmeksi julmaksi*. Kunnaksen ja Mannerin nimikäännökset eivät ole keskenään synonyymisiä, mutta molemmissa esiintyy suora käänнос Carrollin alkukielisestä nimestä: *kolmikko* vastaa Carrollin perusosaa *Three*, *julmurit* taas määriteosaa *cruel*. Sanalla *kolmikko* viitataan johonkin 'kolmen muodostamaan ryhmään', joten sen voi katsoa vastaavan sanatarkasti alkukielistä nimenä *Three*. Ja koska *julmuri* puolestaan tarkoittaa 'luonteeltaan julmaa ihmistä', on se tulkittavissa suoraksi käännökseksi alkukielisestä nimenosasta *cruel*. (PS.) Tosin nimi *julmurit* on mahdollisesti mielletävää vain osakäännökseksi tai peräti korvaukseksi, sillä attribuutin *cruel* kuuluminen alkukieliseen nimeen ylipäättään on tulkinnanvaraista.

Martinin nimikäännös *kolme pientä julmuria* on periaatteessa käännetty suoraan alkukielisestä nimestä *cruel Three*, mutta kääntäjä on suoran käännöksen lisäksi täydentänyt nimeä adjektiivilla *pieni*. Martinin nimessä nimenosat ovat myöskin vaihtaneet paikkaa, sillä alkukielisen nimen perusosa *Three* on siirtynyt käännösnimen perusosan määriteeksi *kolme*. Vastaavasti alkukielisen nimen määrite *cruel* on muuttunut käännösnimen perusosaksi *julmuria*. Osat yhdessä kuitenkin vastaavat sanatarkasti alkukielistä nimeä, joten tältä osin nimi on suora käänнос. Toisaalta käänносstrategiana on osittain myös korvaaminen, mikä johtuu Martinin omasta lisäyksestä, adjektiiviattribuutista *pienä*. Carrollin alkuperäistekstissä ei ole mitään mainintaa siitä, että nimenkantajat olisivat pieniä, joten nimenosa on täysin kääntäjän omaa lisäystä. Tämä on Martinille hyvin epätyypillistä, sillä kääntäjä on yleisesti pyrkinyt säilyttämään Carrollin nimistön merkitykset mahdollisimman sellaisinaan. Myös Nevanlinnan nimikäännöksessä *kolme julmaa* nimenosat ovat vaihtaneet paikkaa keskenään Martinin *kolmen (pienen) julmurin* tavoin, mutta tästä huolimatta myös Nevanlinnan käännosvariantti on semanttisesti suora käänнос alkukielisestä *cruel Threestä*. Nevanlinnan käänнос on itse asiassa merkitykseltään täsmällisin, sillä sekä Kunnaksen ja Mannerin että Martinin suomennoksissa alkukielinen osa *cruel* on käännetty substantiivi *julmuriksi*, vaikka sanatarkasti *cruel* kääntyy adjektiiviseksi *julmaksi* (MPE).

Carrollin tekstissä on myös appellatiivisiin sukulaissuhdetta, ammattia tai arvonimeä merkitseviin ilmauksiin pohjautuvia keinotekoisia nimiä. Tällaisia nimiä ovat *Ma*, *Footman*, *Hatter*, *Drawling-master*, *Duchess*, *King*, *Knave*, *Queen* ja *Alice's Right Foot*, *Esq.* Osa nimistä on helpommin tulkittavissa keinotekoisiksi (*Alice's Right Foot*, *Esq.*),

mutta osan luokittelu on monimutkaisempaa. Esimerkiksi arvonimeen pohjautuvat *King* ja *Queen* ovat periaatteessa *propria* ilmauksia, sillä ne on mahdollista kirjoittaa englannin kielessä isolla alkukirjaimella. Olen kuitenkin luokitellut tällaiset nimet tutkielmassani keinotekoisiksi, ja tämän luokittelun pohjaan paitsi omaan harkintaani myös englannin kielioppiin. Ensinnäkin olen luokitellut nimet keinotekoisiksi siksi, että tällaisenaan niitä ei nähdäkseni reaali maailmassa ole olemassa; toisin kuin tosielämän kuninkaallisilla, Carrollin tarinassa nimien viittauskohteilla eli nimenkantajilla ei ole varsinaisia etunimiä, vaan heidän ristimänimensä on tarinan antamien tietojen perusteella esimerkiksi *King*, *Queen*, *King of Hearts* tai *Queen of Hearts* (vrt. esim. reaali maailman *Queen Elizabeth II*, *King George VI* tai *Mary, Queen of Scots*). Lisäksi englannin kieliopin mukaan *propr*i ei voi saada epämääräistä (*a*, *an*) tai määräistä (*the*) artikkelia, mutta tosielämän kielenkäytössä esimerkiksi muoto *the King* on täysin korrekti. *King* ei siis tämänkään tulkinnan mukaan ole reaali maailman kielenkäytössä validi *propr*i, eli *Kingin* käyttö *propr*ina Carrollin nimistössä on keinotekoisista. (Biber et al. 2002: 56.)

Kaikki Carrollin sukulaissuhteeseen, ammattiin tai arvonimeen pohjautuvat keinotekoiset nimet ovat funktioltaan deskriptiivisen lisäksi sosiaalisia, sillä ne viittaavat nimenkantajan rooliin yhteisössä ja yhteiskunnassa. Etenkin arvonimipohjaisten nimien kääntämisessä suomentajat ovat hyvin yhdenmukaisia, ja nimet on suomennettu lähes järjestäen suoraan kääntämällä nimi englannista suomeen. Appellatiivit *duchess*, *king* ja *queen* kääntyvät suomeksi *herttuattareksi*, *kuninkaaksi* ja *kuningattareksi* (MPE). Nimen *King* ovat kaikki suomentajat kääntäneet *[k]uninkaaksi*. Swanin ja Martinin tekstissä nimi on kirjoitettu pienellä alkukirjaimella, Kunnaksen ja Mannerin isolla ja Nevanlinnan käännöksessä puolestaan esiintyvät molemmat kirjoitusasut. Myös nimen *Queen* käännöksessä suomentajat noudattavat tätä linjaa, ja nimi on käännetty kaikissa teksteissä samaa alkukirjainlogiikkaa käyttäen *[k]uningattareksi*. Ainoana poikkeuksena on Nevanlinnan teksti, jossa *Queenin* käännösvarianttina esiintyy *kuningattaren* lisäksi myös *Hertta-kuningatar*. Carrollin nimi *Queen* viittaa samaan tarkoitteeseen kuin tarinassa myös esiintyvä lainanimi *Queen of Hearts*. *Queen of Hearts* kääntyy suomeksi *herttakuningattareksi*, joka viittaa korttipakasta löytyvään herttamaata edustavaan kuningatarkorttiin (MPE; PS). Hahmotasolla tarkasteltuna nimeä voisi tästä syystä pitää suorana käännöksenä, koska sekä nimet *Queen* että *Queen of Hearts* kuuluvat samalle nimenkantajalle. Tarkastelen tässä tutkielmassa nimiä ensisijaisesti nimien tasolla, joten Nevanlinnan *Hertta-kuningatar* voi pitää vain osakäännöksenä, sillä nimen *Hertta*-osa on suomentajan omaa lisäystä ja suoraa käännöstä vain nimenosa *kuningatar*. Lisäksi

nimen kirjoitusasu on oikeakielisyyden vastainen, koska siinä on sekä iso alkukirjain että yhdysviiva, joita oikeakielisessä versiossa *herttakuningatar* ei esiinny. Tämä lisää *Hertta-kuningattaren* monitulkintaisuuden mahdollisuutta. *Hertta* nimittäin on suomalainen naisen etunimi, ja tässä kirjoitusasussa nimi viittaisikin ensisijaisesti *Hertta*-nimiseen kuningattareen eikä pelikorttiin (Vilkuna 2005 [1976]: 97). On myös mielenkiintoista, että Nevanlinna on kääntänyt nimen *Queen of Hearts* tästä poikkeavaan yhdysviivattomaan muotoon *Herttakuningatar*. Tätä käsittelemäni kuitenkin tarkemmin seuraavassa luvussa, jossa tarkastelen myös muuta Carrollin lainanimistöä.

Myös nimen *Dutchess* kääntämisessä Swanin, Kunnaksen ja Mannerin sekä Martinin suomennokset mukailevat toisiaan ja ovat suoria käännöksiä englannista suomeen. Odotetusti nimi on kääntynyt Swanin ja Martinin teksteissä *herttuattareksi*, Kunnaksen ja Mannerin taas *Herttuattareksi*. Nevanlinnan käänös poikkeaa tästä linjasta, sillä Nevanlinnan nimikäänös on tehty korvaamalla eikä kääntämällä. Kuten todettua, suora käänös appellatiivista *duchess* on *herttuatar*, mutta Nevanlinna on kuitenkin päätenyt kääntämään *Dutchess*-nimen *Kreivittäreksi*. Suomen kielen appellatiivia *kreivitär* vastaisi englannin *countess*, joten *Kreivitär* ei ole suora käänös alkukielisestä nimestä. (MPE.) Appellatiivit *herttuatar* ja *kreivitär* viittaavat molemmat aatelisarvoihin, mutta *herttuatar* on korkein mahdollinen ja näin *kreivitärtä* korkeampi arvo, joten termit eivät myöskään ole synonyymisiä keskenään (PS). Nimen funktio säilyy samana kuin alkukielisessä nimessä, mutta Nevanlinna on nimikäänöksellään kuitenkin joko tarkoituksella tai täysin vahingossa päätenyt laskemaan nimenkantajan luokkaa ja asemaa yhteisössään.

Ammattia merkitseviin appellatiiveihin pohjautuvia nimiä Carrollin tekstissä ovat *Footman*, *Hatter* ja *Knave*. Suomen kielelle nimiä vastaavat appellatiivit kääntyvät *palvelijaksi/hovimestariksi/lakeijaksi*, *hatuntekijäksi* ja *sotamieheksi* (MPE). Myös näiden nimien kohdalla suomentajat ovat pääasiassa käyttäneet käänösstrategiana suoraa kääntämistä, ja esimerkiksi *Footmanin* ovat kaikki neljä kääntäneet *lakeijaksi*. Odotetusta poikkeavaa kuitenkin on, että myös Kunnas ja Manner sekä Nevanlinna ovat päätenneet kirjoittamaan nimen pienellä alkukirjaimella, vaikka heidän suomennoksissaan näkyy enemmän isolla alkukirjaimella kirjoitettuja keinotekoisia nimiä. Kunnaksen ja Mannerin nimistö noudattaa kuitenkin hieman Nevanlinnaa järjestelmällisemmin tiettyä logiikkaa, sillä heidän tekstissään myös jo aiemmin käsittelemäni *lakeija*-nimenosan sisältävät *kalalakeija* ja *sammakko-lakeija* on kirjoitettu pienellä alkukirjaimella. Nevanlinna taas on päätenyt kirjoittamaan vastaavat käänösnimet *Kalalakeija* ja *Konnalakeija* isolla

alkukirjaimella, mikä ei ole yhdenmukaista Nevanlinnan nimen *lakeija* kanssa.

Myös nimi *Knave* on kaikissa neljässä suomennostekstissä käännetty suoraan englannista suomeen. Sanavalinnoissa näkyy kuitenkin hieman *Footmania* enemmän kääntäjien välistä variaatiota, sillä Swanin nimikäännös on *sotamies*, Kunnaksen ja Mannerin *Sotamies*, Martinin *sotilas* sekä *herttasotilas* ja Nevanlinnan puolestaan *Sotilas*. Appellatiivit *sotamies* ja *sotilas* molemmat viittaavat henkilöön, joka palvelee sotavoimissa, joten suomentajien nimet *[s]otamies* ja *[s]otilas* voidaan tulkita kaikki synonyymisiksi keskenään ja olevan suoraa käännöksiä *Knave*-nimestä (PS). Ainoastaan Martinin *herttasotilas* poikkeaa tästä suoraviivaisesta käännösstrategiasta, sillä kääntäjä on osassa nimiesiintymiä lisännyt suoraan käännettyyn *sotilas*-nimenosaan etuliitteen *hertta*. Kyse on kuitenkin hyvin samankaltaisesta tapauksesta kuin aiemmin käsittelemäni Nevanlinnan *Queenin* kääntäminen sekä *kuningattareksi* että *Hertta-kuningattareksi*. Carrollin tekstissä esiintyvä keinotekoinen nimi *Knave* viittaa samaan tarkoitteeseen kuin tekstissä niin ikään esiintyvä lainanimi *Knave of Hearts*, ja jälkimmäinen nimi kääntyy suomeksi *herttasotamieheksi* (MPE). Periaatteessa *Knaven* kääntäminen *herttasotilaaksi* on varsin suoraa ja täysin loogista, mutta nimitasolla tarkasteltuna nimi ei ole kuitenkaan ole suora käännös, vaan vain osakäännös, ja osittain nimi on käännetty Martinin tekstissä korvaamalla.

Nimi *Hatter* on edellisten tavoin käännetty valtaosassa suomennoksista suoraan englannista suomeen. Swanin sekä Kunnaksen ja Mannerin teksteissä nimi esiintyy täysin suoraan käännettynä muodoissa *hatuntekijä* ja *Hatuntekijä*. Myös Martinin nimikäännös on lähestulkoon suora suomennos, sillä vuoden 1997 tekstissä nimi on kääntynyt muotoon *hattumaakari*. Suomen appellatiivi *maakari* on kansanomaisen ilmaus jonkin käsityöläisalan mestarille, joten hatunteon mestaria tarkoittavan *hattumaakarin* voi tässä valossa tulkita olevan lähes synonyyminen *hatterin* suoran käännöksen *hatuntekijän* kanssa. Appellatiivi *maakari* kuitenkin esiintyy usein halventavassa yhteydessä (esim. *humpuukimaakari*), joten Martinin nimikäännöksestä voi löytää sosiaalisen lisäksi myös ivasävyisen humoristisen funktion, jolla viitataan nimenkantajan varsin sekavaan olemukseen, joka on kaikkea muuta kuin ammattimainen. (PS.)

Toisin kuin kolmessa sitä edeltäneessä käännöstekstissä, Nevanlinnan suomennoksessa *Hatterin* käännökset eivät enää olekaan suoraa suomennoksia alkukielisestä nimestään. Vuoden 2000 käännökseen *Hatter* on suomennettu *hattupääksi* ja *Hattu Hassiseksi*.

Huomionarvoinen poikkeama muihin suomennoksiin nähden on se, että Nevanlinnan käänösvarianteista on kadonnut alkuperäisnimen ammattia kuvaava appellatiivi kokonaan pois. Sen sijaan, että nimenkantajaa kuvattaisiin nimen avulla henkilöksi, joka tekee hattuja, häntä kuvataan bahuviirihi *hattupäällä* hahmoksi, joka pitää päässään hattua. Nimi ei siis mitenkään enää viesti, että nimenkantaja itse tekisi hattuja. *Hattupään* lisäksi Nevanlinna on kääntänyt *Hatterin Hattu Hassiseksi*. Äänteellisesti nimi muistuttaa huomiota herättävän paljon Astrid Lindgrenin hahmonimeä *Katto-Kassinen* (ruots. *Karlsson på taket*): Lindgrenin nimen määriteosassa *Katto* ja Nevanlinnan etunimessä *Hattu* samoja äänteitä on yli puolet, ja nimenosa *Kassinen* eroaa *Hassisesta* vain alkukirjaimensa verran. Kuten Carrollin Hatter, myös Lindgrenin Katto-Kassinen elää kirjan päähenkilön mielikuvitusmaailmassa. Kassinen on kujeileva ja turhan itsevarma hahmo, joka pitää itseään parhaana kaikessa. (Lindgren 1986.) Hahmon luonteenpiirteissä on eittämättä yhtäläisyyksiä Carrollin Hatterin kanssa, sillä myös Hatter on turhan itsevarma hahmo, joka lisäksi pitää toisten määräilystä ja erilaisista arvoituksista. Nevanlinna on siis päätenyt kääntämään *Hatterin* suomennostekstiinsä suoran kääntämisen sijaan korvaamalla, ja merkityksen lisäksi myös funktiot ovat muuttuneet alkukieliseen nimeen verrattuna. Käänösnnimen *hattupää* funktio on deskriptiivisen ja sosiaalisen sijaan ainoastaan deskriptiivinen, sillä se vain kuvailee nimenkantajaa hahmoksi, jolla on hattu päässään. *Hattu Hassinen* on funktioiltaan *hattupäätä* monisyisempi, koska vaikka päällimmäiset funktiot ovat assosiativinen ja humoristinen, niin tämän lisäksi nimestä on poimittavissa fiktionaalistavia ja lokalisoivia piirteitä. Nimen kirjoitusasussa on vahva assosiaatio Astrid Lindgrenin *Katto-Kassinen*-nimeen, ja tämän assosiaation aiheuttava kirjoitusasu on Nevanlinnan nimistössä jo aiemminkin havaittua kielellistä leikkelyä, jonka funktio on selvästi humoristinen (vrt. esim. *Maaniskuun rusakko*, *Vilpikonna*). Koska assosiaatio luodaan fiktiiviseen hahmoon, voi nimen katsoa olevan fiktionaalistava, ja koska assosiaatio luodaan suomalaisille tuttuun pohjoismaiseen satuhahmoon, voi nimen funktion tulkita myös lokalisoivaksi, sillä se tuo hahmon lähemmäs suomalaislukijan elinpiiriä.

Carrollin tekstissä on näiden lisäksi kaksi arvoon ja ammattiin viittaavaa keinotekoista nimeä, jotka ovat edellä esiteltyjä vielä selvemmin keinotekoisia, sillä niille ei kokonaisuuksina ei löydy edellisten tapaan vastineita reaali maailman sanastosta. Näitä nimiä ovat *Alice's Right Foot, Esq.* ja *Drawling-master*. Nimien funktio on deskriptiivisen ja sosiaalisen lisäksi fiktionaalistava ja humoristinen, sillä nimet tekevät tarkoitteistaan fiktiivisiä ja niiden absurdiudella pyritään selvästi hauskuuttamaan lukijaa.

Nimi *Alice's Right Foot, Esq.* sisältää appellatiivia *esquire* merkitsevän lyhenteen *Esq.* Tämä tarkoittaa suomeksi 'herraa'. (MPE.) Appellatiivilla *herra* on useita merkityksiä, mutta yleensä sillä viitataan miespuoliseen henkilöön arvonimen tai puhuttelusanan ominaisuudessa (esim. *Herra Presidentti*, *herra Virtanen*, *hyvät herrat*). Ilmauksella voidaan myös korostaa viittauskohteen asemaa esimerkiksi isäntänä, johtajana tai jonkinlaisena vallanpitäjänä. (PS.) Nimi *Alice's Right Foot, Esq.* sisältää siis *herraa* merkitsevän kunnioittavan puhuttelusanan, ja suoraan suomennettuna koko nimi kuuluisi *herra Alicen oikea jalka* (MPE). Alkukielinen nimi on selvästi sukupuolittunut, sillä nimenosa *Esq.* viittaa siihen, että nimenkantaja on mies. Vaikka kaikki neljä suomentajaa ovat päätyneet kääntämään nimen lähes suoraan englannista suomeen, nimenosan *Esq.* käänöksessä näkyy laajaa variaatiota. Kolmella neljästä kääntäjästä tämä sukupuoleen viittaava näkökulma on jäänyt kokonaan pois.

Swan on kääntänyt nimen *Korkeasti kunnioitetuksi Liisan Oikeaksi Jalaksi*, Martin *Maist. Alicen Oikeaksi Jalaksi* ja Nevanlinna *Arvoisaksi Liisan Oikeaksi Jalaksi*. Kaikilla kolmella suomentajalla nimenosien *Alice's Right Foot* kääntäminen on samanlaista, ja käänösnimet on muodostettu suorana käänöksenä päähenkilön genetiivimuotoisesta nimestä ja ilmaisusta *Oikea Jalka*. Swan on kääntänyt nimenosan *Esq. Korkeasti kunnioitetuksi*, ja tässä suora käänös *herra* on korvattu toisella ilmauksella. Semanttisesti alkukielisellä nimellä ja Swanin nimikäännöksellä on kuitenkin jonkinasteisia yhtäläisyyksiä *herra*-puhuttelusanan kunnioittavan luonteen vuoksi. Nevanlinnan korvaamalla tekemä käänös *Arvoisa* on *Korkeasti kunnioitetun* tavoin lähellä alkukielistä nimeä, mutta Martinin *Maist.* poikkeaa selvästi näistä kahdesta merkitykseltään. Puhuttelutermit *Arvoisa* ja *Korkeasti kunnioitettu* ovat merkityksiltään loppujen lopuksi melko epämääräisiä, mutta nimitys *Maist.* on semantiikaltaan hyvin tarkoin määritelty. Lyhenne *maist.* tarkoittaa suomen kielessä maisteria, ja *maisterilla* viitataan ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneeseen henkilöön (KO: 128; PS). Martinin käänöksessä *Alicen Oikea Jalka* -nimistä hahmoa ei näin puhutella vain yleiseen sävyyn arvostavasti, vaan nimeen on lisätty opintojen kautta ansaittu arvonimi. Alkukielisen nimen sukupuolittunut lisämääre on tässä korvattu akateemisuudesta kielivällä tutkintonimikkeellä.

Kunnaksen ja Mannerin suomennos on ainoa, jossa on säilynyt *Alice's Right Foot, Esq.* -nimen sukupuolittava näkökulma. Tämäkään ei kuitenkaan merkitykseltään vastaa alkukielistä nimeä, sillä Kunnaksen ja Mannerin nimikäännös on *K. NTI LIISAN OIKEA*

JALKA. Nimessä esiintyy lyhenne *nti*, joka tulee sanasta *neiti*, ja appellatiivi *neiti* viittaa naimattomaan naiseen (Kotimaisten kielten keskus 2015; PS). Nimenkantajan sukupuoli on näin vaihtunut alkukielisen nimen miehestä naiseksi. Nimenosan *K*. merkitys jää tässä hämäräksi, sillä Kielitoimiston mukaan suomen kielen lyhennettä *k*. käytetään joko *kadusta* tai *kuolleesta* (KO, 123). Vaikuttaa epätodennäköiseltä, että suomentajat viittaavat nimenosalla *K*. kumpaakaan näistä, sillä nimen *K. NTI LIISAN OIKEA JALKA* tarkoite on kirjaimellisesti päähenkilön oikea jalka, joka on kaikesta päätellen varsin elinvoimainen. Kunnaksen ja Mannerin suomennosta edeltäneessä Swanin käännöksessä kuitenkin esiintyy nimenosa *Korkeasti kunnioitettu*, joten yksi mahdollinen vaihtoehto on, että Kunnaksen ja Mannerin nimikäännöksessä *K*. on epävirallinen lyhenne *kunnioitetusta*. Näin myös Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa esiintyisi alkukielisessä nimessä ja kolmessa muussa suomennoksessa esiintyvä arvostava näkökulma, joka siitä muuten ehkä jäisi puuttumaan. Joka tapauksessa funktiot kaikissa neljässä nimikäännöksessä ovat hyvin muuttumattomia alkukieliseen nimeen verrattuina, sillä sosiaalinen funktio kertoo niin yhteiskuntaluokasta kuin identiteetistäkin ja voi näin viitata muun muassa nimenkantajan asemaan ja siviilisäättyyn.

Keinotekoinen nimi *Drawling-master* pohjautuu ammattiin viittaavaan reaali maailman appellatiiviin *master*. Englannin appellatiivilla *master* on monia vaihtoehtoisia suomennoksia (mm. *isäntä*, *mestari* ja *maisteri*), mutta koska nimellä *Drawling-master* viitataan Alicen tarinassa erääseen opettajahahmoon, on todennäköisin suora suomennos *opettaja*. Nimitystä *master* käytetään opettajasta tai lehtorista etenkin brittienglannissa, joten on luontevaa, että brittiläinen Carroll käyttää ilmausta omassa tekstissään. Englannin kielestä löytyy myös verbi *drawl*, joka kääntyy suomeksi *puheen venyttämiseen*, ja suora käännös nimestä *Drawling-master* olisi näin *puheen venyttämisen opettaja*. (MPE.) Kyseessä on ammattinimike, joka hyvin epätodennäköisesti löytyy reaali maailmasta, joten nimi on syytä tulkita keinotekoiseksi. Nimen suomentamisessa kääntäjät ovat noudattaneet yhdenmukaista kaavaa, sillä käännösnimien toteutusstrategiana on kaikilla yhdistelmä osakäännöstä ja osakorvaamista. Poikkeus on Kunnaksen ja Mannerin suomennosteksti, josta kyseinen hahmonimi on jätetty kokonaan pois, eikä sitä ole käännetty ollenkaan. Kolme muuta kääntäjää ovat kääntäneet suoraan englannista suomeen nimenosan *master opettajaksi* ja korvanneet omavalintaisella ilmauksella nimenosan *Drawling*. Swan on kääntänyt nimen *kuonotieteen opettajaksi*, Martin *tihrustuksenopettajaksi* ja Nevanlinna *uimistelunopettajaksi*. Swanin ja Nevanlinnan nimikäännösten korvatut nimenosat ovat täysin keinotekoisia, sillä sanoja

kuonotiede tai *uimistelu* ei löydy suomen kielestä (PS). Martin kuitenkin on päätenyt korvaamaan nimenosan *Drawling tihrustuksella*, ja *tihrustus* on substantiivi, jolle löytyy pohja suomen kielestä ja tarkemmin adjektiivista *tihruinen*. *Tihruisella* viitataan yleensä tihruisiin eli pieniin, vetistäviin silmiin ja silmien siristelyyn. (Mts. 304.) Martinin käännöksessä *Drawling-master*-hahmosta on tullut puheen venyttämisen opettajan sijaan silmien siristelyn opettaja, ja eräänlainen aisteihin liittyvä opetuksen kohde (puhe) on suomennoksessa muuttunut toiseksi (näkö). Reaalimaailman sanastoon pohjaava nimikäännös istuu Martinin kääntämissesteemiin hyvin, sillä Martinin jopa vähäeleisestä käännösnimistöstä itse seipitettyjä nimenosia on muutoinkin löytenyt hyvin vähän. Funktiot kaikilla käännösnimillä ovat hyvin samankaltaiset kuin alkukieliselläkin nimellä, tosin Swanin ja Nevanlinnan käännösvarianteissa varsinkin fiktionaalisuus korostuu, kun nimistä löytyy nimenosia reaalimaailman sanaston ulkopuolelta. Kaikkien suomentajien nimikäännökset on poikkeuksellisesti kirjoitettu pienellä alkukirjaimella, mutta tämä saattaa johtua esimerkiksi siitä, etteivät kääntäjät ole mieltäneet nimeä *Drawling-master* varsinaisesti hahmon nimeksi vaan enemmänkin nimenkantajan ammattinimikkeeksi.

Carrollin tekstistä löytyy myös perhesuhteisiin viittaava keinotekoinen nimi *Ma*. Englannin kielestä löytyy appellatiivi *ma*, joka on arki- ja puhekielinen ilmaus ja joka kääntyy suomeksi *äidiksi* (MPE). Nimi on muodostettu samalla tavoin kuin valtaosa Carrollin keinotekoisesta nimistöstä, eli yksinkertaisesti muuttamalla olemassa oleva appellatiivi propriiksi. Funktio nimellä on deskriptiivisen lisäksi sosiaalinen, sillä se kertoo tarkasti nimenkantajan identiteetistä eli äitiydestä. Kuten edellä käsitelty *Drawling-master*, myös *Ma* on jätetty Kunnaksen ja Mannerin tekstistä kokonaan pois ja suomentamatta. Hahmo- ja nimikavalkadin yksinkertaistaminen onkin merkittävässä osassa kyseisten kääntäjien tavassa poistaa Carrollin tekstistä ylimääräisiksi katsomiaan elementtejä. Kaikki suomentajat ovat kääntäneet nimen suoraan englannista suomeen sosiaalisen funktion säilyttäen. Swanin ja Nevanlinnan teksteissä *Ma* on kääntynyt *äidiksi*, Martinin taas *mammaksi*. Swanin ja Nevanlinnan käännösnimet ovat suoria ja sävyllään neutraaleja suomennoksia, mutta Martinin *mamma* on astetta puhekielisempi. Appellatiivi *mamma* tarkoittaa yleensä äitiä, mutta esiintyy erityisesti lapsenkielisessä puheilmaisussa (PS). Eri suomennoksista Martinin nimikäännös on sävyllään lähimpänä Carrollin puhekielistä *Ma*-nimeä ja tähän Martinin voi ajatella pyrkineenkin tavoitteessaan säilyttää alkuperäistekstin sävyt ja merkitykset mahdollisimman tarkasti. *Ma*-nimen suomennokset esiintyvät *Drawling-masterin* tavoin pienellä alkukirjaimella kirjoitettuna, mutta tämä saattaa johtua samankaltaisesta ilmiöstä kuin edelläkin eli siitä,

ettei nimeä *Ma* ole kääntäjien keskuudessa mielletty propriiksi ollenkaan. Nimeä *Ma* käyttää nimenkantajan lapsi puhutellessaan äitiään, joten voidaan ajatella, että *Ma* ei välttämättä olekaan nimenkantajan ristimänimi vaan vain nimi, jolla hänen lapsensa häntä puhuttelee.

Carrollin keinotekoisia nimiä yhdistää se, että ne ovat käytännössä jaoteltavissa alakategorioihin sen mukaan, onko niiden perustana eläinlajin nimeen, numeraaliin vai sosiaaliseen asemaan viittaava appelliivi. Yksi keinotekoinen nimi poikkeaa kuitenkin tästä kaavasta, ja se on *Time*. Nimi on muodostettu ainesanasta *time*, joka tarkoittaa suomeksi 'aikaa' (MPE). Nimen funktio on deskriptiivinen, sillä se viittaa kirjaimellisesti aikaan: "'If you knew Time as well as I do', said the Hatter, 'you wouldn't talk about wasting it. It's *him*.'" *Hatter*-niminen hahmo siis kertoo, miten hyvin hän tuntee Timen eli ajan, joka ei ole "se" vaan "hän". Nimen funktio on myös fiktionaalistava ja humoristinen, sillä se tekee ajan käsitteestä reaali maailman ja järjen vastaisesti konkreettisen hahmon, jonka toinen hahmo voi tuntea. Kaikki suomentajat ovat kääntäneet nimen *Time* muotoon *Aika*, eli käännösstrategiana on ollut suora kääntäminen. Kääntäjät ovat myös säilyttäneet alkukielisen nimen funktiot sellaisenaan, sillä suomennosteksteissä *Aika*-nimi mielletään selvästi propriiseksi hahmonimeksi, koska sen ovat kaikki neljä suomentajaa kirjoittaneet isolla alkukirjaimella. Näin käännösteksteissä säilyy idea siitä, että *Aika*-nimen kantaja on hahmo eli "hän" eikä aineeton käsite eli "se".

5.4 Lainanimet

Seuraavaksi tarkastelen niitä nimiä, jotka Carrollin teoksen perusteella olen luokitellut lainanimiksi. Lainanimiä ovat ne nimet, jotka on lainattu teokseen muusta fiktiivisestä kirjallisesta perinteestä ja joita ei esiinny reaali maailman nimistössä (Ainiala ym. 2008: 334). Koska uutta nimistöä syntyy niin laajalti muissakin taiteen ja viihteen muodoissa kuin vain kirjallisuudessa, tulkitsen tässä tutkielmassa myös muista taide- ja viihdelajeista lainatun nimistön lainanimiksi. Lainanimiksi katsomiani nimiä on aineistossani varsin vähän, vain neljä kappaletta (Taulukko 4). Carroll on siis lainannut suoraan muusta fiktiivisestä perinteestä vain vähän nimistöä, ja lainanimet kattavatkin vain noin 5,5 prosenttia kaikista teoksen henkilönnimistä.

Taulukko 4. Lainanimet.

Carroll	Swan	Kunnas & Manner	Martin	Nevanlinna
Gryphon	aarnikotka	Aarnikotka	aarnikotka	Griippi
KING OF HEARTS, King of Hearts	Herttakuningas, herttakuningas	HERTTA-KUNINGAS, Herttakuningas	HERTTA-KUNINGAS, herttakuningas	HERTTA-KUNINGAS, Herttakuningas
Knave of Hearts	herttasotamiehet, kuningas, sotilas	herttasotamies, herttasotilas, sotilas	herttasotilas, sotilas	Herttasotilas
QUEEN OF HEARTS, Queen of Hearts	Herttakuningatar, kuningatar	HERTTA-KUNINGATAR, Herttakuningatar	HERTTA-KUNINGATAR, herttarouva	HERTTA-KUNINGATAR, Herttakuningatar

Tässä kategoriassa nimien käännökset ovat hyvin yhtenäisiä ja suomentajien nimikäännökset vastaavat monelta osin toisiaan, eli variaatiota käännösten välillä on melko vähän. Kolme neljästä tämän ryhmän nimistä on lainattu pelimaailmaista, sillä sanaliitoista koostuvat nimet *KING OF HEARTS/King of Hearts*, *Knave of Hearts* ja *QUEEN OF HEARTS/Queen of Hearts* on otettu suoraan perinteisestä korttipakasta. Vaikka Carrollin tekstissä on muitakin pelikorttihahmoja, jotka oletettavasti on nimetty korttipakan mukaan (*Two, Five, Seven*), luokittelen tässä tutkielmassa lainanimiksi vain sellaiset nimet, jotka ovat kiistattomasti lainattuja kokonaisuuksia. Englannin yleiskielessä ovat sellaisenaan olemassa hyvin yleiset numeraalisanat *two, five* ja *seven*, joista on muodostettu keinotekoiset nimet *Two, Five* ja *Seven*, mutta sanaliitot *King of Hearts, Knave of Hearts* ja *Queen of Hearts* ovat tulleet englannin kieleen pelikorteista lainaamalla. Pelikortit ovat hyvin vanha keksintö, ja erilaisia korttipakkoja on ollut olemassa aina 1300-luvulta lähtien. Korttipakkoja on erilaisia, mutta laajimmalle levinnyt on englantilainen 52-korttinen versio, joka tunnetaan käytännössä ympäri maailmaa. 52 kortin pakassa on neljä maata nimeltään *hearts, clubs, diamonds* ja *spades*, ja jokaista maata edustaa kymmenen numerokorttia (*ace/1–10*) ja kolme kuvakorttia (*queen, king, jack/knave*). Kuvakortteja kutsutaan niiden edustamien maiden mukaan sellaisilla nimillä kuin *queen of hearts, king of spades, jack of diamonds* ja *knave of clubs*. (de Ryck & McLeod 2017.) Funktio Carrollin suoraan korttipakasta lainaamalla nimillä on

identifioiva, mutta sen lisäksi ainakin deskriptiivinen, assosiatiiivinen, luokitteleva ja sosiaalinen. Nimet kuvailevat kantajiaan, sillä kyse on hahmoista, jotka kirjaimellisesti ovat osia korttipakasta. Nimet myös luovat assosiaation pelikortteihin, ja näin luokittelevat kantajansa korttipakan osiksi. Sosiaalinen näkökulma tulee siitä, kun nimi kertoo kantajansa aseman paitsi yhteiskunnassaan myös korttipakan arvojärjestyksessä. Funktiot säilyvät samanlaisina myös näiden nimien käänösvarianteilla.

Suomeksi korttipakan maiden nimet kääntyvät *hertaksi*, *ristiksi*, *ruuduksi* ja *padaksi*. Kuvakortteja kutsutaan suomen kielessä *rouvaksi* tai *kuningattareksi*, *kuninkaaksi* ja *sotamieheksi* (← *knave*) tai *jätkäksi* (← *jack*). Suoraan suomennettuna nimet *King of Hearts*, *Knave of Hearts* ja *Queen of Hearts* olisivat *herttakuningas*, *herttasotamies* ja *herttakuningatar* tai *herttarouva*. (MPE.) Suomentajat ovat kääntäneet nimet pääosin suoraan englannista suomeen: *KING OF HEARTSIN* ja *King of Heartsin* kaikki ovat kääntäneet [*herttakuninkaaksi*], ainoastaan nimen kirjoitusasu vaihtelee *Herttakuninka*, *herttakuninka* ja *HERTTAKUNINKAAN* välillä. Carrollilla nimi esiintyy kahdessa eri asussa, ja Carrollin käyttäessä isoja kirjaimia myös Kunnas ja Manner, Martin sekä Nevanlinna ovat tehneet näin. Kun Carroll on käyttänyt gemenoita eli pienaakkosia, niin ovat tehneet myös Kunnas ja Manner, Martin sekä Nevanlinna. Gemenavariantissa kukin suomentaja on kirjoittanut nimen alkukirjaimen omalle tyylilleen ominaisesti, Kunnas ja Manner sekä Nevanlinna isolla ja Martin pienellä. Swanin tekstissä ei esiinny ollenkaan kokonaan isoin kirjaimin kirjoitettua varianttia, vaan Swanin tekstissä vaihtelevat kirjoitusasut *Herttakuningas* ja *herttakuningas*. Swan on kääntänyt Carrollin kirjoitusasun *KING OF HEARTS Herttakuninkaaksi* ja asun *King of Hearts herttakuninkaaksi*.

QUEEN OF HEARTSIN ja *Queen of Heartsin* käännökset mukailevat kirjoitusasuiltaan pitkälti edellisiä, ja kaikkien kääntäjien suomennosnimet ovat samalla tavoin suoria käännöksiä kuin *King of Heartsinkin* nimikäännökset. Swanin käänöksessä nimet ovat kääntyneet muotoihin *Herttakuningatar* ja *kuningatar*. Kirjoitusasua *Herttakuningatar* Swan käyttää *QUEEN OF HEARTSIN* ja *kuningatarta* taas *Queen of Heartsin* käännökseenä. Nimi *Herttakuningatar* on käänösstrategialtaan käänös, mutta *kuningatar* vain osakäänös, sillä Swan on jättänyt siitä pois alkukielisessä nimessä esiintyvän maan (*hearts*) ilmaisimen. Muiden suomentajien nimikäännökset ovat suoria käännöksiä, ja nimien kirjoitusasut vastaavat *King of Heartsin* nimisuomennoksia: Kunnas ja Manner sekä Nevanlinna ovat kääntäneet *QUEEN OF HEARTSIN* ja *Queen of*

Heartsin HERTTAKUNINGATTAREKSI ja Herttakuningattareksi, Martin puolestaan HERTTAKUNINGATTAREKSI ja herttarouvaksi.

Myös *Knave of Hearts*istä muodostetut nimikäännökset noudattavat pääosin suoran käännon strategiaa, eikä eri kääntäjien välillä ole juurikaan variaatiota nimivalinnoissa. Kunnaksella ja Mannerilla *Knave of Hearts* on taipunut *herttasotamieheksi, herttasotilaaksi ja sotilaaksi*, Martinilla puolestaan *herttasotilaaksi ja sotilaaksi*. Nevanlinna on kaikissa yhteyksissä kääntänyt nimen muotoon *Herttasotilas*. Kuten olen aiemmin nimen *Knave* kohdalla todennut, appellatiivit *sotamies* ja *sotilas* molemmat viittaavat henkilöön, joka palvelee sotavoimissa. Nimenosat *sotamies* ja *sotilas* voidaan näin tulkita synonyymisiksi keskenään ja molempien olevan suoraa käännoiksi *Knave*-nimenosasta. (PS.) Käänösnimet *herttasotamies* ja *[h]erttasotilas* ovat käännostrategialtaan suoraa käännoiksi, mutta Kunnaksen ja Mannerin sekä Martinin nimistössä esiintyvä variantti *sotilas* on vain osakäänno, sillä siitä on jätetty alkukielisen nimen nimenosa *of Hearts* kokonaan kääntämättä.

Myös Swanin nimistössä esiintyy osakäänno *sotilas*, mutta muuten Swanin *Knave of Hearts* -nimikäännökset poikkeavat hieman muista kääntäjistä. Swanin tekstissä *Knave of Hearts* on jostain syystä kääntynyt eräässä yhteydessä monikkoon *herttasotamiehet*, vaikka alkukielisessä tekstissä nimi esiintyykin yksikössä (Carroll: ”Then followed the Knave of Hearts” / Swan: ”Sitten seurasivat herttasotamiehet”). Periaatteessa nimi on strategialtaan suora käänno, sillä alkukielisen nimen semanttinen merkitys on säilynyt käännoksessa. Muuttuneen kieliopillisen luvun takia tulkitsen nimen *herttasotamiehet* kuitenkin osakäännokseksi, sillä käännostrategialtaan nimenkantaja on merkittäväällä tavalla vaihtunut yhdestä useampaan. Vielä tätäkin suurempi muutos alkuperäistekstin ja Swanin käännon välillä on kuitenkin tapahtunut, kun kääntäjä on eräässä toisessa yhteydessä kääntänyt *Knave of Heartsin kuninkaaksi*:

”Who is this?” She said it to the Knave of Hearts, who only bowed and smiled in reply. (Carroll)

”Kuka tämä on?” Kuningas vain kumarsi hymyillen vastaukseksi. (Swan)

Tässä yhteydessä Swanin käännon voi tulkita monella tapaa, mutta todennäköisesti kyseessä on käännovirhe. Tarina jatkuu niin, että kysymyksen esittänyt Queen of Hearts haukkuu hänelle vain hymyilevää ja kumartelevaa Knave of Heartsia idiootiksi. Ei ole mitään loogista selitystä sille, miksi Swan olisi tarkoituksella halunnut vaihtaa tämän tarinan kannalta merkityksettömän välikohtauksen toiseksi osapuoleksi King of Heartsin, johon nimellä *[k]uningas* kaikissa suomennosteksteissä muuten viitataan. Joka

tapauksessa käänösstrategiaksi Swanin tässä yhteydessä esiintyvälle *kuningas*-nimelle on todettava korvaaminen, sillä Swan on päätenyt korvaamaan alkukielisen nimen merkitykseltään täysin toisella vaihtoehdolla.

Korttipakasta lainattujen nimien lisäksi Carrollin nimistössä esiintyy yksi muu lainanimi, *Gryphon*. Nimi on lainattu muinaisesta mytologiasta. *Gryphon* viittaa taruolentoon, jolla on leijonan vartalo, linnun (yleensä kotkan) pää ja useimmiten myös siivet. *Gryphon*-olennon alkuperä on Lähi-idässä, ja se on esiintynyt ensimmäisen kerran Lähi-idän ja Välimeren alueen mytologiassa luultavasti jo 2000–1000 vuotta ennen ajanlaskun alkua. (Encyclopædia Britannica E.) Carrollin tarinassa *Gryphon* edustaa ulkomuodoltaan mytologisten kertomusten mukaista olentoa, sillä sekä John Tennielin alkuperäiskuvituksessa että esimerkiksi Tove Janssonin ja Helen Oxenburyn versioissa *Gryphon* on siivekäs eläinhahmo, jolla on kotkan pää ja leijonan vartalo. Funktio *Gryphon*-nimellä on ensisijaisesti fiktionaalistava ja assosiatiivinen, sillä se tekee tarkoitteestaan fiktiivisen liittämällä sen jo olemassa olevaan mytologiaan ja luo assosiaation ennestään tunnettuun fiktiiviseen hahmoon. Suoraan suomeksi käännettynä nimi *Gryphon* on *aarnikotka* tai *griippi* (MPE). Kaikki suomentajat ovat kääntäneet nimen suoran suomennoksen strategialla, sillä Swanin ja Martinin teksteissä hahmo on nimetty *aarnikotkaksi*, Kunnaksen ja Mannerin suomennoksessa *Aarnikotkaksi*, ja Nevalinnan nimistössä esiintyy puolestaan nimikäännös *Griippi*. Alkukirjaimet nimissä mukailevat keinotekoisista nimistä tutuksi tullutta kaavaa, jossa Swanin ja Martinin nimistö on kirjoitettu enimmäkseen pienellä alkukirjaimella, Kunnaksen ja Mannerin sekä Nevalinnan taas isolla. Funktiot kaikilla käänösnimillä ovat samanlaiset kuin alkukieliselläkin nimellä, sillä nekin luovat suomen kielessä jo olemassa olevilla nimillä mielikuvan myyttisestä taruhahmosta.

6 LOPUKSI

Tämän tutkielman tavoitteena on ollut selvittää, millaisia hahmonnimiä eri suomentajat ovat valinneet omiin käänöksiinsä Lewis Carrollin kirjasta *Alice's Adventures in Wonderland*. Olen pyrkinyt jäsentämään Anni Swanin, Kirsi Kunnaksen ja Eeva-Liisa Mannerin, Alice Martinin sekä Tuomas Nevalinnan synnyttämää käänösnimistöä ja vertailemaan niitä toisiinsa. Tutkielmassa on eritelty sekä alkukielisen että

käännösnimistön semanttisia sisältöjä ja funktioita ja pyritti analysoimaan kunkin suomentajan käyttämiä käännösstrategioita.

Tutkimusaineistoni kattoi 73 Carrollin alkukielistä hahmonnimeä ja kunkin nimen neljä käännösversiota. Yhteensä tutkittavia nimiä oli noin 350 kappaletta. Alkukieliset nimet jaottelin kirjallisuusnimien nimityyppien mukaan autenttisiin, realistisiin mutta epäautenttisiin, keinotekoisiiin ja lainanimiin (Ainiala ym. 2008: 334). Suurin osa aineistostani (45 kappaletta) oli keinotekoisia nimiä. Realistisia mutta epäautenttisia nimiä löytyi 17, autenttisia nimiä seitsemän ja lainanimiä neljä kappaletta. Alkukielisistä nimistä pyrin määrittämään niiden funktiot ja semanttiset sisällöt. Kirjallisuusnimien funktiot ovat identifioiva, fiktionaalistava, lokalisoiva, sosiaalinen, deskriptiivinen, assosiatiiivinen, affektiivinen, ideologinen, luokitteleva, narratiivinen ja humoristinen (mts. 339). Käännösnimiä analysoin näiden näkökulmien lisäksi käännösstrategian perspektiivistä. Mahdollisia käännösstrategioita ovat laina, käännös, mukaelma ja korvaaminen (mts. 340).

Jo olemassa oleva käännöstutkimus loi suuntaviivoja Carrollin käännösnimistön tarkastelulle. Ennakoasetelmat olivat melko selvät etenkin kolmen vanhimman suomennostekstin kohdalla, sillä näitä on tekstin tasolla ehditty eniten tutkia. Anni Swanin käännöstyö on ollut suoraviivaista ja Carrollin tarinaa sensuroimatonta. Kirsi Kunnaksen ja Eeva-Liisa Mannerin käännös on pääosin kirjailija-runoilija Kirsi Kunnaksen käsialaa, ja Kunnaksen tavoite taas on ollut kirjoittaa käännösteksti mahdollisimman kiinnostavaksi lapsilukijoille. Tämä tarkoittaa, että Kunnaksen käännös on mielikuvituksellista tekstiä, joka saattaa poiketa alkuperäistarinaa hyvinkin paljon. Alice Martin sen sijaan on ammatiltaan kääntäjä, jonka Carroll-suomennos on haluttu pitää mahdollisimman lähellä alkutekstiä. Martin on pyrkinyt käännöksessään säilyttämään alkukielisen tekstin brittiläisen ilmapiiirin eikä ole muuttanut tarinan tapahtumia omassa tekstissään. Ennakkokäsitysten mukaan nämä asiat ovat siis todennäköisesti ohjanneet myös käännöstekstien nimivalinnoissa. Neljäs, Tuomas Nevanlinnan tekemä käännös on tehty nimenomaan Helen Oxenburyn uutta kuvitusta varten. Nevanlinnan käännös kertoo tarinaa modernista 2000-luvun tytöstä, joten myös tämän tekstin nimivalinnoille oli omat taustaoletuksensa etenkin siitä, että nimien tulisi sopia tälle vuosituhannelle.

Autenttisia nimiä ovat sellaiset kirjallisuusnimet, joille löytyy reaali maailmasta olemassa

oleva tarkoite. Ne jätetään yleensä kääntämättä. (Ainiala ym. 2008: 334, 342.) Carrollin autenttinen nimistö näyttäytyi funktioltaan ensisijaisesti identifioivana, ja autenttisten nimien kääntämisessä kaikki neljä suomentajaa olivat toimineet ennako-odotusten mukaisesti ja jättäneet nimet pääosin kääntämättä. Kääntäjien välistä variaatiota tai eroa alkukieliseen nimistöön ei juuri päässyt syntymään, ja funktiot olivat odotetusti myös käänös-nimillä identifioivia.

Realistiset mutta epäautenttiset nimet ovat nimiä, jotka ovat mahdollisia reaali-maailmassa, mutta joilla viitataan fiktiivisiin tarkoitteisiin (mts. 334). Tässä kategoriassa variaatio eri suomentajien ja alkuperäistekstin välillä oli laajaa ja vaihtelu selvästi muita nimityyppejä yleisempää. Carrollin realistisessa mutta epäautenttisessa nimistössä korostuivat paitsi identifioiva myös lokalisoiva, sosiaalinen ja humoristinen funktio. Anni Swanin käänös-nimistön olisi voinut olettaa noudattavan Carrollin linjaa, mutta poikkeamaa esiintyi jonkin verran. Nimet oli jossain määrin käännetty mukaelman kautta, mutta myös korvaamista esiintyi paljon. Carrollin nimistön korvaamisen taustalla lienee kuitenkin tavoite alkuperäistekstin teemojen jäljittelemiseen, sillä etenkin Carrollin humoristiset ja sosiaaliset funktiot Swanin tekstissä olivat säilyneet melko muuttumattomina. Kunnaksen ja Mannerin käänös-nimet olivat Swanin variantteja enemmän lapsilukijaa varten suunniteltuja, mutta käänösstrategiat olivat lopulta hyvin samankaltaisia Swanin kanssa. Kunnaksen ja Mannerin nimistö tuntui erityisen hyvin säilyttäneen Carrollin humoristiset ja lokalisoivat funktiot, mutta tämän lisäksi Carrollin alkukielisistä nimistä poiketen nimet olivat saaneet muun muassa luokittelevia piirteitä. Kahdesta edellisestä kääntäjästä poiketen Alice Martinin käänösstrategiana esiintyi monin paikoin lainaamista, mikä oli odotettavaa, kun ottaa huomioon Martinin pyrkimyksen alkuperäisteoksen brittiläisyyden säilyttämiseen. Martinin nimien funktiot säilyivät hyvin alkukielisten nimien kaltaisina, ja tähän Martin on oletettavasti pyrkinytkin. Tuomas Nevanlinnan pääasiallinen käänösstrategia on ollut mukauttaminen, ja nimikäännökset ovat nykyaikaan istuvia mukaelmia alkukielisistä nimistä. Nimien funktiot ovat Nevanlinnalla etenkin lokalisoivia ja humoristisia, ja pyrkimys tuoda Carrollin teksti 2000-luvulle näkyy käänös-nimissä.

Keinotekoisilla nimillä viitataan sellaiseen nimistöön, joka on kirjailijan luomaa ja jolla viitataan fiktiivisiin tarkoitteisiin (Ainiala ym. 2008: 334). Sekä Carrollin alkukielisessä nimistössä että kaikkien neljän suomentajan käänös-nimissä funktio on ensisijaisesti deskriptiivinen, mutta funktioissa on havaittavissa myös humoristisuutta. Toisinaan

funktiot näyttäytyivät myös lokalisoivina ja sosiaalisina. Keinotekoisten nimien kääntämisessä kaikkien suomentajien nimikäännökset vastasivat melko pitkälti toisiaan. Tämä oli melko odotettavaa, sillä valtaosa Carrollin keinotekoisesta nimistöstä on luotu muuttamalla jo olemassa olevia englannin kielen appellatiiveja propreiksi, ja enemmistö käänös-nimistöstä on tuotu suoran käänöksen strategialla englannista suomeen. Etenkin Swanin ja Martinin käänöstyö on näiden nimien kanssa ollut vähäeleistä ja suoraa, mutta Kunnas ja Manner sekä Nevalinna ovat ottaneet hieman enemmän taiteellista vapautta ja leikitelleet kielellä. Tämä tukee sitä taustaoletusta, että Swanin sekä Martinin kääntäminen on alkuperäisteosta mukailevaa, ja Kunnaksen ja Mannerin sekä Nevalinnan taas helppolukuisuuteen ja nykyaikaisuuteen pyrkivää. Muutamia mielenkiintoisia poikkeuksia nimikäännöksistä löytyi, kun ilmeni myöhempien kääntäjien jäljitellen Anni Swanin semanttisesti virheellisiä käänöksiä läpi vuosikymmenten.

Lainanimet ovat nimiä, jotka on lainattu kirjalliseen teokseen muusta fiktiivisestä tarinankerrontaperinteestä ja joita ei löydy reaali maailman nimistöstä (Ainiala ym. 2008: 334). Lainanimiä aineistoissani oli hyvin vähän, vain neljä kappaletta, ja lisäksi nimet olivat keskenään hyvin samankaltaisia. Päteviä yleistyksiä Carrollin nimistöstä ei näiden nimien perusteella voi tehdä, mutta tässä nimenomaisessa teoksessa lainanimistön funktiot olivat monipuoliset. Carrollin lainanimillä havaitsin sekä identifioivia että deskriptiivisiä, assosiativisia, luokittelevia, sosiaalisia ja fiktionaalistavia funktioita. Lainanimien kääntämisessä kaikki neljä suomentajaa ovat käyttäneet suoraa käänöstä, ja funktiot käänös-nimillä säilyvät alkuperäisten nimien kaltaisina. Tämä selittynee sillä, että englanninkieliselle lainanimistölle usein löytyy suomen kielestä vastineet jo valmiiksi, eikä lukijalle jo tutun nimen korvaaminen jollain muulla ole välttämättä tarkoituksenmukaista.

Tutkimuksen tulokset vastaavat melko tarkasti niitä oletuksia, joita *Alice's Adventures in Wonderland* -teoksesta ja sen käänöksistä tehdystä tekstintutkimuksesta on syntynyt. Käänöksiä on ehditty kirjallisuus- ja käänöstieteen näkökulmasta jo tutkia, mutta kattavaa nimistöön keskittyvää tutkimusta niistä ei ole kuitenkaan tehty. Tavoitteenani on ollut tutkia, millaisia hahmonnimiä eri suomentajat ovat valinneet omiin käänösversioihinsa. Pyrkimyksenä on ollut tehdä kattava vertaileva kartoitus suomennosteosten hahmonnimistä, ja tässä koen onnistuneeni. Kirjallisuusunimistön tutkimus on toistaiseksi ollut vielä melko vähäistä esimerkiksi henkilön- ja

paikannimitutkimukseen verrattuna, ja pidän tärkeänä sitä, että olen omalla tutkielmallani ollut lisäämässä kirjallisuusnimistön tutkimusta suomalaisessa kielitieteessä. Koen myös onnistuneesti yhdistäneeni kielitiedettä ja nimistöntutkimusta muihin tieteenaloihin, tässä tapauksessa kirjallisuus- ja käännöstieteisiin. Tutkimusaihe on ollut mielenkiintoinen, ja sitä saisi jatkettua vaikkapa väitöstutkimukseksi asti kasvattamalla tutkimusaineistoa *Alice's Adventures in Wonderlandin* paikannimillä ja muulla tämän tutkielman ulkopuolelle jääneellä nimistöllä.

LÄHTEET

AINEISTOLÄHTEET

Carroll, Lewis 1993: *Alice in Wonderland and Trough the Looking Glass*. Wordsworth Classics. Wordsworth Editions, Ware.

Carroll, Lewis 2013 [1906]: *Liisan seikkailut ihmemaailmassa*. 3. painoksen (v. 1958) näköispainos. Suom. Anni Swan. Kuv. John Tenniel. ntamo, Helsinki.

Carroll, Lewis 1986 [1966]: *Liisan seikkailut ihmemaassa*. 3. painos. Suom. Anni Swan. Kuv. Tove Jansson. WSOY, Helsinki.

Carroll, Lewis 2010 [1974]: *Liisan seikkailut ihmemaassa & Liisan seikkailut peilimaailmassa*. 3. painos. Suom. Kirsi Kunnas & Eeva-Liisa Manner. Gummerus, Helsinki.

Carroll, Lewis 1995: *Alicen seikkailut ihmemaassa*. Suom. Alice Martin. WSOY, Helsinki.

Carroll, Lewis 2000: *Liisa Ihmemaassa*. 3. painos. Suom. Tuomas Nevanlinna. Otava, Helsinki.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS JA MUUT LÄHTEET

Ainiala, Terhi – Saarelma, Minna – Sjöblom, Paula 2008: *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Aku Ankka. Hahmot – Leenu, Liinu ja Tiinu Ankka. [*Aku Ankka* -lehden verkkosivusto.] Viitattu 16.3.2016. Saatavissa: <https://www.akuankka.fi/hahmo/47/leenu-liinu-ja-tiinu>.

BabyNamesPedia. *Fury – Meaning of Fury*. [Yhdysvaltalainen etunimiin erikoistunut verkkosivusto.] Viitattu 5.3.2016.

Saatavissa: <http://www.babynamespedia.com/meaning/Fury>.

Barry, Herbert III 2009: *First Names of Fictional Characters in Novels by Charlotte*

Bronte. *Names in Multi-Lingual, Multi-Cultural and Multi-Ethnic Contact. Proceedings of the 23rd International Congress of Onomastic Sciences August 17–22, 2008*, p. 117–128. York University, Toronto, Canada.

Bertills, Yvonne 2003: *Beyond Identification. Proper Names in Children's Literature*. Åbo Akademi University Press, Åbo.

Biber, Douglas – Conrad, Susan – Leech, Geoffrey 2013: *Longman Student Grammar of Spoken and Written English*. 12th Impression. Pearson Education Limited, Harlow.

BirdLife Suomi. *Tietoa linnuista*. [BirdLife Suomi -järjestön verkkosivut.] Viitattu 3.9.2017. Saatavissa: <https://www.birdlife.fi/lintutieto/>.

Cohen, Morton N. 1995: *Lewis Carroll. A Biography*. Macmillan, London.

Collins English Dictionary – 30th Anniversary Edition. [MOT Collins English Dictionary 3.0 -verkkosanakirja.] 10th Edition. HarperCollins Publishers, New York 2009.

de Ryck, Christian – McLeod, John 2017: *History of Playing Cards*. The International Playing Card Society. [Kansainvälisen pelikorttiseuran verkkosivusto.] Päivitetty 24.1.2017. Viitattu 9.7.2018. Saatavissa: <https://i-p-c-s.org/history.html>.

Dufva, Otto Th. 1903: *Englantilais-suomalainen sanakirja*. Rauman Kirjapaino-Osakeyhtiö, Rauma.

English Monarchs. *Morcar, Earl of Northumbria*. [Iso-Britannian monarkialle omistettu verkkosivu.] Viitattu 9.1.2016.

Saatavissa: http://www.englishmonarchs.co.uk/normans_15.html.

Encyclopædia Britannica A. Alexander II – Pope. [*Encyclopædia Britannica* -sanakirjan verkkosivu.] Viitattu 9.1.2016.

Saatavissa: <http://www.britannica.com/biography/Alexander-II-pope>.

Encyclopædia Britannica B. William Shakespeare – English author. [*Encyclopædia Britannica* -sanakirjan verkkosivu.] Viitattu 9.1.2016. Saatavissa:

<http://www.britannica.com/biography/William-Shakespeare>.

Encyclopædia Britannica C. Cheshire – County, England, United Kingdom. [*Encyclopædia Britannica* -sanakirjan verkkosivu.] Viitattu 15.1.2018. Saatavissa: <https://www.britannica.com/place/Cheshire-county-England>.

Encyclopædia Britannica D. Cheshire Cat – Fictional character. [*Encyclopædia Britannica* -sanakirjan verkkosivu.] Viitattu 15.1.2018. Saatavissa: <https://www.britannica.com/topic/Cheshire-Cat>.

Encyclopædia Britannica E. Griffin – Mythological creature. [*Encyclopædia Britannica* -sanakirjan verkkosivu.] Viitattu 27.7.2018. Saatavissa: <https://www.britannica.com/topic/griffin-mythological-creature>.

EPD = Jones, Daniel [1917] 2011: *Cambridge English Pronouncing Dictionary*. 18. muokattu painos. Cambridge University Press, Cambridge.

Eronen, Riitta – Moilanen, Raija 2003: Käytännön ohjeita alkukirjaimen valintaan. *Kielikello* 3/2003. [*Kielikellon* verkkoarkisto.] Saatavissa: <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=1456>.

Google. [Internet-hakukone.] Viitattu 6.11.2017. Saatavissa: <https://www.google.fi/>.

Google Translator. [Google-hakukoneen käännöspalvelu verkossa.] Viitattu 2.10.2017. Saatavissa: <https://translate.google.fi/>.

Green, Michael 2016: *Irishsurnames.com: Furey Coat of Arms, Family Crest and Furey Family History*. [Irlantilaisiin sukunimiin erikoistunut verkkosivu.] Viitattu 5.3.2016. Saatavissa: <http://www.irishsurnames.com/cgi-bin/gallery.pl?name=furey&capname=Furey&letter=f>.

Hanks, Patrick – Hodges, Flavia 1992: *A Concise Dictionary of First Names*. Oxford University Press, Oxford.

Heikkilä-Halttunen, Päivi 2007: Satunnaisesta poiminnasta käännöstulvaan – lasten- ja

nuortenkirjallisuuden käännökset 1900-luvulla. *Suomennoskirjallisuuden historia 1*, s. 472–486. H. K. Riikonen (päätoim.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Hellemann, Jari 2007: Kustannustoiminta kansainvälistyy. *Suomennoskirjallisuuden historia 1*, s. 336–345. H. K. Riikonen (päätoim.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Hurme, Raija – Malin, Riitta-Leena – Pesonen, Maritta – Syväoja, Olli 2003: *Suomi-englanti-suomi-sanakirja*. WSOY, Helsinki.

Hökkä, Tuula 2007: Eeva-Liisa Manner (1921–1995). *Suomennoskirjallisuuden historia 2*, s. 488–492. H. K. Riikonen (päätoim.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Ikola, Osmo 2001: *Nykysuomen opas*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 65. Turun yliopisto, Turku.

K12 Reader: Reading Instruction Resources A. *Proper Nouns*. [Kielioppisivusto verkossa.] Viitattu 2.12.2014. Saatavissa: <http://www.k12reader.com/term/proper-nouns/>.

K12 Reader: Reading Instruction Resources B. *Proper Adjectives*. [Kielioppisivusto verkossa.] Viitattu 2.12.2014. Saatavissa: <http://www.k12reader.com/term/proper-adjectives/>.

Katolinen kirkko Suomessa. Kirkko maailmassa → Yleismaailmallinen kirkko. [Suomen katolisen kirkon verkkosivu.] Viitattu 10.1.2016. Saatavissa: http://katolinen.fi/?page_id=31.

Kielikello 2/2006: Numeroin vai kirjaimin? [*Kielikellon* verkkoarkisto.] Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/numeroin-vai-kirjaimin->.

KO = *Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas*. Uudistettu ja korjattu painos. Salli Kankaanpää (päätoim.). Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki 2009.

Kolehmainen, Taru 2010: Yhdysmerkin käytön ja paikannimien oikeinkirjoituksen vaiheita. *Kielikello* 1/2010. [*Kielikellon* verkkoarkisto.] Saatavissa:

<http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=2090>.

Koski, Mervi 2011: *Ulkomaisia satu- ja kuvakirjailijoita 1*. Avain, Helsinki.

Kotimaisten kielten keskus 15.4.2002. *Suomen kielen lautakunnan suosituksia*. Charles vai Kaarle? [Kotuksen verkkosivu.] Viitattu 9.1.2016. Saatavissa: http://www.kotus.fi/ohjeet/suomen_kielen_lautakunnan_suosituksia/suositukset/charles_vai_kaarle.

Kotimaisten kielten keskus 2015. *Kielitoimiston ohjepankki*. Merkit, numerot ja lyhenteet. Lyhenteet – Lyhenneluettelo: N. [Kotuksen ylläpitämä kieliohjjesivusto.] Viitattu 29.6.2018. Saatavissa: <http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/selaus/181/ohje/362>.

Leppänen, Sirpa – Pitkänen-Huhta, Anne – Nikula, Tarja – Kytölä, Samu – Törmäkangas, Timo – Nissinen, Kari – Kääntä, Leila – Virkkula, Tiina – Laitinen, Mikko – Pahta, Päivi – Koskela, Heidi – Lähdesmäki, Salla – Jousmäki, Henna 2009: *Kansallinen kyselytutkimus englannin kielestä Suomessa. Käyttö, merkitys ja asenteet*. Jyväskylä Studies in Humanities 132. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Lindgren, Astrid 1986: *Maailman paras Katto-Kassinen*. Suom. Laila Järvinen & Kristiina Rikman. 3. painos. WSOY, Helsinki.

Luonnontieteellinen keskusmuseo 2017: *Nisäkkäiden suomenkieliset nimet*. [Luonnontieteellisen keskusmuseon nimistöhakupalvelu.] Viitattu 3.9.2017. Saatavissa: <http://koivu.luomus.fi/nisakkaat/index.php?>

Mentula, Mikko 2006: *Klonkku, Reppuli ja Hallavaharja. Fiktiivisten erisnimien muodostus, merkitykset ja funktiot J. R. R. Tolkienin teoksessa Taru sormusten herrasta*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Nameberry. *Numerical Names: One to Ten, from Primo to Decima*. 24.2.2011. [Etunimiin erikoistunut verkkosivusto.] Viitattu 20.5.2016. Saatavissa: <http://nameberry.com/blog/numerical-names-one-to-ten-from-primo-to-decima>.

MPE = *MOT Pro Englanti*. [MOT Pro, suomi-englanti-suomi-verkkosanakirja.]

Kielikone & Gummerus. Helsinki, 2017.

Oittinen, Riitta 1995: Lewis Carrollin klassikko suomennettiin jo kolmannen kerran. Kääntäjä ihmemaassa eli Alicen uudet seikkailut. *Helsingin Sanomat* 30.4.1995. [Verkkoarkisto.] Saatavissa: <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1353051191999>.

——— 1997: *Liisa, Liisa ja Alice. Matkakirja*. Tampere University Press, Tampere.

——— 2001: Liisasta Aliceksi ja taas Liisaksi. *Helsingin Sanomat* 10.3.2001. [Verkkoarkisto.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000003953350.html>.

——— 2007: Kuvakirjan kääntäminen Suomessa. *Suomennoskirjallisuuden historia 1*, s. 489–492. H. K. Riikonen (päätoim.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

——— 2008: Tekstilaji ja strategia: Ajatuksia kaunokirjallisesta kääntämisestä. *Alussa oli käänös*, s. 165–185. Oittinen, Riitta – Mäkinen, Pirjo (toim.). Tampere University Press, Tampere.

Pearl, Leonard 2007: *Hahmonnimet hahmottumassa: Disney-piirroselokuvissa esiintyvien suomenkielisten henkilönnimien sananmuodostus, rakenne ja merkityssuhteet*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Pocket Oxford Latin Dictionary: Latin–English. 3. painos. Verkkoersio. James Morwood (toim.). Oxford University Press, Oxford 2012.

PS = *Suomen kielen perussanakirja 1–3*. 2. painos. Risto Haarala (päätoim.). Kotimaisten kielten tutkimuskeskus & Edita, Helsinki 2004.

Raivo, Maria 2001: *Henkilönnimet Kirsi Kunnaksen lastenkirjoissa*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Room, Adrian 2002: *Cassell's Dictionary of First Names*. Cassell, London.

Saarelma, Minna 2011: *Koirien nimipäiväkirja*. Minerva, Helsinki.

——— 2012: *Kissojen nimipäiväkirja*. Minerva, Helsinki.

Sisättö, Vesa – Halme, Jukka 2013: *Kotimaisia pakinoitsijoita*. Avain, Helsinki.

Siukosaari, Asko 2008: *Hangon Keksi*. Hangon kaupungin matkailutoimisto. Saatavissa: https://tourism.hanko.fi/pdf/Hangon_keksi_2008.pdf.

Stöckell, Päivi 2007: Käännöskritiikki tänään. *Suomennoskirjallisuuden historia 2*, s. 452–458. H. K. Riikonen (päätoim.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Suojala, Marja 2001: Taidesatu elää ajassa ja ajattomana. *Avaa lastenkirja*, s. 30–55. Suojala, Marja – Karjalainen, Maija (toim.). Lasten Keskus, Helsinki.

Suomen ulkoministeriö. *Palvelut ja rahoitus. Tapatietoa virallisiin tilaisuuksiin – Puhuttelu*. [Ulkoministeriön verkkosivu.] Viitattu 2.5.2016. Saatavissa: <https://um.fi/puhuttelu>.

The National Archives. Exhibitions → Domesday Book → The Church. [Iso-Britannian kansallisarkiston verkkosivu.] Viitattu 9.1.2016. Saatavissa: <http://www.nationalarchives.gov.uk/domesday/world-of-domesday/church.htm>.

The Official Website Of The British Royal Family A. *Edgar Atheling*. [Iso-Britannian monarkian virallinen verkkosivusto.] Viitattu 9.1.2016. Saatavissa: <https://www.royal.uk/edgar-atheling-r-oct-dec-1066>.

The Official Website Of The British Royal Family B. *William I 'The Conqueror'*. [Iso-Britannian monarkian virallinen verkkosivusto.] Viitattu 9.1.2016. Saatavissa: <https://www.royal.uk/william-the-conqueror>.

The Phrase Finder. *As mad as a March hare*. [Englannin kielen sanontoihin erikoistunut verkkosivusto.] Viitattu 7.3.2018. Saatavissa: <https://www.phrases.org.uk/meanings/42400.html>.

Tieteen kuvalehti. Latinan kielen syntyperä. Tieteen Kuvalehti, numero 17, 2004. [Verkkoarkisto]. Viitattu 30.5.2016. Saatavissa: <http://tieku.fi/kulttuuri/kielet/latinan->

kielen-syntyperä.

Vehmas-Lehto, Inkeri 1999: *Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännteoriaan*. Finn Lectura, Helsinki.

Vilén, Anne-Maaret 2009: *Hogwartsista Tylypahkaan – Harry Potter -kirjojen erisnimien kääntäminen suomeksi ja saksaksi*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Vilkuna, Kustaa 2005 [1975]: *Etunimet*. Neljäs, uudistettu laitos. Otava, Helsinki.

Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu. [Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu verkossa.] Viitattu 27.2.2019. Saatavissa: <https://verkkopalvelu.vrk.fi/nimipalvelu/>.

Walt Disney Productions 2001 [1951]: *Liisa Ihmemaassa: 60-vuotisjuhlajulkaisu*. [DVD.] Walt Disney Studios Home Entertainment Finland.

Wiktionary – Wikisanakirja. Kupeksia. [Vapaa sanakirja verkossa.] Päivitetty 15.4.2014. Viitattu 6.11.2017. Saatavissa: <https://fi.wiktionary.org/wiki/kupeksia>.

Yleisradio 4.8.2008: Liisan seikkailut ihmemaassa. *10 kirjaa lapsuudesta*. [Yleisradion ohjelmasarja lastenkirjoista, Ylen elävä arkisto.] Viitattu 16.1.2018. Saatavissa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2010/03/12/nonsense-klassikko-liisa-ihmemaassa#media=45887>.

Yliopiston nimipäiväalmanakka 2018. 23. vuosikerta. Helsingin yliopisto, Helsinki 2017.

LIITE Taulukko tutkittavista nimistä

Carroll	Swan	Kunnas & Manner	Martin	Nevanlinna
Ada	Eeva	Aila	Ada	Anna
Alice	Liisa	Liisa	Alice	Liisa
Bill	Ville	Pilli	Ville	Ville
Bill, the Lizard (→ Bill)	Ville, sisilisko	Pilli, pikku lisko	sisilisko Ville	Ville-lisko
Canary	kanarialintu	Kanarialintu	[k]anarialintu	[k]anarialintu
Cat (→ Cheshire Cat)	kissa	kissa	kissa	kissa
Caterpillar	kaalimato	Kaalimato	kaalimato	Toukka
Cheshire Cat	irvi-kissa	Mörökölli	irvikissa	Hangan kissa
Cheshire Puss (→ Cheshire Cat)	irvi-mirri	Mörökölli	irvikissa	Hangan kisu
Dinah	Mirri	Killi	Dinah	Tiinu
Dodo	dronttilintu, drontti, Drontti	Dodo	dodo	Drontti
Dormouse	murmeli	Murmeli	murmeli	Murmeli
Drawling-master	kuonotieteen opettaja	X	tihrustuksen- opettaja	uimistelun- opettaja
Duchess	herttuatar	Herttuatar	herttuatar	Kreivitär
Duck	sorsa	Sorsa	ankka	Ankka
Eaglet	kotka	Kotka	kotkanpoikanen	Kotkanpoika
Edgar Atheling	Edgar Atheling	Edgar Atheling	Edgar Atheling	Edgar Atheling

Edwin	Edwin	Edwin	Edwin	Edwin
Elsie	Liina	Milla	Lotta	Elli
Father William	isä Tom, Tom ukko	isäukko, ukko	Vilho-pappa	vaari
Fish-Footman	kalalakeija	kalalakeija	kalalakeija	Kalalakeija
Five	Viitonen	Viitonen	viitonen	Viitonen
Footman (→ Frog- Footman)	lakeija	lakeija	lakeija	lakeija
Frog-Footman	sammakko- lakeija	sammakko- lakeija	sammakko- lakeija	Konnalakeija
Fury	Murre	eräs, Se	Hurтта	juoppo
Gryphon	aarnikotka	Aarnikotka	aarnikotka	Griippi
Hatter	hatuntekijä	Hatuntekijä	hattumaakari	Hattu Hassinen, hattupää
King (→ King of Hearts)	kuningas	Kuningas	kuningas	Kuningas, kuningas
KING OF HEARTS, King of Hearts	Herttakuningas, herttakuningas	HERTTA- KUNINGAS, Herttakuningas	HERTTA- KUNINGAS, herttakuningas	HERTTA- KUNINGAS, Herttakuningas
Knave (→ Knave of Hearts)	sotamies	Sotamies	sotilas, herttasotilas	Sotilas
Knave of Hearts	herttasota- miehet, sotilas, kuningas	herttasotamies, herttasotilas, sotilas	herttasotilas, sotilas	Herttasotilas
Lacie	Tiina	Malla	Liisa	Salli
Lizard (→ Bill)	sisilisko	sisilisko	sisilisko	lisko
Lobster	[ä]yriäinen	hummerinen	hummeri	[h]ummeri

Lory	punainen papukaija, papukaija	Papukaija	loripapukaija, lori	Papukaija
Ma (→ Old Crab)	äiti	X	mamma	äiti
Mabel	Ella	Maila	Mabel	Maila
Magpie	rastas	Käenpiika	harakka	Harakka
(your) Majesty (→ King)	teidän majesteettinne, Teidän Majesteettinne	Teidän Majesteettinne	teidän majesteettinne	Teidän majesteettinne
(your) Majesty (→ Queen)	armollinen majesteetti	Teidän Majesteettinne, Majesteetti	teidän majesteettinne, majesteetti	Teidän majesteettinne
Mary Ann	Anna-Maija	Annamari	Anna Maria	Miia-Liina
March Hare	höperö-jänis, höperö jänis	Hassu Jänis	maalisjänis	Maaniskuun rusakko
Morcar	Morcar	Morcar	Morcar	Morcar
Mock Turtle	valekilpikonna	Valekilpikonna	valekilpikonna	Vilpikonna
Mouse	hiiri	Hiiri	hiiri	Hiiri
Old Crab	vanha äyriäinen	vanha Taskurapu	vanha erakkorapu	vanha Taskurapu
Owl	X	X	X (korvattu ”hailla”?)	pöllö
Panther	X	X	X (korvattu ”hailla”?)	panteri
Pat	Pekka	Paavo	Panu	Petteri
Pigeon	kyyhkynen	Kyyhkynen	kyyhky	Kyyhkynen
Pope	paavi	paavi	paavi	paavi
Prima	X	Valtias Vanhin	[p]rinsessa	[y]ksi

			Prima	
Queen (→ Queen of Hearts)	kuningatar	Kuningatar	kunigatar	Hertta- kuningatar, kuningatar
QUEEN OF HEARTS, Queen of Hearts	Hertta- kuningatar, kuningatar	HERTTA- KUNINGATAR, Herttakuningatar	HERTTA- KUNINGATAR herttarouva	HERTTA- KUNINGATAR Hertta- kuningatar
Rabbit (→ White Rabbit)	kani	Kani	kani	kani
Secunda	X	Toinen	Secunda	[t]oinen
Serpent	käärme	[k]äärme	[k]äärme	[k]äärme
Seven	Seitonen	Seiska	seiska	Seiska
Shakespeare	X	X	Shakespeare	nerot
Shark	X	X	[h]ai	hai
Stigand	Stigand	Stigand	Stigand	Stigand
Tertia	X	Kolmas tyttö	Tertia	[k]olmas
(cruel) Three	X	kolmikko	kolme (pientä julumuria)	kolme (julmaa)
Tillie	Siina	Molla	Matilda	Lilli
Tortoise (→ Turtle)	kilpikonna	Konna	Pulpetti	Kupeksi
Turtle	merikilpiö	merikilpikonna	merikilpikonna	Kilpikonna
Two	Kakkonen	Kakkonen	kakkonen	Kakkonen
W. RABBIT	V. Kani	V. KANI	W. KANI	V. KANI
William the Conqueror	Vilhelm Valloittaja	Vilhelm Valloittaja	Vilhelm Valloittaja	Vilhelm Valloittaja
White Rabbit	valkoinen kani	valkoinen Kani	valkoinen kani	Valkea kani
Young Crab	pikku äyriäinen	rapulapsi	rapuneito	tytär